

Tetor 2017
Numri: 115
E përmuajshme

Revistë edukative-kulturore - www.revistaetika.com

ETIKA

Shqipëri: 200 Lekë
Kosovë: 1.5 Euro
Maqedoni: 90 Den
Evropë: 7 Euro

MEDIA SOCIALE

*Shtëpia botuese Progresi
vjen me 6 libra të rinj, të cilët
do të ushqejnë botën tonë shpirtërore
dhe do t'i japin drejtim jetës sonë
individuale dhe shoqërore.*

TË
RINJ

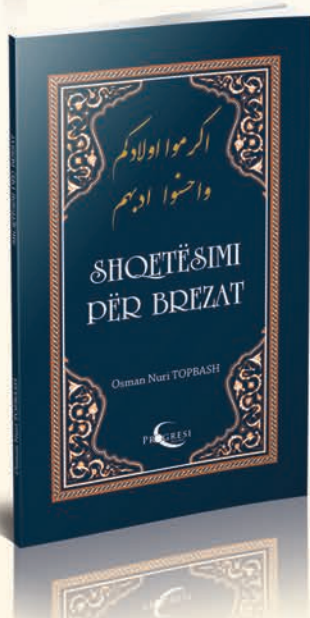
Një këshillë
1001 mësimë
350 Lekë
3 Euro

Si edukonte
Ai (s.a.v.s.)
150 Lekë
1 Euro

101 Parime
në shërbim
200 Lekë
1.5 Euro

Shoqetësimi
për brezat
200 Lekë
1.5 Euro

Udhëtimi
drejt Zotit
200 Lekë
1.5 Euro

Shërbimi
200 Lekë
1.5 Euro

Profetët janë njerëz “që sjellin lajme” dhe, për t’ua komunikuar njerëzve lajmet që kanë sjellë prej Krijuesit, kanë përdorur mjete komunikimi. Për këtë arsye, mund të thuhet se media ekziston së bashku me njeriun. Prandaj, nuk mund të bëhet fjalë as për një qëndrim njerëzor kundër medias në mënyrë kategorike. Gjithashtu, edhe refuzimi kategorik i një myslimani ndaj medias është i papranueshëm.

Mirëpo, për shkak të dimensionit ndikues që kanë ndaj shoqërisë, veprimtaritë e mediave të cilat janë “shpërndarja e lajmeve-informacionit”, gjithmonë bartin me vete disa probleme. Për shembull:

- Gjuha fyese;
- Informacioni i remë;
- Shpifja;
- Hetimi dhe publikimi i privatësisë së dikujt;
- Spiunimi;
- Bartja e fjalëve;
- Shpërndarja e ideve që prishin mendimin e njerëzve.

Të gjitha këto, janë disa prej fushave në të cilat Islami ka vendosur rregulla.

Surja Kalem, fillon me shprehjen: **“Nun. Betohe në lapsin dhe ato që shkruan ai...”** Në këtë betim, bëhet paralajmërimi se lapsi dhe ato që shkruan ai, një ditë do të dëshmojnë për njeriun. Njësoj si në ditën kur gjuhët do të heshtin dhe duart, këmbët, lëkura dhe organet e tjera do të dëshmojnë.

Një mysliman mund ta përdorë median si mjet për t’i bartur mesazhet e Islamit në horizonte universale dhe në zemrat që ndodhen në cepat më të largët të botës. Kjo i ngjan mesazhit **“Prano Islamit dhe shpëto!”** që i Dërguari i Allahu (a.s.), ua dërgoi mbretërve në çdo cep të globit.

Përmbajtja

Pa internet mund të qëndrojmë,
por pa kufij jo!
Nuredin Jëlldëz

8

Gjithësia, Kurani dhe Njeriu - 1
Osman Nuri Topbash

34

14

26

Babai agjërues
ka fëmijë të shëndetshëm
Xhihan Tashtan

5 Çfarë jemi në mediat sociale?

Ahmet Tashgetiren

10 Rrjetet sociale: e mirë apo e keqe?

Dr. Adem Ergyl

12 Aktualiteti i Ibn Haldunit

Dr. Ardian Muhaj

14 Këshilla të arta në suren Zuhruf

Xhafer Durmush

18 Agresivitet në rritje i arrogancës

Nuredin Nazarko

20 Të harrojmë? Gjë që s'bëhet!

Idris Arpat

22 Morali i faljes

Prof. dr. Ramazan Alltëntash

24 Neufel Ibn Harith

Mustafa Erish

28 Njeriu në hapësirë

Muaz Erdem

39

Sprova e vështirë e njerëzve të fesë 30

Një Ajet

Sekreti i të jetuarit si mysliman 32

Një Hadith

Grumbullimi i mallit 39

Sadik Dana

Natyra mes kultit dhe dhunës 40

Edison Çeraj

Plaku i urtë 41

Urtësi

Zhvillimi dhe rendi global 44

Ibrahim Kallën

Nderi 48

Shefika Kaja Meriç

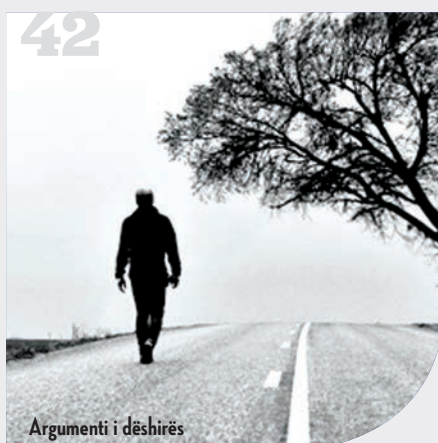
Lexojmë bashkë me familjen 50

Dr. Fatma Karahan

Shembuj të moralit të lartë në Kuran 52

Fatma Nur Xhihan

42

Argumenti i dëshirës

Edukata në xhami
Naim Drijaj

56

Çfarë jemi NË MEDIAT SOCIALE?

Ahmet Tashgetiren

Në fakt, marrëdhënia e njeriut me mediat sociale ka të bëjë me atë se “çfarë është ai” në atë fushë. Njësoj si rëndësia që ka fakti se “çfarë jemi” në fusha të ndryshme të jetës. Për shembull, çfarë jeni si “baba”, si “nënë”, si “fëmijë”, si “biznesmen”, si “kryetar shteti”, si “shkrimtar”, si “shofer” etj. Ndërkohë që jetoni në këto role, është e mundur të luani edhe rolin e një përbindëshi ose të shejtanit, edhe rolin e një njeriu që kënaq Zotin e tij. Brendësinë e roleve e mbush njeriu dhe ai bëhet ose i mirë, ose i keq. Ose duke iu përshtatur kriterëve të Islamit, ose duke dalë jashtë fushave të Islamit... Për këtë arsye, gjatë analizimit të temës së rrjeteve sociale, pyetja që duhet të bëhet, është: “Cilin rol kemi ne mediat sociale?”.

Para se të trajtojmë përgjigjen e kësaj pyetjeje, kemi nevojë për një shikim të përgjithshëm:

Media është një temë që përbën gjithmonë aktualitetin e debateve, “çfarë është ajo”, në kuptimin, e mirë apo e keqe. Kjo, sepse media e ka bartur informacionin në dimensionin e masave dhe është bërë instrumenti me të cilin edhe e mira, edhe e keqja bëhen shumë lehtë të famshme. Sa më e zhvilluar të jetë shpejtësia dhe përhapja e instrumenteve të medias, po aq shtohet edhe ndikimi i së mirës ose së keqes dhe po aq bëhet edhe temë e debateve.

Fakti që ajo ka hyrë me cilësi negative në aktualitetin njerëzor, ka lidhje me daljen në pah të pasojave negative që rrjedhin nga mediat, të cilat e shqetësojnë njerëzimin. Kjo, sepse, nëse njerëzimi nuk i ka humbur të gjitha ndjenjat që i ka falur Allahu, është i prirë të përjetojë një lloj gjendjeje alarmi kur shihet të këqijat në mënyrë kaq të hapur.

Si rezultat i zhvillimit dhe përhapjes së medias sociale dhe teknologjisë së komunikimit, të gjithë, që prej më të voglit, e deri tek më i rrituri, janë bërë prodhues dhe konsumues të medias. Padyshim se zhvillimi i teknologjisë së komunikimit, nuk është një fenomen që mund të lindë i vetëm probleme për njerëzimin. Përkundrazi, komunikimi është diçka që ka ekzistuar bashkë me njeriun dhe është i pashmangshëm për shoqëritë. Për rrjedhojë, çdo zhvillim që do ta lehtësonte atë, do të ishte i mirëpritur.

Profetët janë njerëz “që sjellin lajme” dhe, për t’ua komunikuar njerëzve lajmet që kanë sjellë prej Krijuesit, kanë përdorur mjete komunikimi. Për këtë arsye, mund të thuhet se media ekziston së bashku me njeriun. Prandaj, nuk mund të bëhet fjalë as për një qëndrim njerëzor kundër medias në mënyrë kategorike. Gjithashtu, edhe refuzimi kategorik i një myslimani ndaj medias është i papranueshëm.

Mirëpo, për shkak të dimensionit ndikues që kanë ndaj shoqërisë, veprimtaritë e mediave të cilat janë “shpërndarja e lajmeve-informacionit”, gjithmonë bartin me vete disa probleme. Për shembull:

- Gjuha fyese;
- Informacioni i rremë;
- Shpifja;
- Hetimi dhe publikimi i privatësisë së dikujt;
- Spiunimi;
- Bartja e fjalëve;
- Shpërndarja e ideve që prishin mendimin e njerëzve.

Të gjitha këto, janë disa prej fushave në të cilat Islami ka vendosur rregulla.

Surja Kalem, fillon me shprehjen: **“Nun. Beto hem në lapsin dhe ato që shkruan ai...”** Në këtë betim, bëhet paralajmërimi se lapsi dhe ato që shkruan ai, një ditë do të dëshmojnë për njeriun. Njësoj si në ditën kur gjuhët do të heshtin dhe duart, këmbët, lëkura dhe organet e tjera do të dëshmojnë.

Një mysliman mund ta përdorë median si mjet për t’i bartur mesazhet e Islamit në horizonte universale dhe në zemrat që ndodhen në cepat më të largët të botës. Kjo i ngjan mesazhit *“Prano Islamin dhe shpëto!”* që i Dërguari i Allahu (a.s.), ua dërgoi mbretërve të Bizantit, të Egjiptit, Iranit, etj. Në të njëjtën mënyrë mund të veprohet fjala vjen edhe për të dërguar një mesazh me postë elektronike presiden-

tit të Amerikës, të Rusisë, etj. Ky pra është përdorim i mediave sociale.

Gjithashtu, duke përfutur prej zhvillimit të mjeteve të komunikimit, mësimet e universitetit mund t’i ndiqni prej shtëpisë, ose mund të jepni mësim në një universitet që ndodhet qindra kilometra larg. Ndarja e informacionit pozitiv, qoftë si marrës, qoftë dhënës, është një mundësi që mediat e sotme ia ofrojnë njeriut.

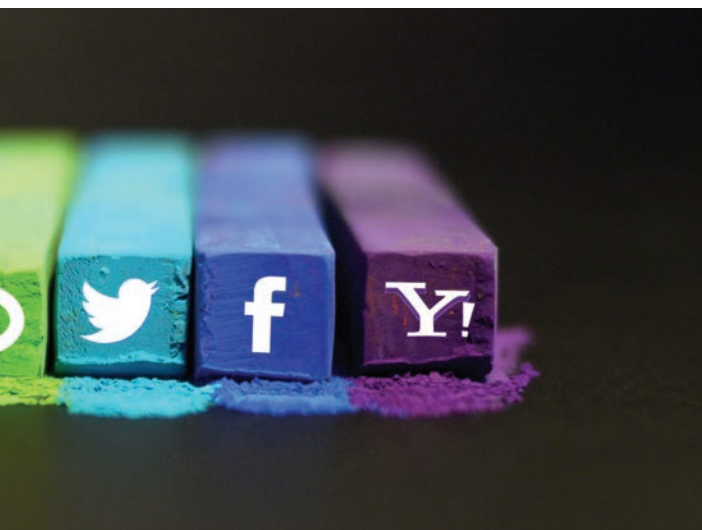
Në përgjigjen e pyetjes se në cilin nivel duhet të jetë marrëdhënia e myslimanit me median, shkurtimisht mund të thuhet se ai është përgjegjës nëse nuk e përdor këtë mundësi për të përçar mesazhin hyjnor në pjesën tjetër të botës. Me këtë desha të them se, nëse kemi mundësi, duhet ta përçojmë deri në zemrat e eskimezëve në Polin e Veriut edhe ezanin, të cilin Bilal Habeshiu e këndonte prej tarracës së Mesxhidit Nebeui dhe që mund të dëgjohej jo më shumë se 300-500 m larg.

Mirë, po ku është gropa e gjynahut në këtë çështje? Cili është shkaku që kur themi media sociale, pothuajse në të gjitha shoqëritë ajo shfaqet në rend të ditës si një problem?

Një lajm: Bashkimi Evropian, po përgatitet të ndalojë brenda disa kritereve përdorimin e mediave sociale nga fëmijët nën moshën 16 vjeçare.

Pse?

Një gjë është e vërtetë! Zhvillimet në teknologjinë e komunikacionit, u kanë ofruar të gjithë njerëzve një kamera, një mikrofoni dhe një mjet dëgjimi dhe shikimi. Nëse kemi një smartfon, do të thotë se kemi arritur mundësinë të bëhemi edhe kameraman, edhe

fotograf, e madje edhe pronar mediash. Këtë mund ta bëjnë të gjithë, nga më i vogli deri tek më i madhi.

Këtej e tutje, çdo gjë është në dorë të botës së vlerave të njeriut që i përdor këto mjete. Njeriu brenda të cilit shëtit shejtani, i përdor këto mundësi për synime djallëzore. Ndërsa njeriu brenda të cilit gjenden ndjenja të larta hyjnore, i përdor këto për synime sublimë.

Ç'të themi?

Në përdorimin e këtyre mundësive duhet të mos ia shesim zemrën tonë shejtanit dhe duhet ta kemi gjithmonë të gjallë në mendjen tonë paralajmërimin e Allahut, i Cili thotë: **“Dy engjëj i rrinë atij nga e djathta dhe e majta dhe, për çdo fjalë që ai thotë, ka pranë vetes një mbikëqyrës të gatshëm (për ta shënuar atë).”** (Kaf, 17-18)

Shprehjen “çdo fjalë”, që përdoret në këtë ajet, është e mundur ta zgjerojmë më tepër dhe ta fillojmë duke thënë “për çdo pamje që sheh, për çdo pamje që dërgon, për çdo fjalë që shkruan e poston...” dhe ta vazhdojmë duke thënë, “ka pranë vetes një mbikëqyrës të gatshëm (për ta shënuar atë)”.

Fakti që ne mund ta kamuflojmë veten tonë në hapësirën e mediave sociale duke përdorur emra dhe pseudonime të ndryshme, i përgatit shejtanin një terren të gjerë për të vepruar. Ky terren, është vendi të cilin shejtani e zbkuron më së shumti dhe në të cilin ka sukses në tërheqjen e njerëzve.

Si i bëhet?

Për shembull, ndonjëherë, bashkë me identitetin real, e ndonjëherë me identitet që pandehet i panjohur, bëhet publike privatësia personale. Bëhet

publike privatësia e të tjerëve pa lejen e tyre. Për shembull, shpërndarja e një fotografie ku ndodhen edhe persona të tjerë, pa marrë lejen e tyre, bëhet shkak i shkeljes së të drejtës së tyre. E nëse kjo pamje ka diçka që dikush tjetër nuk ka dëshirë që të publikohet, gjynahu i këtij veprimi është edhe më i madh.

Shpërndarja në mediat sociale i ndonjë mesazhi që shkel të drejtat e cilitdo person, do të thotë të bëhesh bashkëpunëtor i të njëjtit gjynah. Ndonjëherë, kjo cenon të drejtat e një mase të madhe njerëzish, gjynahu i të cilit shumëfishohet edhe më tepër.

Përdorimi i mediave sociale për të krijuar lidhje të ndaluara në aspektin fetar me gjininë tjetër, është një shkelje tjetër e kufijve, prej të cilave mund të lindin edhe drama të mëdha familjare. Në të njëjtën mënyrë, përdorimi i hapësirës së mediave sociale për arritjen e përmbajtjeve seksuale të ndaluara, është një kurth i vërtet i shejtanit.

Është shumë e rëndësishme që shpërndarjet që bëhen me anë të mediave sociale, të jenë brenda normave të lejuara nga Islami. Çdo shpërndarje e palejuar në hapësirat e mediave sociale, është një kurth i shejtanit njësoj si në jetën reale, gjynahu i së cilës mund edhe të shumëfishohet në hapësirat e mediave sociale. Këtu përfshihen edhe gënjeshttrat, përgojimi, bartja e fjalëve, e të ngjashme me këto.

Njeriu ka bërë disa rregullime ligjore në lidhje me fushën e përgjithshme të medias dhe për shkeljet ligjore ka vendosur disa sanksione. Madje, për shkak të përhapjes së tyre, krimet e kryera në këtë fushë dënohen me ndëshkime të shumëfishta.

Mundësia për të fshehur veten dhe për të mbetur i padënuar në fushën e mediave sociale, i hap rrugën të keqes të bëhet më aktive. Për këtë arsye, njerëzimi ka filluar të zbatojë kufizime dhe dënime në lidhje me temën në fjalë. Dhe kjo është e pashmangshme. Mirëpo, para së gjithash është e domosdoshme që në ndërgjegjen e njeriut të zgjohet vetëdija, “Allahu është në çdo moment me ty”, “për Allahun nuk ka asnjë vepër të fshehtë”, “edhe pse njeriu nuk e sheh Zotin e tij, Ai e sheh njeriun” dhe se, “kur Krijuesi të thotë «fol», çdo gjë do të zbulojë veprimtarinë për të cilën ajo është përdorur”.

Shkurtimisht, në jetë nuk ka asnjë fushë pa Islam. Madje edhe në shenjat që bëhen me sy e me vetulla. Lum ai që nuk bëhet pre e kurtheve të shejtanit, duke rënë në humnerën e gjynaheve!

PA INTERNET MUND TË QËNDROJMË POR PA KUFIJ JO!

Nuredin Jëlldëz

Sot interneti dhe mjetet e tjera të komunikimit kanë arritur në një nivel të jashtëzakonshëm. Po prodhohen gjëra, të cilat deri para disa dekadash mund t'i atribuoheshin vetëm qenieve misterioze si xhindët. Nuk është e ekzagjeruar nëse themi se largësitë dhe distancat janë eliminuar fare. Interneti dhe pajisjet që përdoren me internet, tashmë pothuajse konsiderohen prej nevojave të jetës. Teknologjia e ka përfshirë gjithë jetën e njeriut. Ndërsa teknologjia e komunikimit ka përfshirë edhe teknologjinë që ka përfshirë jetën.

Njerëzit besimtarë, të cilët kanë përgjegjësinë ta shohin jetën me syzet e Islamit, janë të detyruar ta përdorin këtë teknologji brenda standardeve të besimit të tyre. Kështu duhet t'i konsiderojë një besimtar të gjitha mirësitë e Allahut. Çdo mirësi është një shkak falënderimi ndaj Allahut, nëse ato përdoren për mirë. Ndërsa, kur mirësia del përtej standardit të saj, bëhet shkak i humbjes së njeriut. Pasuria që kemi, pjesëtarët e familjes dhe të gjitha mirësitë e tjera përfshihen brenda këtij rregulli.

Të gjitha sistemet dhe pajisjet e komunikimit që përdorim, që prej internetit e deri tek pajisjet

e telefonave, ose do të qëndrojnë bashkë me ne si mirësi për të cilat do të falënderojmë, ose do të bëhen zjarr dhe do të na djegin. Kjo çështje vlen për të gjithë njerëzit besimtarë, që prej politikanëve e deri tek kryefamiljarët.

Sot, para nesh vendoset një lëmsh problemesh në lidhje me internetin me epiqendër “moralin”. Ata që e shohin internetin si rrezik, flasin për moralin dhe imoralitetin, gjë e cila nuk është e gabuar. Një pajisje me cilësi të jashtëzakonshme që ndodhet në duart e njerëzve që prej fëmijëve e deri tek më të moshuarit, është një rrezik për moralin.

Çështjet në lidhje me internetin duhet t'i trajtojmë me një klasifikim pak më ndryshe. Ky dallim, duhet të jetë paralel me fuqinë e përfshirjes së internetit në jetën tonë.

a) Përdorimi si mirësi, i internetit dhe pajisjeve që e sigurojnë atë, duhet të jetë synimi kryesor. Si myslimanë që jemi, nuk mund ta ngremë internetin në standardin e një mirësie vetëm sepse nuk e përdorim për imoralitet. Nëse i pengojmë pamjet e lakuriqësisë që shihen nëpër plazhe duke thënë “nuk mund ta përdorni kështu diellin”, nuk është

se kemi bërë ndonjë gjë të madhe për ta vlerësuar si mirësi, një mirësi të tillë si diellin. Jemi të detyruar të mendojmë përtej kësaj. Interneti, si një mirësi e madhe e këtij shekulli, duhet të ngrihet dhe të përdoret në standardin e “një mirësie të Allahut” me kuptimin e plotë të fjalës.

b) Interneti përfaqëson shpejtësinë dhe pakësimin e shpërdorimit të kohës dhe të mjeteve. Mirëpo sot, megjithëse ne jemi bërë të varur nga interneti, nuk kemi arritur t'i përshpejtojmë marrëdhëniet njerëzore dhe adhurimet tona. Në sajë të internetit nuk gjetëm më tepër kohë ta ndajmë me njerëzit e afërm të fisit. Nuk mundëm të përfitojmë kohë që të falim namazet me xhemat. Në kohët pa internet, njerëzit kishin gjithmonë kohë për përgjegjësi të tilla. Pra, çfarë mund të thuhet për ne si të varur nga interneti, që sot përjetojmë vështirësi në gjetjen e kohës? Sot po vërehet një tablo shumë e çuditshme... për shkak të internetit njerëzit brenda një familjeje gdhihen në mëngjes dhe dalin nga shtëpia pa u parë dhe pa folur me njëri-tjetrin. Çfarë mund të quhet kjo? Mos vallë mrekullia e shpejtësisë po pengon rrjedhën e jetës sonë?

c) Deri më sot, interneti ka realizuar të kundërtën e formimit të lidhjes midis nesh. Interneti është bërë shkak i qëndrimit të njerëzve larg nga njëri-tjetri

dhe të shkëmbejnë mesazhe pa u prekur dhe pa u takuar. Mirëpo, kjo mundësi që po bëhet shkak i humbjes së humanizmit tonë, nuk mund të quhet mirësi. Dhe shndërrimi i kësaj në një mirësi, është përgjegjësia jonë.

d) Tani mund të flasim për çështjen e moralit. Interneti po e shtrëngon moralin tonë në një hapësirë shumë të ngushtë. Nga një aspekt, po na detyron drejt një morali që nuk është i yni. Ndërkohë që shkrihet morali ynë, shkrihemi edhe ne. Nëse ai zhduket, zhdukemi edhe ne. Komunikimi që përdoret si urë kalimi për tek haramet ose për humbjen e thelbit të familjeve, funksionon si një lloj alkooli. Nëse për ne interneti shndërrohet në një element si alkooli i cili është nëna e të gjitha të këqijave, atëherë detyra jonë është e qartë. Pra, ne jemi të detyruar të dimë si ta përdorim atë brenda kufijve të caktuar.

Ne jemi myslimanë dhe besimi ynë na ka vendosur një kufi. Ndërsa mbrojtja e atij kufiri është urdhri i prerë i besimit tonë. Pa internet mund të qëndrojmë, por pa kufij asnjëherë!

Rrjetet Sociale:

E MIRË APO E KEQE?

Të gjendur përballë një zhvillimi teknologjik marramendës, sot në aktualitetin tonë ka hyrë edhe një “fushë” që mund ta quajmë “moralin teknologjik”. Në fakt, morali është një koncept që nuk ka të bëjë me teknologjinë, por me njeriun që e përdor atë. Nëse njeriu prishet, edhe gjërat më të padëmshme mund të kthehen në mjete të së keqes.

Tregohet një ndodhi e tillë:

“Një njeri u ngrit prej gjumit një ditë të diele pas një jave të lodhshme pune. Mori në dorë gazetën dhe me kënaqësinë e madhe se do të kalonte një ditë të tërë në shtëpi duke pushuar, u rehatua mbi kolltuk. Ndërkohë, vjen djali i tij i vogël me një frymë dhe e pyet se kur do të shkonin në park.

Babai ia kishte premtuar djalit se atë fundjavë do ta çonte në park. Por, për shkak se nuk dëshironte të dilte fare jashtë, tani duhej të gjente një arsyetim. Atë moment i vajti syri tek një hartë bote e cila ishte dhënë si promovim së bashku me gazetën. Ai e mori hartën dhe pasi e preu në copa të vogla, i përzieu ato dhe i tha djalit:

- Shiko more bir! Nëse arrin ta rregullosh këtë hartë, do të të çoj në park!

Më pas mendoj:

- Tani për tani shpëtova! Këtë hartë nuk e rregullon deri në mbrëmje edhe sikur të vijë profesori më i mirë i gjeografisë!

Pasi kaluan vetëm dhjetë minuta, djali vrapoi tek babai dhe i tha:

- Baba unë e rregullova hartën. A mund të ikim në park tani?

Babai në fillim nuk arriti ta besonte dhe kërkoi që ta shihte. Kur e pa, u habit jashtë mase dhe e pyeti të birin se si arriti ta përfundonte kaq shpejt. Djali i vogël, pa e zgatur shumë tha:

- Në copat e hartës që më dhe vura re se pas tyre gjendej një figurë njeriu. Kur rregullova njeriun, vetvetiu u rregullua edhe bota!”

Lidhur me këtë fakt, ky hadith i të Dërguarit të Allahut (a.s.), është shumë kuptimplotë: *“Sa mirësi e madhe është pasuria për një njeri të mirë!”* (Ahmed b. Hanbel, IV, 197,202.) E në fakt, ai që e bën pasurinë të mirë ose të keqe është vetë njeriu.

Një mirësi e rënë në dorën e një njeriu të paedukuar, i cili adhuron tekat e veta, mund të shndërrohet në një mjet të së keqes.

Ebu Said el Hudriu (r.a.), tregon:

Kur i Dërguari i Allahut (a.s.), vishte një robë të re, e përmendte emrin e robës, p.sh., këmishë, çallmë etj., dhe bënte këtë dua:

“O Allah! Falënderimi të takon vetëm ty. Ti ma veshe mua këtë. Prej teje kërkoj të mirën e saj dhe të mirën e qëllimit të prodhimit të saj. Po ashtu, strehohem tek Ti prej të keqes së saj dhe të keqes së qëllimit të prodhimit të saj.” (Ebu Daud, Libas, 1; Tirmidhi, Libas, 28.)

Nëse një ditë do të përpilonim rregullat e moralit të përdorimit të teknologjisë, si besimtarë që jemi, do ta vendosnim këtë

dua në pikën e parë të tyre. Po! Të kërkojsh prej Allahut të mirën e dhuntive dhe të strehohesh tek Ai prej të keqes së tyre.

Lidhur me qasjen ndaj një dhuntie, në këtë hadith fisnik bien në sy këto dy çështje:

Një mirësi apo dhunti, mund të bëhet shkak i së keqes, po aq sa mund të jetë shkak i së mirës. Në këtë aspekt, mund të thuhet se tek çdolloj mirësie gjenden të dyja këto mundësi.

Qëllimi i prodhimit të një gjëje që duket si mirësi, mund të jetë edhe i mirë, por edhe i keq. Edhe pse në dukje mund të jetë një mesxhid, në të vërtetë ai mund të luajë rolin e “Mesxhid-i Dirar”, pra një vendi të ndërtuar për të prodhuar ngatërresa dhe probleme.

Çfarë mendje mund të jetë ajo e cila mendon të prodhojë armë shfarosëse pa bërë dallimin ndërmjet fajtorit dhe të pafajshmit? A është e mundur që një mendim i tillë të vijë në zemrën e një besimtari, qoftë edhe kalimthi?

Ekzistojnë teknologji të tilla të prodhuara prej atyre që e kanë bërë profesion zullumin, të cilat janë projektuar për të shkatërruar botën dhe për të hapur probleme mbi të. Dhe, eliminimi i këtyre, është përgjegjësia e të gjithë njerëzimit. Ndërsa përgjegjësia e zemrave besimtare që u është lënë amanet kjo tokë, padyshim që është edhe më e madhe. Për rrjedhojë, ne duhet të strehohemi tek Allahu prej të keqes së tyre dhe të mos i neglizhojmë kurrë masat që duhen marrë kundër tyre.

Ekzistojnë edhe teknologji të tilla, prej të cilave mund të përfitohet plotësisht në bazë të gjendjes së zemrës së njeriut. Kjo është edhe tema kryesore e këtij shkrimi. Kjo teknologji përbëhet veçanërisht nga mediat, rrjetet sociale dhe mjetet e komunikimit.

Çfarë qëndrimi duhet mbajtur përballë zhvillimeve mahnitëse të teknologjisë së internetit dhe telekomunikacionit? Nga një anë shohim se janë me të vërtetë zhvillime të vlefshme. Pra, është e mundur të flasësh për dobi të panumërta që ato kanë pothuajse në çdo fushë, si në arritjen e informacionit, në edukim, komunikacion, ndarje vlerash, në përshpejtimin, cilësinë dhe administrimin e punëve, etj. Por e parë nga një aspekt tjetër, ato mund të funksionojnë edhe si mjete të reklamimit të egos dhe shejtanit. Pra, ato janë si një lloj grope gjynahesh që lind pasoja të ulëta e të poshtira si amoralitetin, përgojimin, shpifjen, hetimin e të metave të njerëzve, thashethemet, mendimet djallëzore, marrjen me punë të padobishme dhe shumë vese të tjera negative. Ato janë si një rrjet i organizatave kriminale, si viruse që shkatërrojnë familjen dhe si një makinë krimi që degjeneron shoqërinë.

Aparatet e komunikimit që njihen si smartfonë dhe tableta, e kanë lehtësuar shumë kryerjen e gjynaheve dhe krimeve të ndryshme. Në sajë të tyre janë eliminuar muret mbrojtëse që qëndrojnë para njeriut si frika nga opinioni, kontrolli prindëror, etj., dhe njeriu është lënë vetëm për vetëm me “nefsin emmare”. Pra, ujku e ka kapur delen pa zot. Në fakt, kur gjendet i vetmuar, njeriu e çan më lehtë ndjenjën e turpër të qe e ka në natyrën e vet. Të gjitha gjynahet dhe krimet e mëdha planifikohen kur njeriu është i vetmuar dhe kryhen në vende ku

askush nuk shikon.

Kur gruaja e ministrit të Egjiptit deshi ta tundonte Jusufin (a.s.), për të kryer amoralitet me të, ajo i mbylli të gjitha dyert. Këtë skenë, Allahu i Madhëruar na e përshkruan kështu në Kuranin Fisnik:

“Kur Jusufi arriti moshën e pjekurisë, Ne i dhamë aftësinë e të gjykuarit dhe dituri. Kështu i shpërblejmë Ne punëmirët. Por ajo, në shtëpinë e së cilës gjendej ai, nisi ta joshë në kundërshtim me dëshirën e tij. Ajo ia mbylli të gjitha dyert dhe tha: “Jam e gatshme për ty!” Kurse ai tha: “Allahu më ruajt! Me të vërtetë, Zoti im ka treguar kujdes për mua dhe, pa dyshim, keqbërësit nuk do të shpëtojnë kurrë”. Ajo e dëshiroi atë; por edhe Jusufi do ta kishte dëshiruar atë, sikur të mos kishte parë provën e Zotit të vet. Kështu e larguam nga e keqja dhe vepra e shëmtuar, sepse ai, në të vërtetë, ishte nga robërit Tanë të singertë.” (Jusuf, 22-24)

Ja pra, përballë kësaj teknologjie që sot po zhvillohet në mënyrë të habitshme, njeriu ka mbetur vetëm për vetëm në një dhomë me shejtanin dhe dëshirat e ulëtat të egos. E fshehta që e mbrojt Jusufin (a.s.) dhe u bë shkak i dërgimit të ndihmës hyjnore për të, qëndron tek fakti se ai kishte një zemër dhe një vullnet që e bëri të thotë “Meadhallah!” (strehohem tek Allahu). Për rrjedhojë, mund të themi se, cilësia njerëzore që do të na ruaj neve dhe fëmijët tanë sot prej kurtheve të rrjeteve sociale, është zotërimi i një zemre dhe një vullneti që do të kërkojë strehimin tek Allahu nga frika prej Tij dhe vetëdija e botës tjetër.

Për t'i bërë fëmijët, të rinjtë dhe të rriturit tanë të fitojnë një zemër dhe një vullnet të tillë, duhet t'i njohim ata me Allahun që në moshë të vogël, t'ua bëjmë të dashur Atë, të sigurohemi që të kenë frikë-respekt ndaj Tij dhe të fitojnë vetëdijen e dhënies së llogarisë në Ditën e Kiametit.

Deri në moshën e pjekurisë, përgjegjësia është e familjes, e shkollës dhe e shtetit. Ndërsa më pas, përgjegjësia është e vet individi. Njeriu, duke u larguar me të gjitha forcat prej ambienteve fizike dhe virtuale që do t'ia ndotin trupin, mendjen, zemrën dhe imagjinatën, do ta ruajë veten, do ta zhvillojë veten në aspektin pozitiv dhe do të forcohet ndaj çdolloj armiku.

Padyshim se është e nevojshme të dihet përdorimi i drejtë i teknologjisë. Mirëpo, të dish nuk është e mjaftueshme. Ndjehet dhe instinktet ndonjëherë arrijnë ta nënshtrojnë edhe mendjen edhe dijen, duke shkatërruar shumë njerëz. Nëse nuk edukohet dhe pastrohet egoja që i pëshpërit vazhdimisht njeriut të keqen, edhe nëse moshë biologjike e njeriut arrin të shtatëdhjetat, vrima e zezë e teknologjisë përpin shpirtin dhe zemrën e shumë njerëzve, duke i hedhur ata drejt “esfel-i safilin”-it, më të ulëtit e të ulëtëve.

Shkurtimisht, për çdo mirësi kërkohet edhe falënderim, edhe një zemër që strehohet tek Allahu ndaj rreziqeve të saj të mundshme.

AKTUALITETI I IBN HALDUNIT

Dr. Ardian Muhaj

Ibn Halduni një nga mendimtarët më të mëdhenj të njerëzimit dhe padyshim një nga filozofët më të mëdhenj të historisë. U lind në Tunizi më 27 maj 1332 nga një familje me origjinë nga Andaluzia. Vdiq në Kajro më 17 mars 1406. Në traditën e shoqërive myslimane të kohës formimi akademik i një dijetari ishte një proces i gjatë dhe mund të thuhet se shkollimi i dijetarëve të tillë vazhdonte përgjatë gjithë jetës. Janë të shumta rastet kur dijetarë të shquar e të respektuar në vendet e tyre, ndërmerrnin udhëtime të gjata në moshë të thyer për të takuar dijetarë të njohur e për të përfituar reciprokisht nga dituria e njëri-tjetrit. Konsiderohej diçka krejt normale dhe e pëlqyeshme që dijetarë të formuar e të mirënjohur të dëgjonin ligjëratat e kolegëve të tyre dijetarë së bashku me studentët.¹

Kështu edhe Ibn Halduni e vazhdonte këtë traditë të mirë duke shfrytëzuar çdo mundësi që i jepej për të studiuar dhe mësuar nga dijetarët e tjerë. Ai shkroi disa vepra, por punimi që e bëri të njohur është *El Mukkadimah*, ose *Paraqitja* e metodologjisë dhe filozofisë së shkencës së historisë dhe qytetërimit njerëzor. Një traktat që i paraprin veprës së tij historike me titull *Kitab e-Ibar* ose «Libri i mësimeve» që pati një ndikim shumë të madh në brezat e mëvonshëm të dijetarëve, veçanërisht të atyre që qarkut kulturor osman.²

Një nga aspektet më të dalluara të qasjes së tij është prirja për të përdorur sa më shumë burime për një çështje të caktuar dhe për t'i krahasuar dhe analizuar me sy kritik. Vepra e tij duke qenë e një vizioni të ri për kohën, nuk gjeti vlerësimin e duhur nga bashkëkohësit e tij dhe as nga qarqet kulturore të shekullit XV. Ishin osmanët të cilët duke filluar nga shek. XVI e rizbuluan vlerën e madhe të trashëgimisë së tij intelektuale dhe i dhanë vendin e duhur në kulturën e kohës.

Më poshtë po paraqesim një përmbledhje të shkurtër të konceptit të tij për historinë dhe qytetërimin njerëzor. Ai e konsideron historinë si një disiplinë të lëvruar gjerësisht mes popujsh e qytetërimesh. Ai pohon se njerëzit e thjeshtë kanë dëshirë të njohin historinë ashtu sikurse edhe mbretërit dhe udhëheqësit. Nga ana tjetër, si të diturit ashtu edhe të pashkolluarit janë të aftë ta kuptojnë, pasi në nivel sipërfaqësor historia nuk është tjetër veçse informacion mbi ngjarje politike, dinasti dhe ngjarje të së kaluarës. Ajo na tregon se si ndryshimi i kushteve ka ndikuar jetën njerëzore dhe se si shtete të caktuara arritën të shtriheshin mbi sipërfaqe më të gjera, si u vendosën dhe u shtrinë në tokë deri sa nisën rënien duke shkuar drejt fundit.

1. Ibn Khaldun, *The Muqaddimah. An Introduction to History*. Translated from the Arabic by Franz Rosenthal in three volumes, London: Routledge, 1967, pp. xlii-xliii.

2. Ibn Halduni është konsideruar se ka influencuar edhe në një numër të madh dijetarësh europianë. A. Schimmel, *Ibn Chaldun*, Tübingen, 1951, p. XVII liston: Machiavelin, Bodin, Vico, Gibbon, Montesquieu, Condorcet, Ferguson, Herder, August Comte etj.

Nga ana tjetër, domethënia më e thellë e historisë nënkupton arsyetim dhe një pikësynim të qartë për të mbërritur tek e vërteta, shpjegime të hollësishme mbi shkaqet dhe zanafillën e gjërave dhe një njohuri të thellë mbi “si”-në dhe “pse”- në e ngjarjeve.

Më tej Ibn Halduni na thotë se historianë të shquar myslimanë kanë shkruar vëllime të gjera mbi ngjarjet historike, por më vonë njerëz të cilët nuk kishin formimin e duhur dhe as të drejtën për t’u marrë me histori, futën në këto libra thashetheme të pavërteta të cilat i kishin dëgjuar nga të tjerët ose i kishin shpikur vetë si edhe të dhëna false dhe të pabesueshme. Shumë prej pasuesve të tyre vazhduan në hapat e tyre dhe e transmetuan këtë informacion tek ne ashtu siç e kishin marrë prej paraardhësve të tyre. Ata nuk shikuan dhe nuk i kushtuan vëmendje shkaqeve të ngjarjeve dhe kushteve të tyre, dhe as nuk i eliminuan apo nuk i kundërshtuan rrëfimet e pakuptimta.

Shumë pak përpjekje bëhet për të arritur tek e vërteta. Syri kritik, si rregull, nuk është shumë i mprehtë. Besimi i verbër është një veti e trashëguar në qeniet njerëzore. Marrja me dituri e atyre që nuk kanë formimin e duhur është shumë e përhapur. Por kullota e budallallëkut nuk e mbulon krejt njerëzimin. Askush nuk mund t’i bëjë ballë autoritetit të së vërtetës dhe e keqja e falsifikimit duhet të luftohet me arsyetim e logjikë.³

Më tej Ibn Halduni na thotë se gabimet më të mëdha ndodhin kur përmendim numra e sasi, qofshin shuma financiare apo ushtarë. Ato ofrojnë një shans të mirë për paraqitjen e të dhënave të pasakta dhe një rast për pohime të pakuptimta e të palogjikshme. Prandaj ato duhet të kontrollohen me ndihmën e fakteve të njohura bazike. Si shembull ai merr njërin nga historianët më të mëdhenj të periudhës klasike të Islamit, El Mesudin, i cili pohon se Musai (a.s.) numëroi ushtrinë e izraelitëve në shkretëtirë, dhe pa se arrinin në 600 mijë luftëtarë. Ibn Halduni thotë se El Mesudi nuk pyet në se do të ishte e mundur që Egjipti apo Siria të ketë pasur një numër aq të madh burrash nën armë. Çdo shtet ka një ushtri në atë madhësi e numër që ka mundësi për ta mbajtur por jo më shumë. Për më tepër një ushtri kaq e madhe nuk mund të lëvizë si një njësi aq më pak të luftojë si një e vetme. Pastaj, sikur izraelitët të kishin një ushtri në një numër kaq të madh, territori nën sundimin e tyre do të duhej të kishte qenë më i madh, sepse madhësia e njësive administrative dhe provincave në një shtet të caktuar është në përpjesëtim të drejtë me madhësinë e ushtrisë së saj dhe grupeve që e mbajnë dhe e mbështesin shtetin.

Mirëpo, gjithnjë kur bashkëkohësit flasin rreth ushtrive të shtetit të kohës së tyre ose të së kaluarës ose kur përpiqen të japin shumat mbi taksat apo shpenzimet e qeverive, ata janë zakonisht shumë të prirë të ekzagjerojnë, të shkojnë përtej kufijve të normales dhe të bien pre e tendencës për sensacionalizëm. Arsyeja është e thjeshtë dhe qëndron tek dëshira e përgjithshme për sensacionalizëm, që realizohet përmes lehtësisë me të cilën dikush mund të thotë thjesht një figurë të stërmadhe dhe mosinteresi i kritikëve apo dëgjuesve për ta korrigjuar dhe kjo vjen nga paaftësia për të ushtruar vetë-kritikë mbi qëllimet dhe gabimet e një autori, për të mos kërkuar nga vetvetja vetëpërmbytje dhe korrektesë në paraqitjen e të dhënave. Të tillë historianë e lejuan veten për t’u ngopur e dëndur me të pavërteta.⁴ Ai e mbyll këtë fragment me një citim: “Po ka nga njerëzit që blejnë tregime boshe me qëllim që t’i largojnë njerëzit prej rrugës së Allahut pa pasur kurrfarë fakti dhe për t’i marrë ajetet e Allahut si tallje. Për ta me siguri është përgatitur dënim i turpshëm”.⁵

Historiani britanik Arnold J. Toynbee e ka quajtur *Muqaddimah*, «një filozofi e historisë e cila padyshim përbën punimin më të shquar në llojin e vet që është shkruar nga një mendje njerëzore ndonjëherë.»⁶

3. Ibn Khaldun, *The Muqaddimah*, p. 6-7.

4. Ibn Khaldun, *The Muqaddimah*, f. 19-20.

5. Kurani, 31, 6.

6. *Encyclopædia Britannica*, 15th ed., vol. 9, p. 148.

KËSHILLAT E ARTA në suren Zuhruf

Zuhruf, do të thotë ar dhe xhevahir. Ky emër nuk i është vendosur sures në fjalë për shkak se në përmbajtjen e saj flitet për këto gjëra të çmuara apo sepse Allahu e çmon njeriun sipas vlerës materiale që posedon, por sepse aty bëhet fjalë për faktin se Allahu e çmon njeriun në bazë të besimit dhe sjelljeve të tij.

Ajetet që do të japim këtu, fillojnë me përgjigjen që i jepet pretendimit të idhujtarëve, të cilët thanë: **“Sikur t’i kishte zbritur ky Kuran ndonjë njeriu të madh prej njerit nga këto dy qytete!”** (Zuhruf, 31)

Allahu i Madhëruar urdhëron: **“Vallë, a mos janë ata që e ndajnë mëshirën e Zotit tënd? Jemi Ne ata që ua ndajmë njerëzve mjetet e jetesës në këtë botë, duke i ngritur disa në shkallë më lart mbi të tjerët, me qëllim që disa t’u shërbejnë të tjerëve. Mëshira e Zotit tënd është më e mirë nga ajo që grumbullojnë ata. Nëse (nuk do të kishte rrezik që) njerëzit nuk do të bëheshin një bashkësi mohuesish (duke i pasur zili ata), Ne do t’i bënim prej argjendi çatitë e shtëpive të atyre që nuk besojnë në të Gjithëmëshirshmin, madje edhe shkallët nëpër të cilat ngjiten, edhe dyert e shtëpive të tyre, edhe divanet në të cilat mbështeten, dhe (do t’u jepnim) stoli prej ari. Por të gjitha këto janë vetëm kënaqësi të kësaj jete, kurse jeta tjetër te Zoti yt është për punëdrejtë që ruhen (nga gjynahet dhe nga dënimi i Allahut).”** (Zuhruf, 32-35)

Disa prej idhujtarëve thanë: “A nuk duhet t’u kishite zbritur ky Kuran njerëzve si Uelid ibn Mugire prej fisit të kurejshëve, ose Ebu Amr b. Umejre prej fisit të thakifëve?” Kjo është edhe arsyeja e zbritjes së ajetit të mësipërm. Është e vërtetë që i Dërguari i Allahut

(a.s.), e humbi babanë pa ardhur ende në jetë, ndërsa nënën kur ishte ende shumë i vogël dhe nuk ishte i pasur. Por, ai ishte më fisniku prej tyre në aspektin e prejardhjes. Në fakt, Allahu i Madhëruar e di shumë mirë se kë e ngre në gradë të larta shpirtërore siç është profecia dhe kujt i jep mundësi materiale si pasuri dhe pozitë. Ai e di mirë edhe kë do të privojë prej këtyre. Dhurimi dhe privimi në këto çështje, janë gjëra që i përkasin fuqisë së Allahut. Nisur nga kjo, Ai disa prej njerëzve i bën të pasur, e disa të tjerë i lë të varfër. Disave u jep fuqi, famë dhe dije, e disa të tjerë i privon prej këtyre gjërave, me qëllim që njerëzit të marrin role të ndryshme. Të gjitha këto janë pjesë e menaxhimit dhe urtësisë së Allahut.

Në ajet, përdoret shprehja: “Nëse nuk do të kishte rrezik që njerëzit të bëheshin të gjithë mohues, Allahu do t’u jepte mohuesve pasuri të mëdha”. Në fakt, Allahu i Madhëruar nuk u jep të gjithëve pasuri dhe pozita të larta. Midis njerëzve do të ketë edhe shumë të varfër. E megjithatë, kjo gjendje është mëshirë për njerëzit. Me qëllim që njerëzit të mos prirën drejt mohimit të Allahut kur të shohin se të gjithë mohuesit janë të pasur, Allahu nuk i ka bërë ata të barabartë në pasuri.

Për sa u përket besimtarëve, edhe ata nuk kanë një pasuri të tillë në këtë botë, gjë e cila mbështetet po ashtu në urtësinë e Allahut. Nëse të gjithë besimtarët do të kishin mundësi të arrinin mirësitë e kësaj bote, besimi i njerëzve mund të mos ishte për hir të Allahut, por do të kishte si synim arritjen e mirësive dhe pasurive të kësaj bote. Dhe e gjitha kjo, do të ishte

në kundërshtim me përgjegjësinë e njeriut për ta pranuar fenë e Allahut me sinqeritet të plotë.

Shkurtimisht, është shumë e natyrshme që prej të dyja grupeve (besimtarë dhe jobesimtarë) të gjenden të pasur dhe të varfër. E megjithatë, mbase për shkak se ata nuk njohin kritere si hallall-haram, e mbase edhe në sajë të ndonjë urtësie tjetër hyjnore, mohuesit që kanë standard më të lartë jetese në këtë botë, janë më të shumtë në numër në krahasim me besimtarët me të njëjtat standarde jetese. Por lidhur me këtë, në një ajet fisnik urdhërohet: **“E ti (o Muhamed) mos u mashtro nga bredhja e jobesimtarëve nëpër botë!”** (Al-i Imran, 196) Ndërsa vetë i Dërguari i Allahut (a.s.), ka thënë: **“Nëse kjo botë do të kishte vlerë tek Allahu sa krahu i një mushkonje, Allahu nuk do t’u jepte mohuesve qoftë edhe një gllënjë ujë.”** (Tirmidhi, Zuhd, 13.) Ky hadith fisnik, duhet gdhendur në mendjet e të gjithë besimtarëve, me qëllim që ata të kuptojnë mirë se çfarë është me të vërtetë e çmuar dhe që të pranojnë me kënaqësi ndarjen që bën Allahu.

Ibn Abbasi (r.a.), ka një shprehje që e përmbledh të gjithë këtë çështje: **“Allahu e ka ndarë këtë botë në tri pjesë. Njëren ia ka dhënë besimtarëve, njëren dyfytirëshve dhe njëren mohuesve. Prej pjesës së kësaj bote, besimtarët përgatisin veten për botën tjetër, dyfytirëshit zbukurohen, ndërsa mohuesit vazhdojnë jetën e tyre.”** (Ihja Ulumi’d-Din, V. 3, fq. 453.)

Tani mund të themi:

Njeriu duhet të jetë i vetëdijshëm se është rob dhe nuk duhet të shpenzojë fjalë që i kalojnë kufijtë duke i besuar kritereve të vlerave që nuk çmohen tek Allahu. Kjo, sepse ndarja e furnizimit/pasurisë, është në dorë të Allahut të Madhëruar. **“Allahu ia shton furnizimin kujt të dojë dhe ia pakëson kujt të dojë...”** (Ra’d, 26)

Gjithashtu, edhe caktimi i prejardhjes nuk është në dorë të njeriut. Nisur nga kjo, ajeti në fillim të shkrimit, është përgjigja më kuptimplote që ua mbyll gojën mohuesve. Dhe këtu, qëllimi nuk është të tregohet një ndodhi që ka ngjarë atë ditë. Përkundrazi, kjo është një analizë karakteri. Për rrjedhojë, edhe mohuesit në ditët tona, lazdohen në të njëjtën mënyrë me mundësitë që u janë dhënë -pa e ditur se i zotërojnë për t’u sprovuar- dhe guxojnë të zgjasin gjuhët e tyre ndaj të Dërguarit të Allahut (a.s.), duke ndërhyrë vazhdimisht në punët e fesë dhe të kësaj bote të myslimanëve, të cilët konsiderohen si trashëgimia shpirtërore e tij.

Në këtë rast, ajo që duhet të bëjnë besimtarët, është të kontrollojnë zemrën e tyre nëse kanë qoftë edhe një grimcë admirimi ndaj jetës që bëjnë mohuesit, sepse ky lloj admirimi, hap derën e rrezikshme që çon në përngjasimin e tyre. Ndërsa përjetimi i maturisë së kësaj feje të lartë, fillon me ruajtjen e zemrës.

KUJDES ÇFARË HA!

Në suren Abese gjendet një përkujtim shumë interesant: **“Le të shohë njeriu ushqimin e vet!”** (Abese, 24) Pra, njeriu duhet ta shohë me syrin e urtësisë ushqimin që merr për të ngrënë, e mbase edhe çdo gjë që përdor dhe konsumon. Le të mendojë se prej nga vijnë mirësitë që janë burim i jetës së tij.

Në vazhdim të këtij ajeti fisnik, urdhërohet: **“Jemi Ne që lëshojmë ujë me bollëk, pastaj e çajmë tokën në thellësi dhe nxjerrim prej saj drithërat, rrushin e perimet, ullirin e palmat, kopshtet e dendura, pemët dhe gjithë barërat, që t’i gëzoni ju dhe bagëtitë tua.”** (Abese, 25-32)

Sa përkujtim madhështor është ky për njeriun i cili lazdohet së tepërmi me kalimin e kohës -siç ndodh edhe në kohën tonë-! Edhe sa i butë është ky përkujtim! O njeri pa mendo njëherë! Nëse ky sistem hyjnor nuk do të funksiononte në këtë mënyrë pa të meta, çfarë mund të bëje ti për të jetuar? Çfarë mundësisë ke?

Disa dijetarë, këtë ajet e kanë interpretuar në kuptimin, “të bëjë kujdes nëse ajo që ha është hallall apo haram!”. Ndërsa Ibn Abbasi (r.a.), e ka interpretuar duke u shprehur se: “Njeriu duhet të shohë se në çfarë shndërrohet ushqimi që ha, me qëllim që ta krahasojë me pafuqinë e vet dhe përkohshmërinë e jetës së tij”.

Një person, i tha Ibn Omerit (r.anhuma):

- Më fal, dua të të pyes diçka, por kam turp!

- Pyet mos ki turp! – i thotë Ibn Omeri.

- A e sheh njeriu jashtëqitjen e vet?

- Po! Një melek i thotë njeriut: “Shiko përfundimin e ushqimit për të cilin tregohesh kopracc! Shiko si bëhet!” (Ihja Ulumi’d-Din, V. 3, fq. 487.)

Le të mendojmë pak! A ka ndonjë përkujtim më të urtë se sa, **“Le të shohë njeriu ushqimin e vet!”**, me qëllim që ai të jetojë i vetëdijshëm dhe të mos mashtrohet me pamjen e sendeve?

Udhëtar...

Me trup në këtë botë, me zemër në botën tjetër

VLERËSIMI I GJENDJES

Ndërkohë që ditët kalendari-ke të jetës sonë kalojnë dhe ikin, ne nuk kemi asnjë mundësi për t'i thënë "ndal!" kësaj rrjedhe. Për këtë arsye, kjo rrjedhë na merr me vete dhe ne rrokullisemi të gjithë së bashku me njëmijë e një situatë të kësaj bote. Pa asnjë dyshim, ky është një udhëtim i detyrueshëm. Natyrisht që edhe ne jemi udhëtarët e kësaj udhe që fillon me lindjen dhe zgjatet drejt botës tjetër me anë të vdekjes.

Megjithëse kjo është e vërteta e qartë, a jemi ne të vetëdijshëm, të kujdesshëm, të përpiktë dhe a veprojmë mjaftueshëm lidhur me faktin se me cilin botëkuptim,

perceptim apo sjellje duhet ta vlerësojmë udhëtimin e kësaj bote?

Në këto ditë të këtij viti të plakur, le të mendojmë së bashku mbi hadithin i cili na thotë, "të sillemi si të huaj, ose si udhëtarë", duke na paralajmëruar me një prekje të butë në telat e përgjegjësisë sonë. Dëshiroj të ndaj me ju këtë porosi të Profetit tonë (a.s.):

Abdullah Ibn Omeri (r.a.), transmeton:

Njëherë, i Dërguari i Allahut (a.s.), më preku në sup dhe tha:

"Në këtë botë sillu si i huaj, madje si një udhëtar!"

Pasi e transmetonte këtë hadith, Ibn Omeri (r.a.), thoshte:

Kur të mbërrish mbrëmjen, mos e prit mëngjesin! E kur të mbërrish mëngjesin mos e prit mbrëmjen! Merr masat sa ke shëndet, për ditët kur të jesh sëmurë dhe gjatë gjithë jetës përgatitu për vdekjen! (Buhari, Rikak 3. shih. Tirmidhi, Zuhd 25; Ibn Maxhe, Zuhd 3.)

I HUAJ – UDHËTAR

Shprehja "madje", e cila përdoret në këtë hadith, nuk tregon pasiguri, por mundësi zgjedhjeje. Pra: "në këtë botë sillu ose si i huaj, ose si udhëtar!".

Të gjithë e dinë se mendja dhe zemra e një të huaji që ndodhet larg atdheut, është gjithmonë tek vendi dhe familja e vet. E megjithatë, ndodh që një njeri të pranojë të qëndrojë si i huaj në kurbet. Mirëpo, një udhëtar që del në një udhëtim të gjatë, e ka mendjen në vendin ku synon të arrijë. Për këtë

arsye, udhëtari nuk mashtrohet pas bukurive të vendeve nga ku kalon dhe nuk qëndron aty. Ai dëshiron të vazhdojë rrugën e tij pa u penguar në asnjë vend.

Në këtë pikëpamje, mesazhi i hadithit të mësipërm, për një mysliman do të thotë: “Mos harro kurrë se ti je një udhëtar që nuk duhet të pengohesh në asnjë vend!”

Ndërsa Abdullah Ibn Omeri (r.anhuma), këtë këshillë të Profetit (a.s.), e shpjegon duke thënë: Mos u ndal duke menduar se “erdhi akshami, të pushoj njëherë, pastaj e vazhdoj udhëtimin në mëngjes”. Pra mos e prit mëngjesin! Po ashtu, mos u bëj dembel e të presësh akshamin duke menduar se, “kam shumë kohë përpara meje, sido që të jetë do të arrijë”! Mendo se vdekja mund të të arrijë më parë dhe në bazë të kësaj veprimi! Kur je i shëndetshëm, merr masat për kohën kur mund të sëmuresh dhe përgatitu për vdekjen sa ja ende gjallë!

Në disa transmetime të tjera -jashtë Sahihut Buhari- të këtij hadithi, gjenden edhe shprehjet si, “madje konsideroje veten të vdekur!”, ose “konsideroje veten prej banorëve të varrit”. Këto shprehje e shpjegojnë në mënyrë edhe më të qartë dhe më interesante psikologjinë e udhëtarit në lidhje me këtë botë. Ky është edhe kuptimi i shprehjes, “të vdesësh para se të të vijë vdekja”.

TË HEQËSH DORË PREJ KËSAJ BOTE?

Pas asnjë dyshim se, kuptimi i porosisë në hadithin profetik, nuk është aspak “heqja dorë prej kësaj bote”. Në këtë hadith, theksohet se kjo botë nuk është një vend i cili duhet menduar si një atdhe i përjetshëm. Ndërsa parimi themelor është përcaktuar qartë në Kuranin Fisnik ku urdhërohet: **“Përpiku me atë që të ka dhënë Allahu të fitosh jetën e botës së ardhshme, duke mos harruar pjesën tënde në këtë botë!..”** (Kasas, 77)

Po në këtë kuptim, edhe Aliu (r.a.), e ka këshilluar djalin e tij Hasanin (r.a.), me këto fjalë: *“Me trup qëndro në këtë botë, por me shpirt në botën tjetër!”*. (Hiljetu'l-eulija, II, 37.) Kjo shprehje, na tregon në mënyrë metaforike “pozitën që duhet të ketë trupi dhe shpirti i një udhëtarit të kësaj bote”.

Thënia e Ibn Omerit (r.a.): “Merr masat sa ke shëndet, për ditët kur të jesh sëmurë!..”, na përkujton se kohët kur jemi të shëndetshëm duhen vlerësuar si mundësi për të bërë punë të mira e

të dobishme, sepse kur njeriun e kap sëmundja, punët e mira nuk mund të bëhen më me aq dëshirë e pasion si më parë.

Po ashtu, edhe pjesa tjetër e thënies së Ibn Omerit (r.a.), “...gjatë gjithë jetës përgatitu për vdekjen!”, na kujton se jeta duhet përdorur si një mundësi sa të jesh gjallë, por nuk duhet harruar se ajo është e përkohshme. Siç shpjegohet edhe në një hadith tjetër, kur vdes, njeriut i priten mundësitë për të bërë punë të mira, e për rrjedhojë i ndërpriten edhe mundësitë për të fituar shpërblime. Mirëpo, këtu bën përjashtim vetëm “sadaka-i xharije” (mirësia me përfitime të pandërprera), dituria e dobishme dhe fëmija i mbarë që lutet për prindërit.¹

Kështu që, ata të cilët dëshirojnë të vazhdojnë të fitojnë edhe pas vdekjes, duhet t'i kushtojnë rëndësi këtyre tre llojeve të mirësive për të cilat folëm, sa janë ende gjallë, gjë e cila është shumë e rëndësishme për udhëtarin e kësaj bote.

Është me dobi të përmendim edhe një pikë tjetër të hadithit tonë: Fakti që i Dërguari i Allahut (a.s.), e kapi Ibn Omerin në sup kur e këshilloi me ato fjalë, tregon modestinë e Profetit, një sjellje dashamirëse e miqësore, mënyrën ndikuese të gjuhës së trupit dhe përdorimin e metodës së përforcimit të këshillës.

Ky hadith i kujton njeriut, i cili është vetëm një udhëtar në këtë botë, e në veçanti myslimanëve, që të mos rendin pas dëshirave të pafundme të kësaj bote, pra, që dëshirat dhe mendimet në lidhje me këtë botë, t'i presin shkurt. Kuptimi i kësaj, është që të mos përpiqen që këtë botë ta kthejnë në një atdhe të përjetshëm dhe të mos e mbajnë veten me shpresa se do të rrinë për një kohë të gjatë në këtë vend. Kjo do të thotë se, aq sa interesohet udhëtar, i cili mezi pret të kthehet në atdheun e vet të vërtetë dhe tek familja e tij, aq interesohet edhe ti për këtë botë. Për rrjedhojë, edhe dijetari i hadithit Ibn Hibbani, këtë hadith e ka vendosur nën titullin “Pozita që duhet të ketë njeriu në këtë botë të përkohshme”²

Kështu që, udhëtar është ai i cili ndërkohë që konsumon jetën e kësaj bote, vepron gjithmonë në vijën e librit të udhëzimit, Kuranit Fisnik dhe udhëzuesit të jetës në këtë botë, Sunetit të Profetit (a.s.), me vetëdijen se është në rrugëtimin për në botën tjetër.

1. - shih. Muslim, Vasijjet 14; Ebu Daud, Vasaja 14; Tirmidhi, Ahkam 36; Nesa, Vasaja 8.

2. - shih. Ibn Hibban, Sahih, II, 471.

AGRESIVITET NË RRITJE I ARROGANCES

» Nuredin Nazarko «

Karakteret njerëzorë janë aq të shumtë sa të shumë janë dhe vetë njerëzit. Ndryshueshmëria mes karaktereve është mëse natyrore. Nuk ka patur dhe as mund të ketë rend uniform në këtë sferë. Njëngjyreshmëria është kryekëput e përjashtuar. Larushia është rregull i paluhatshëm. Mes gjithë këtij oqeani të pamatë ngjyrash gjithsecili ka vendin e vet, vend

të cilin nuk ia ka marrë borxh askujt, dhe as ka pse të ndihet borxhli ndaj dikujt.

Ke ardhur në këtë botë pa lejen e askujt. Do ikësh nga kjo botë po pa lejen e askujt. Ke ardhur si qenie e lirë. Jeto si qenie e lirë. Nuk ke arsye t'i përkulesh askujt. Nuk ke arsye të jesh urë ku të tjerët shkelin me përçmim dhe përdhunë. Nuk ke motiv për ta shndërruar veten në fron ku ulet dikush. As në prag ku të tjerët shkundin baltën e tyre, duke përplasur rëndshëm këpucët apo çizmet.

-Me thuaj se a ke motiv për ta bërë këtë?

-A ke arsye për t'u shndërruar në një të tillë? Përgjigjmu pra! Mos hesht!

-A ke ardhur në këtë botë për të qenë prag dhe fron për dikënd tjetër?

-Dhe për më tepër ndaj dikujt që është thjesht një qenie si ti? Madje në pikëpamje të vlerave ndoshta qëndron shumë më poshtë sesa ti.

Mund të jesh urë, por vetëm urë drejt mirësisë. Mund të bëhesh urë, por vetëm ndaj atyre që meritojnë nderim dhe përlulje. Se kush e meriton këtë nderim dhe përlulje nuk e përcakton dot ti. E përcakton vetë ai që e meriton me fjalën, veprën dhe modelin e tij. Për ata të cilët dëshmojnë fjalët, veprat dhe fryma e mirësisë që buron prej tyre, bëhu urë e prag. Nderoji se janë të nderuar nga dikush tjetër. Çmoji se janë çmuar nga dikush tjetër. Respektoji, sepse emri i tyre është respektuar diku tjetër. Përlulu me respekt ndaj veprës së tyre fisnike, sepse kështu jemi mësuar t'i trajtojmë ata që shndërrohen në kandila ndriçues drejt diturive dhe mirësisë.

Bëj kujdes! Mos i vish sytë e tu me mirazhe. Mos rend pas mirazheve. Mos u impresiono nga shpërfaqjet momentale të hijeve të disa vlerave të caktuara nga disa syresh. Shpejt hijet do të humbin dhe në errësirën e thellë të natës çdo gjë do të jetë siç është në realitet. Kujdes nga mirazhet se në fund do të të mbetet zhgënjimi si mik i vetëm. Prandaj shih me sytë e zemrës. Ata janë udhërrëfyesit më të padjallëzuar nëse shohin me pastërtinë e sinqeritetit.

Erdhe si qenie e lirë! Jeto si qenie e lirë! Këtë kurrë mos e harro. Sado në vështirësi të

hasësh, je qenie e lirë. Sado kufizime të përpiqen të të vendosin në rrugëtimin tënd të përnjështuar me lirinë, mos u ndal. Çliroje zemrën tënde nga kufizimet prej fjalëve njerëzake. Sado barrikada të të ngrenë në këtë hartë lëvizje, mos u tut. Shkërmoqi këto barrikada me vullnetin tënd të papërkulshëm. Dëftoju këtyre liliputëve të tmerruar nga liria se ç'do të thotë të jesh i përnjështuar me dashurinë për liri. Dashuroje thellësisht lirinë. Edhe pse mund të dukesh i roitur në syrin e shumë syresh, për këtë dashuri ia vlen çdo lloj epiteti që mund të të vendosin. Mos e ndal vullnin tënd kurrsesi, për asnjë arsye apo rrethanë për këtë dashuri. Pushtohu në çdo qelizë të qenies tënde nga kjo dashuri. Shkrije jetën tënde për të. Mos guxo ta braktisësh pasi e ke gjetur njëherë. Marre të qoftë nëse teptis ta braktisësh këtë dashuri për fjalët e ndonjë picirruku.

Ndokujt, ndoshta ky vrull dhe kjo dashuri e jotja për të qenë qenie e lirë nuk i lë shije të mirë. Madje mund t'ia ketë hidhëruar kaq shumë shijen sa që është mrrolur sikur t'i kesh shtrydhur limon mbi fytyrë. Dhe ky mrrolan nuk është i vetëm. Ka shumë syresh që gjallojnë e marrin frymë me të vetmin peng të jetës së tyre; të diferencohen dukshëm në raport me të tjerët. Të bien në sy. Të dallojnë dhe të tregohen më gisht si superiorë. Të kthejnë kokën të tjerët kur këta kalojnë, duke thënë fjalë lavdëruese për ta. Të jenë ata objekti i tematikave të çdo bisede për arritjet e tyre të papara. Të komentohen për shkëlqyeshmërinë e tyre që nuk ka pasqyrë t'i rezistojë. Të lavdërohen për ndriçimin e tyre që nuk ka poç t'i rezistojë pa u thyer më parë. Të përmenden si njerëz që ku i zë mëngjesi nuk i gjen darka, sepse janë duke vrapuar pas përhapjes së të mirës. Se rendin kaq shumë që të tjerëve të mos iu mungojë shkëlqimi dhe ndriçimi.

Të përmenden se janë duke kryer një mision kaq fisnik sa që nuk dihej si do të përfundonte misioni po të mos kishin qenë këta që do ta kishin mbajtur mbi shpatulla një peshë të tillë të tmerrshme. Dhe këta e zgjodhën këtë detyrë sa fisnike dhe aq të tmerrshme për nga vështirësitë vetëm se iu dogj xhani për ata më të vegjlit. Nuk mbajnë dot të vegjlit pesha të rënda. Këto pesha do t'i mbajmë ne. Gjynah ata të vegjlit. Ne duam të shkrihem vetë për të mirën e të tjerëve. Po edhe po të mos duan ata do t'ua mbushim mendjen ne që punët e tyre të rënda të na i lënë ne në dorë. Po ku ka më mirë sesa ta çlirojnë veten nga gjëra që nuk i bëjnë dot. Edhe po të na thonë se nuk kanë nevojë për ne, ne jemi kaq të mirë sa nuk mund t'i lejojmë të jetojnë me të tilla lajthitje.

-Ç'është kjo lajthitje kështu?

-Ç'u ka shkrepur në kokë kështu xhanëm?

-Janë në terezi këta apo nuk janë?

-Si ia bënë këtë gjëmë vetes?

-Qysh guxuan e u çmendën duke na hequr mundësinë t'u tregojmë fisnikërinë tonë?

Epo dhe në u kuturistë mendja të çmenden nuk do t'i lejojmë ne. Gati i kemi pilulat. Kemi pilula fantastike. Efektin e kanë shkatërrues mbi këto çakërdisjet për qenie të lira.

-Po kush janë këta të çmendur pas lirisë që të na vënë në peshore fisnikërinë tonë?

-Po pse tolerohen të çmendurit të lëvizin lirshëm?

Përbëjnë rrezik shoqëror. Nëse këta nuk hospitalizohen dhe nuk pranojnë as pilulat tona, të frenojmë me çdo kusht e me çdo çmim përhapjen e kësaj murtaje të rrezikshme tek brezat e rinj. T'u mësojmë se ne jemi të domosdoshëm për suksesin e tyre. Pa ne nuk mund të hedhin asnjë hap. T'u shfaqemi dhe t'u imponohemi me veshjet firmato, makinat që shkëlqejnë së largu, drekat e darkat, pushimet vend e pa vend, kohë dhe pa kohë. T'u krijojmë përshtypjen se kjo mënyrë jetese është ajo e duhura, ajo e synuara dhe se çdo mënyrë jetese tjetër jashtë asaj që realizojmë ne është një fallsitet i pështirë që të ngjallë neveri. Të përziën zorrët e barkut dhe ti se përmban dot më veten pa zbrazur stomakun tënd mbi krijesa të tilla mjerane që u mekën duke folur për lirinë dhe personalitetin, por që nuk kanë asnjë manierë fine jetese qytetare. Janë ca syresh të mefshtë që nuk kanë asnjë stil aristokratik veshje dhe të ushqyeri, sa që ne na vjen ndot të ulemi me këta të çmendur nga dashuria për tradicionalen.

-Si këta dëshironi të jetoni?

-Të talluar, të shënjestruar dhe të vënë në lojë dëshironi të përfundoni në jetët tuaja?

-Shihni si janë izoluar dhe askush nuk pyet për ta. E shihni pra?

-A ka vëmendje ndaj tyre nga njerëzit e pozitivave të larta? Apo edhe nga shumica?

Ja, ky është përfundimi i atyre që dashurojnë si të çmendur lirinë. Prandaj braktisini dhe ejani pas nesh, sepse ne jemi që shkrimë jetët tona për ju. Ne iu duam më shumë se veten. Na besoni. Të mallkuar qofshim po nuk qemë të vërtetë në këtë që po u themi. Mbi ne rënshin gjithë fatkeqësitë e botës po të kemi qoftë dhe një fije intrigë dhe interes meskin në fjalët dhe veprimtarinë tonë.

Braktisini të roiturit në çmendurinë e tyre.

Ejani të jetoni këto ditë të paqta në qytetin që ne kemi ndërtuar për ju!

Së harrojmë? Gjë që s'bëhet!

Idris Arpat

“O besimtarë, frikësojuni Allahut dhe çdo njeri le të shikojë se ç’ka përgatitur për të nesërmen! Kijeni frikë Allahun, sepse Ai di çdo gjë që bëni ju! Mos u bëni si ata që e harruan Allahun, kështu që Ai i bëri të harronin vetveten! Pikërisht ata janë të pabindurit (ndaj Allahut).” (Hashr, 18-19)

Allahu i madhëruar është në qendër të jetës sonë. Ne i takojmë Atij dhe tek Ai do të kthehemi. Ne jemi të detyruar që qëllimin tonë, punën që bëjmë dhe fjalët që themi, t’ia paraqesim kënaqësisë së Tij. Ai do të na vlerësojë dhe do të na shpërblejë. Por mund të bëjë edhe të kundërtën.

Ai është Krijuesi ynë i Madhërishëm, i Cili na do gjithmonë të mirën. Ai është Miku, Kujdestari, Ndihmësi dhe Mbrojtësi ynë. Ai është i Zoti i shtëpisë sonë. Ai është Gjykatësi absolut, para të Cilit do të dalim në botën tjetër dhe do të japim llogari. Ai është Sunduesi i vendit të shpërblimit pa fund dhe të pashoq.

Ai është Zoti ynë që na do dhe pret dashuri prej nesh. Ta harrosh Atë, do të thotë të jesh i pakujdes-

shëm dhe të mos ia dish vlerën, sepse, “kush harron nuk ka dashur, e kush ka dashur nuk harron.”

Plotësimi i detyrave dhe përgjegjësiave tona ndaj Allahut, varet nga sa vend zë Ai në përditshmërinë tonë. Kur kryejmë detyrat tona, qëllimi ynë është kënaqësia e Allahut. E kur puna është kështu, atëherë harresa ndaj Tij, do të thotë se detyrat tona nuk mund të realizohen me një entuziazëm të lartë. Dhe kjo, tregon “mungesën e cilësisë në devotshmërinë tonë”.

Allahu i Madhëruar, si një fuqi të Cilit i kemi borxh çdo gjë, nuk dëshiron të harrohet. Të mos e harrosh Atë, është shpëtim prej mërzhisë së shpirtit dhe gëzimi i zemrës. Ai është më afër nesh se damari i qafës sonë, hyn midis nesh dhe zemrës dhe di gjithçka që kemi në zemër. Ndërsa ne, si robër të Tij, duhet të marrim gjithmonë për bazë pëlqimin e Tij në çfarëdo pune që bëjmë dhe në çfarëdo mirësie që arrijmë.

Kur flet për nxjerrjen e Ademit dhe Havasë nga Xheneti, Allahu i Madhëruar shpreh:

“... «Zbritni prej Xhenetit që të dy! Do të jeni armiq të njëri-tjetrit. Kur t’ju vijë udhëzim nga ana Ime, kush do ta pasojë udhëzimin Tim, as nuk do të humbë, as nuk do të bjerë në mjerim. Kushdo që i kthen shpinën Këshillës Sime, do të ketë jetë të mjeruar dhe Ne, në Ditën e Kiametit, do ta ringjallim të verbër.» E ai do të thotë: «O Zoti im, përse më ringjalle të verbër, kur unë kisha shikuar më parë?» (Allahu) do t’i thotë: «Kështu të erdhën shenjat Tona dhe ti i harrove ato e po kështu sot do të jesh i harruar. Kështu e ndëshkojmë Ne atë që e tepron (me gjynahe) dhe nuk beson shenjat e Zotit të tij; e dënimi në jetën tjetër, në të vërtetë, është më i ashpër dhe më i qëndrueshëm.»”
(Ta-Ha, 123-127)

Udhëzimi i vërtetë është ai i Allahut të Madhëruar, prandaj ne nuk duhet ta lëshojmë kurrë nga duart hartën e rrugës (Kuranin) që Ai na ka ofruar. Nëse njeriu, i cili me kapacitetin dhe vlerën që ka, është më superior se shumë krijesa të tjera, merr drejtimin e gabuar, do të humbasë si një përrua i vogël që rrjedh drejt shkretëtirës. Mënyra për t’u bërë i nderuar në të dyja botët, është të ndjekësh drejtimin e duhur që përcaktohet në hartë. Kjo do të thotë se Kurani Fisnik duhet lexuar bashkë me përkthimin e tij dhe të meditohej mbi të. Kjo lidhje e ngrohtë dhe e dashur, duhet të kthehet në zakon. Herë pas here duhen hapur edhe tefsirët e njohur. Duhet dëgjuar edhe dijetarët që ia kanë kushtuar jetën Kuranit Fisnik. Madje, ata duhen dëgjuar me veshët e zemrës, jo me veshët e trupit.

Marrja e mesazhit prej Kuranit dhe përpjekja për ta kuptuar atë, duhet të jetë e vazhdueshme. Kjo përpjekje nuk duhet të jetë dy apo tre vjeçare, por për gjatë gjithë jetës. Nga kjo varet edhe saktësia e kriterëve tona dhe gjallëria e shpirtit tonë. Duhet të lexojmë për të kuptuar, të kuptojmë për të jetuar dhe të jetojmë për të arritur kënaqësinë e Allahut. Ndërsa për njeriun që ka arritur kënaqësinë e Allahut, edhe kjo botë, edhe bota tjetër bëhen Xhenet.

Kushdo dhe çfarëdo të ketë shkruar, e ka shkruar për t’u kuptuar. Pra, edhe Kurani Fisnik është një letër e shkruar nga Allahu i Madhëruar për robërit e Tij. Kjo letër duhet lexuar patjetër dhe duhet vepruar ashtu siç porositet në të.

Kuptimi i Kuranit dhe përpjekja për ta vënë atë në jetë, duhet të jetë synimi ynë më kryesor. Pa përjashtim, asnjë libër nuk duhet vënë para Kuranit. Myslimani nuk mund të pranojë si udhëzues asnjë njeri dhe asnjë grup përveç Allahut. Kushdo

që dëshiron të thotë diçka, është i detyruar ta thotë në përputhje me kriteret e Kuranit. Pra, në boshtin kryesor vendoset gjithmonë Kurani.

Në fakt, nuk ka asnjë dallim ndërmjet harresës së Kuranit për shkak të mosbesimit dhe të harresës (mosinteresimit) së tij edhe pse e beson. Mospërpjekja për të kuptuar Kuranin, do të thotë, “mua s’më intereson se çfarë thotë Allahu i Madhëruar”. Dhe, nëse neve nuk na intereson se çfarë thotë Krijuesi ynë, atëherë cila është ajo fjalë që do të na interesojë? Ata që i harrojnë fjalët e Allahut, do të harrohen nga Ai në Ditën e Kiametit. Për këtë na ka paralajmëruar Allahu në Kuran:

“Banorët e zjarrit do t’u thërrasin banorëve të Xhenetit: “Derdhni pak ujë te ne ose diçka nga ajo që ju ka dhuruar Allahu!” Ata thonë: “Në të vërtetë, Allahu këto i ka ndaluar për mohuesit, të cilët e morën fenë për lojë dhe argëtim dhe u mashtruan nga jeta e kësaj bote”. Ne sot do t’i harrojmë ata, ashtu siç e patën harruar ata takimin e kësaj Dite dhe siç mohuan shpalljet Tona. Ne u kemi zbritur atyre një Libër, të cilin e kemi shpjeguar gjerësisht, që të jetë udhërrëfyes dhe mëshirë për njerëzit që besojnë.”
(A’raf, 50-52)

Bota tjetër është e nesërme dhe, për të nesërmen duhet të përgatitemi që sot. Ai është vendi ku do të përjetohen mirësitë dhe lumturia e pasosur. Kjo botë, është një vend pune dhe përpjekjeje, ndërsa bota tjetër është bota e pafundme ku do të bëhen llogaritë dhe do të shpërblehemi sipas qëllimeve dhe veprave tona.

Nëse mohohet bota tjetër, automatikisht edhe kjo botë do ta humbasë kuptimin e vet. Nëse nuk presim gjë prej të nesërme, atëherë edhe përpjekjet shkrihen edhe duart na lidhen. Nëse e përngjasojmë këtë botë me një trup, bota tjetër është shpirti i tij. Kjo botë, edhe ngrohtësinë, edhe lezetin e merr prej besimit në botën tjetër. Trupi pa shpirt do të ngurtësohet dhe do të kalbet.

Njerëzit punojnë dhe përgatiten në një vend për të shkruar në një vend tjetër. Në shkollën fillore mësojnë për të shkruar në shkollë të mesme, në shkollë të mesme mësojnë për në universitet, e në universitet mësojnë për të dalë në jetë. Në mënyrë të njëjtë, ata punojnë dhe përgatiten në këtë botë për të shkruar në botën tjetër. Për këtë arsye, është thënë: “Kjo botë, është ara e botës tjetër”.

Si përfundim, ne nuk mund të harrojmë as Allahun dhe as botën tjetër. Madje, nuk mund të lëshojmë prej dorës as udhëzuesin e jetës sonë. Përndryshe? Përndryshe jemi të humbur në të dyja botët!

MORALI I FALJES

kur është i mundur ndëshkimi

Prof. dr. Ramazan Alltëntash

Afv - falja - është synimi për të arritur te diçka. Kuptimi leksikor i kësaj fjale është të shkatërrosh, të fshish me qëllimin e mirë, tepricë, shtim, etj. Ndërsa kuptimi terminologjik është: Falja e mëkateve dhe mosndëshkim i menjëhershëm i mëkatarit për shkak të një mëkati të bërë. “el-Afuvv”, që zë vend ndërmjet emrave më të bukur të Allahut Teala, do të thotë: Shlyes i mëkateve dhe falës i madh. Në Kuranin fisnik thuhet: **“Allahu**

është Shlyes i gjynaheve dhe Falës.” Në këtë ajet

fisnik, emri i Allahut të Lartësuar “el-Afuvv”, përmendet bashkë me emrin tjetër “el-Gafurr”. Ndërmjet këtyre dy emrave të bukur, ka ngjashmëri kuptimore. “el-Gafurr” do të thotë shlyes i mëkateve dhe falës i tyre. Ndërsa “el-Afuvv”

do të thotë shkatërrues i mëkateve. Sado që emri “el-Afuvv” i Allahut Teala është afër me emrin “el-Gafurr” nga aspekti i kuptimit, emri “el-Afuvv” ka kuptim më të thellë. Ndërkohë që emri “el-Gafurr” mbart kuptimin e mbulimit dhe të fshirjes së mëkateve, emri el-Afuvv mbart kuptimet si shkatërrim i plotë dhe fshirje e mëkateve. Përmendja e njëpasnjëshme e të dy emrave (el-Afuvv dhe el-Gafurr), që shprehin faljen e Allahut të Madhëruar, tregon qartë dhe në një mënyrë të fortë se Allahu (xh.sh.), do t’i falë robërit e Tij përderisa të pendohen dhe të heqin dorë nga veprat e këqija. Vlen të theksojmë se falja e Allahut Teala nuk shfaqet vetëm në çështjen e faljeve të gabimeve, por edhe në çështjen e lehtësimit të përgjegjësive fetare. Me aq sa kemi mësuar nga Kurani, çështjet si lejimi i marrëdhënieve seksuale me gratë në netët e ditëve që janë kaluar me agjërime, lejimi i pyetjes për shpjegimin e çështjeve fetare që nuk i kuptojmë dhe lejimi i tejumumit kur nuk gjendet ujë, janë shembujt më të qartë që shpjegojnë atë që thamë më lart.

Autoriteti për faljen e mëkateve përveç Allahut në Islam, nuk i është dhënë as ndonjë individit dhe as ndonjë institucioni. Ky autoritet i përket vetëm Allahut (xh. xh.). Ai, siç ka fuqi për të bërë çdo gjë, ka edhe vullnetin dhe forcën për të falur. Në këtë ajet fisnik, emrat e Allahut “el-Afuvv” dhe “el-Kadir” përmenden bashkë: **“Në qoftë se ju bëni ndonjë vepër të mirë haptazi ose fshehurazi ose falni ndonjë vepër të keqe, Allahu është Falës i madh dhe i Plotfuqishëm.”** Siç shikohet, falja e Allahut është ekuilibruar me fuqinë e Tij. Nëse Ai dëshiron, mund t’i ndëshkojë menjëherë robërit e Tij që bëjnë mëkate, por ngaqë është i mëshirshëm, zgjedh faljen, sepse falja ka vlerë dhe kuptim kur bëhet nga një qenie që ka fuqi të ndëshkojë. Nisur nga kjo, falja më e pranuar në fenë tonë është ajo që bëhet kur ekziston mundësia për të ndëshkuar, mirësia më e madhe është zgjedhja e rrugës së mirë kundrejt ligësive, mëshira më e lartë është dhembshuria ndaj të pamëshirshmëve dhe përdorimi i gjuhës së butë e mëshiruese pa u zemëruar kundrejt të gjitha sjelljeve negative. Ja, kështu është Allahu i Lartësuar. Ai u jep mirësi të gjithë robërve të Tij në jetën e kësaj bote, qofshin mëkatarë apo qofshin mohues. Ata nuk i ndëshkon menjëherë, u jep kohë mos ndoshta kthehen nga gabimet e tyre dhe i fal duke ua pranuar pendimin. Pasi t’ua pranojë pendimin, ua fshin

mëkatet plotësisht. Në këtë mënyrë, përsëri hapet një faqe e bardhë në librin e robërve. Nëse bazohemi në Kuran dhe në hadithet e të Dërguarit të Allahut, (a.s.), kur një njeri mëkatar pendohet për mëkatin që ka bërë, e lë menjëherë atë mëkat dhe jep fjalën se nuk do t'i kthehet më atij mëkati, shohim se ai do të pastrohet sikur të mos kishte bërë mëkat.

Falja e Allahu të Lartësuar duhet të jehojë në jetën e njerëzve. Çdo mysliman duhet të marrë pjesë nga emri i Allahut Teala, “el-Afuuv”. Prej njeriut që ka përvetësuar moralin e lartë duke marrë pjesë nga emri “Falës” i Allahut (xh.xh.), pritët që, kur t'i bëhet ndonjë padrejtësi apo ndonjë e keqe, të falë dhe të shfaqë mirësi në vend që të përgjigjet me të njëjtën kartë. Me të vërtetë, të falësh megjithëse ke mundësi të ndëshkosh, është moral i njerëzve të urtë dhe të lartë, sepse Allahu i Lartësuar ia shton nderin dhe konsideratën robit që fal. Prandaj, Zoti, xhelle xhelaluhu, nëpërmjet Pejgamberit (a.s.), u ka sugjeruar të gjithë myslimanëve moralin e faljes: **“Trego mëshirë, urdhëro vepra të mira dhe shmangu nga të paditurit!”** Në këtë ajet, sugjerohet që një mysliman të pajiset me tre virtyte: Mëshira, përhapja e veprave të mira dhe shmangia nga të paditurit. Faktikisht, a nuk është falja cilësia më e madhe e njerëzve të ditur? Prandaj, ndërmjet cilësive të mira të një besimtar, duhet të gjendet pjekuria për të falur kur të zemërohet. Në Kuranin Fisnik falja është konsideruar si njëri prej parimeve bazë të të qenit besimtar:

“...Ata falin edhe kur i zemërojnë.”

“Fjala e mirë dhe falja e gabimit janë më të vlefshme se lëmosha...”

“...Le t'i falin ata dhe të mos ua marrin për keq! Vallë, a nuk doni ju që t'ju falë Allahu?..”

“Nxitoni drejt faljes së gjynaheve nga Zoti juaj dhe Xhenetit, hapësira e të cilit është sa qiejt e toka dhe që është përgatitur për të devotshmit, të cilët japin lëmoshë edhe kur janë në mirëqenie, edhe kur janë në vështirësi, e mposhtin zemërimin dhe ua falin fajet njerëzve. Allahu i do bamirësit.”

Lidhja që Kurani i bën faljes me devotshmërinë, e cila është vetëdije për përgjegjësinë kundrejt Allahut Teala, nuk është pa ndonjë synim, sepse devotshmëria është edhe shenjë e të qenit njeri i përsosur dhe i mirë në çështjen e përjetimit të fesë. Për këtë arsye, të qenët falës është një cilësi që Allahu Teala e lavdëron.

I Dërguari i Allahut (a.s.), përbën shembullin më të mirë në lidhje me faljen, ashtu siç është shembull edhe në çdo çështje tjetër. Përgjatë gjithë jetës së Tij, Ai kurrë nuk ka qenë hakmarrës, madje, edhe në çlirimin e Mekës i fali ata që e patën sulmuar në çdo lloj mënyre, fizikisht dhe psikologjikisht Atë dhe myslimanët, sepse Ai (a.s.), është pejgamberi i mëshirës dhe dhembshurisë. Prandaj, parimet morale të Tij, si karakteri i butë, ëmbëlsia në të folur, posedimi i një zemre mëshiruese, falja e atyre që gabojnë dhe mosndëshkimi i tyre, janë vlera që duhet të merren për shembull në të gjitha ko-

hërat. I Dërguari i Allahut, (a.s.), kurrë nuk i mallkoi as ata që e gjuajtën me gurë në udhëtimin e Taifit. Ai u lut për t'i dhënë përparësi jo ndëshkimit, por udhëzimit të tyre duke thënë: **“O Zot! Fali ata, sepse nuk dinë!”**

Sahabi Enes bin Maliku (r.a.), transmeton: “Po ecja bashkë me të Dërguarin e Allahut (a.s.). Ai kishte veshur një rrobë të fortë dhe me jakë të ashpër që bëhej nga copa Nexhran. Një bedevi arab, iu afrua dhe e tërhoqi fort për xhybeje. Xhybja la gjurmë në zverkun e të Dërguarit të Allahut (a.s.), ngaqë ai e tërhoqi shumë. Pastaj bedeviu arab, i tha: “O Muhamed! Urdhëro që të më japin nga malli i Allahut që keni!” I Dërguari i Allahut, (a.s.), u kthye nga ai dhe buzëqeshi. Pastaj urdhëroi që t'i jepej diçka.” Siç shihet edhe në këtë ngjarje shembullore, Pejgamberi u soll me qytetari edhe ndaj atij që e trajtoi çnjerëzisht Atë, e fali dhe i urdhëroi sahabët që t'ia plotësonin kërkesën. Sigurisht se ky njeri që kishte zemër dhe ndërgjegje, më vonë e kuptoi se ajo që bëri ishte një mosrespektim dhe iu shtua dashuria, malli e respekti ndaj të Dërguarit të Allahut (a.s.), i cili u soll me qytetari kundrejt tij. Faktikisht, a nuk ishte sjellja e mirë e të Dërguarit të Allahut (a.s.), për ta edukuar atë? Edhe ne, kur të përballemi me një situatë të tillë në ndonjë aspekt të jetës sonë, duhet ta falim atë që na lëndon, në vend që ta ndëshkojmë menjëherë. Edhe pse ndëshkimet bëhen me synim për t'i larguar njerëzit nga krimet, nganjëherë falja është më ndikuese se ndëshkimi. Në vend që njeriu të mposhtet nga zemërimi i tij, duhet të heqë dorë nga ndëshkimi duke e mposhtur zemërimin dhe duhet të falë. Kjo është shpjeguar shumë bukur nga i Dërguari i Allahut (a.s.): **“I fortë nuk është ai që i mund të tjerët në mundje, por ai që e mban veten kur zemërohet dhe e mposht zemërimin...”** Sepse ai që vepron me zemërim, gjithmonë del i humbur. Ai që nuk e mposht zemërimin, mposhtet nga ndjenjat. Përmbajtja dhe kontrolli i vetes është diçka shumë e vështirë. Çdo gjë që mund t'i ndodhë njeriut në jetën e tij, i ndodh ngaqë nuk e përmban veten.

A nuk kanë bërë krime kriminelët, ngaqë e kanë lënë faljen dhe nuk e kanë përmbajtur veten?

A nuk i ka dëmtuar njeriu ata që e rrethojnë, ngaqë e ka lënë mëshirën dhe nuk e ka frenuar gjuhën?

A nuk shkatërron njeriu kur e lë faljen dhe kur nuk e përmban apo nuk e sundon dorën e tij?

A nuk humbin ata njerëz që nuk e kanë të zhvilluar moralin e faljes dhe të mposhtjes së zemërimit?

Të jesh falës, me të vërtetë është rezultat i posedimit të mëshirës dhe moralit të përmbajtjes së vetes. Nëse pyesim: **“Çfarë është Islami?”** Mund ta përkufizojmë duke e përmbledhur në këtë mënyrë: **“Islami është zbatim i urdhrave të Allahut dhe falje, dhembshuri e mëshirë e gjerë kundrejt krijesave të Tij.”**

Lum për njerëzit e mirë që e kanë bërë parim bazë faljen, e cila është prej moralit të Zotit (xh.xh.).

Djali i xhaxhait të Profetit

NEUFEL IBN HARITH

✦ *Mustafa Erish* ✦

Neufel ibn Harith (r.a.), ishte djali i xhaxhait të Profetit (a.s.), Harithit dhe njëkohësisht edhe sahabiu më i moshuar që ka pranuar Islamin prej fisit Kurejsh, dega e Hashimijve.

Në vitet e para kur Profetit (a.s.), filloi t'i zbriste shpallja hyjnore, ai ua kumtonte njerëzve Islamin në mënyrë të fshehtë. Më vonë, Allahu lejoi kumtimin e fesë në mënyrë të hapur, duke zbritur këto ajete fisnike:

“Paralajmëroje farenë tënd më të afërm dhe bëhu i butë me besimtarët që të pasojnë ty! E, nëse nuk të dëgjojnë, thuaju: «Unë nuk jam përgjegjës për ato që bëni ju». Dhe mbështetu në të Plotfuqishmin, Mëshirëplotin!” (Shu'ara, 214-217)

Në zbatim të këtij urdhri të Allahut të Madhëruar, Profeti i nderuar (a.s.), filloi kumtimin e fesë në mënyrë të hapur. Ai e mbledhi farenë dhe shtroi një gosti për ta. Në fillim, ai i bëri ata të konfirmonin besueshmërinë e tij. Më pas, u tregoi atyre Islamin dhe i ftoi ata në fenë e re.

Për fat të keq, Neufel ibn Harithi, nuk mund ta mbështeste Profetin (a.s.), në atë kohë të vështirë, sepse nuk arriti të shpëtonte prej presionit të shoqërisë dhe fisit. Ai ishte prej më të afërmeve të Profetit (a.s.), nga fisi i tij. Madje, ai ishte më i moshuar se dy xhaxhallarët e vet, Hamzai dhe Abbasi (r.anhuma). Si rezultat i presionit që i bënë idhujtarët e Mekës, që ai të merrte pjesë në ushtrinë e idhujtarëve që po përgatitej të luftonte me myslimanët, me qëllim që të shpëtonin karvanin e tregtisë së kurejshëve nga duart e myslimanëve, ai u detyrua të merrte pjesë në betejën e Bedrit së bashku me xhaxhain e tij Abbasin. Pas luftës, idhujtarët ia mbathën duke lënë pas shumë plaçkë lufte dhe ushtarë që ranë rob në duart e myslimanëve. Dy prej këtyre robërve ishin edhe Neufeli me Abbasin.

Pas betejës së Bedrit, Profeti (a.s.), u këshillua me sahabët në lidhje me çështjen e robërve të luftës, ku u hodhën mendime të ndryshme. Si përfundim, Profeti (a.s.), pranoi mendimin që u hodh prej Ebu Bekrit (r.a.), i cili propozoi që robërit që dinin shkrim e këndim, të paguanin lirinë e tyre duke u mësuar shkrim e këndim myslimanëve, ndërsa të tjerët do të lireshin të lirë pasi të paguanin një çmim të caktuar.

Një natë, Profeti (a.s.), i cili ishte shumë i mëshirshëm, dëgjoi rënkimin e xhaxhait të vet Abbasit (r.a.) dhe u mërzi shumë. Sahabët e nderuar e kuptuan këtë gjendje të Profetit (a.s.) dhe e pyetën: “O i Dërguar i Allahut! Çfarë ju ka mërzi?” I Dërguari i Allahut (a.s.), u përgjigj: “*Këtë natë dëgjova xhaxhain tim të rënkonte.*” Sapo e dëgjuan këtë, një prej sahabëve u ngrit dhe shkoi drejt e tek shtylla ku ishte lidhur Abbasi, me qëllim që t'ia lironte litarët. Më pas, Profeti (a.s.), shkoi pranë tij dhe duke e zgjidhur plotësisht nga litarët, i thotë:

“O xaxha! Shpëtoni duke paguar çmimin e lirisë për veten tuaj dhe për djemtë e vëllait Ukajlin dhe Neufelin!” Abbasi tha:

“Unë nuk kam asgjë me çfarë ta shpëtoj veten time prej robërisë!”

Mirëpo, Profeti i mëshirës, i buzëqeshi xhaxhait dhe i tha:

“Po ata flasinj!”... më pas vazhdoi:

“I mban mend ata flasinjtë që ia dhatë gruas suaj Ummu Fadlit kur po dilje nga Meka, duke i thënë; nëse nuk kthehem, kaq janë të tuat, ndërsa këto janë të Fadlit, Abdullahut, Ubejdullahut dhe Kusemit!..”

Abbasi u trondit nga këto që tha Profeti (a.s.) dhe u shpreh:

“Betohem se kur ia dhashë ata flasinj, nuk ishte askush tjetër aty. Nga e di ti këtë?”

Profeti (a.s.), iu përgjigj:

“Mua më lajmëroi Allahu i Madhëruar.”

Profeti (a.s.), bëri të njëjtën gjë edhe me djalin e xhaxhait Neufelin dhe i tha:

“O Neufel! Paguaje çmimin dhe shpëtoje veten!”

Por edhe Neufeli u arsyetua njësoj si xhaxhai i vet Abbasi dhe tha:

“Unë nuk kam asgjë me çfarë ta shpëtoj veten prej robërisë! Nuk kam as mall dhe as para!”

I Dërguari i Allahut (a.s.), i buzëqeshi Neufelit dhe i tha:

“Më jep thikat dhe heshtat e tua që ke në Xhidde!”

Neufeli i habitur jashtë mase, tha:

“Betohem se heshtat e mia që gjenden në Xhidde nuk i di askush tjetër përveç meje! Po ti nga i di?”

I Dërguari i Allahut (a.s.), edhe Neufelit i dha të njëjtën përgjigje:

“Mua më lajmëroi Allahu i Madhëruar.”¹

Abbasit dhe Neufelit iu zbutën zemrat përballë kësaj ngjarjeje të mrekullueshme dhe u mbushën me ndjenjë pozitive ndaj Islamit. Zemrat e tyre iu hapën dritës së Islamit dhe menjëherë thanë: “Unë dëshmoj se ti je i Dërguari i Allahut!” Ata shqiptuan shehadetin dhe u nderuan me Islam.²

Neufel ibn Harithi (r.a.), dha një heshtë dhe shpëtoi veten prej robërisë. Atë kohë, heshta ishte një nga pajisjet më të çmuara dhe të vyeshme të luftës, e cila kushtonte shumë para. Tani, Neufel ibn Harithi (r.a.), u kthye në Mekë si mysliman. Ai qëndroi për një farë kohe aty duke e fshehur fenë e vet. Më vonë, së bashku me Abdullah ibn Abbasin (r.a.), gjatë luftës së Hendekut, emigruan pranë Profetit (a.s.), në Medinë.³

Profeti (a.s.), Neufel ibn Harithin (r.a.), e deklaroi

vëlla me Abbas ibn Abdulmutalibin (r.a.) dhe u caktoi atyre një shtëpi ngjitur me Mesxhidin Nebeui.

Gjatë kohës së inorancës, ata merreshin me tregtinë e armëve në Mekë, ku edhe tregtinë edhe mallin e kishin të përbashkët. Pra, ata ishin ortakë dhe e donin njëri-tjetrin. Dhe për shkak se Profeti (a.s.), i dinte këto gjëra, përgatiti për ta një shtëpi pranë mesxhidit.

Neufel ibn Harithi (r.a.), në Medinë, nuk u nda asnjëherë prej të Dërguarit të Allahut (a.s.). Ai e mbushi zemrën me dashurinë për të dhe së bashku me të mori pjesë në çlirimin e Mekës, në betejën e Taifit dhe të Hunejnit. Ai shërbeu në rrugën e Allahut dhe të Profetit me pasurinë dhe jetën e vet. Ai jepte mbështetje të madhe materiale në betejat që zhvilloheshin. Njëherë, ai dha tremijë heshta për betejën e Hunejnit, duke e kënaqur shumë Profetin (a.s.), i cili e përgëzoi dhe u shpreh me këto fjalë:

“Po shoh (që tani) sikur këto heshtat e tua po thejnë eshtrat e shpinës së idhujtarëve!”⁴

Në betejën e Hunejnit, Neufel ibn Harith (r.a.), ndodhej para, në të djathtë të Profetit (a.s.). Në njëfarë momenti, në rreshtat e parë ndodhi një panik dhe ushtarët myslimanë filluan të shpërndareshin. Pikërisht në këtë çast, Neufeli (r.a.), shfaqti një trimëri të madhe dhe së bashku me disa trima të tjerë u hodh në sulm ndaj armikut, duke i shpartalluar ata.

Ky veprim i guximshëm dhe i zgjuar i tij, u bë shkak që ushtarët myslimanë të rimerrnin veten dhe të bashkoheshin përsëri. Në sajë të kësaj trimërie, lufta përfundoi me fitoren e ushtrisë myslimane.

Neufel ibn Harith (r.a.), ishte lidhur me Profetin (a.s.) me një dashuri shumë të thellë dhe ishte shumë i përpiktë në zbatimin e Sunetit të tij. Ai nuk lëshonte kurrë pe nga të jetuarit në vijën e Kuranit dhe Sunetit, duke shfaqur një besim të fortë gjatë gjithë jetës.

Ai ishte trim, i zgjuar dhe shumë bujar. Edhe djemtë e tij Harithi, Mugirja dhe Abdullahu u bënë myslimanë. Madje, këta dy të fundit kanë kryer detyrën e gjykatësit në Medinë.

Neufel ibn Harithi (r.a.), ka ndërruar jetë në Medinë, në vitin 636 gjatë periudhës së kalifatit të Omerit (r.a.), i cili ia fali edhe namazin e xhenazes. Më pas ai u varros në varrezat Xhennetu'l-Baki në Medinë.⁵

Allahu qoftë i kënaqur prej tij!

Allahu i Madhëruar na dhëntë të gjithëve prej bujarisë, dashurisë, trimërisë, guximit dhe zgjuarsisë së Neufel ibn Harithit (r.a.)! Amin!

1. - shih. Köksal, Islâm Tarihi (Medine), II, 180, 193-194.

2. - shih. Ibnu'l-Esir, Usdu'l-gabe, V, 369-370.

3. - shih. Ibn Haxher, el-Isabe, III, 577.

4. - Hakim, Mustedrek, III, 245-247.

5. - shih. M. Jusuf Kandehlevi, Hajatu's-sahabe; DIA, XVIII, 376.

BABAI QË AGJËRON KA FËMIJË MË TË SHËNDETSHËM

Xhihan Tashtan

RËNDËSIA E GJENDJES SHPIRTËRORE DHE ZAKONEVE TË NËNËS GJATË PERIUdhËS SË SHTATZËNISË ËSHTË PROVUAR SHKENCËRISHT. NDËRKOHË U PROVUA PËR HERË TË PARË SE NJË GJENDJE NEGATIVE SHPIRTËRORE E BABALLARËVE SI DHE STRESI BËHEN SHKAK PËR NDRYSHIMIN E GJENETIKËS SË QELIZAVE RIPODHUESE TË MASHKULLIT.

Ashtu si thotë edhe kënga “Ky burrë është babai im” e Fatih Kisaparmak: “Unë jam djali i babait tim!”... Një këngë që na kujton edhe një herë vështirësitë dhe stresin që duron babai për të rritur fëmijët e vet. Jo më kot dëgjojmë shprehjen: “Babai im, trim”... Po sa ndikim kanë këta baballarë që munden të na sigurojnë të gjithë të mirat? A ndikohet gjenetika e fëmijës që do të lindë nga qëndrimi i drejtë i kryetarit të shtëpisë dhe paqja e qetësia që ai i jep bashkëshortes?

Studimet gjenetike sillen rreth këtyre pyetjeve duke hapur perde të reja. Në fillim të viteve 2000, kur isha akoma nxënës i shkollës fillore, shikova në televizor një lajm që tregonte për zbërthimin e kodit të ADN-së. Më kujtohet se u dëshpërova shumë, duke menduar se tani nuk më ka mbetur asgjë për të zbuluar. Vetëm vite më vonë e kuptova se sekretet e një libri të tillë nuk kuptohen vetëm me nxjerrjen e shkronjave brenda tij. Menjëherë pas atij zbulimi lindi pyetja se si një ADN e njëjtë në të gjithë trupin tonë; në gojë, sy, thonj dhe kudo; mund të shndërrohet në organe kaq të ndryshme. Libri “ADN” në çdo lexim na tregonte histori të ndryshme. Nuk mund të kompresohet në një kohë dhe në një vend. Kur jemi të vegjël ADN-ja na tregon një histori tjetër prej asaj që do të dëgjojmë kur të rritemi. Shkencëtarët kuptuan se nga informacioni i ADN-së mund të shkruhen libra të tërë. Gjithashtu u zbulua se nuk mjaftojnë vetëm gjenet tona për të na ndihmuar që të bëjmë një jetë të shëndetshme, sepse ne jemi vazhdimisht në ndikimin e faktorëve epigjenetikë të cilët bëjnë që fjalitë e fshehura në ADN të ndryshojnë herë pas here. (gençdergisi.com, Bota Mikro, Forma gjenetike e fatit)

Sipas studimeve të fundit, një gjendje e stresuar

e burrit bëhet shkak për ndryshimin e gjenetikës së fëmijës që do të vij në jetë. Bile vihet re se fëmijët e baballarëve të stresuar kanë probabilitet të madh që të vuajnë nga sëmundje psikologjike dhe neurologjike. Rëndësia e gjendjes shpirtërore dhe zakoneve të nënës gjatë periudhës së shtatzënisë është provuar shkencërisht. Ndërkohë u provua për herë të parë se një gjendje negative shpirtërore e baballarëve si dhe stresi bëhen shkak për ndryshimin e gjenetikës së qelizave riprodhuese të mashkullit. Fëmijët që lindin nga fekondimi i këtyre qelizave me qelizat e vezores, kanë rol të përhershëm në formësimin e gjenetikës së fëmijës, gjithashtu si pasojë e këtyre qelizave fëmija mund të ketë më pak imunitet ndaj stresit dhe vështirësive. Studimet treguan se qelizat riprodhuese të mashkullit që pëson gjendje stresi kanë përqendrim të lartë të pjesëzave “MIRNA”, të cilat kanë rol në ndryshimin e ADN-së dhe leximin e ndryshëm të saj. Këto qeliza mashkullore kur bashkohen me qelizat femërore ndikojnë për keq tek gjenet e stresit. Si pasojë e kësaj, fëmijët e lindur janë më pak rezistentë ndaj stresit.

Pavarësisht se këto teste akoma nuk janë provuar tek njerëzit, pas perdes së fshehtësisë ato na pëshpërisin për rëndësinë e martesës dhe zgjedhjes së bashkëshortit/ bashkëshortes. Pejgamberi ynë i nderuar i ka këshilluar myslimanët që të zgjedhin një bashkëshort të mirë e të drejtë. Një porosi e tillë, përveçse tregon nevojën e rëndësisë së gjendjes shpirtërore të familjes shkon edhe më tej, duke fshehur brenda vetes rëndësinë e kësaj zgjedhjeje në krijimin e një brezi të ri të shëndetshëm.

Sigurisht që në ditët tona nuk diskutohet vështirësia e të qëndruarit larg stresit. Por myslimanët e mbështetur nga filozofia e jetës së fesë islame, me

ndihmën e lutjeve dhe adhurimeve do të mund të largohen nga stresi duke përgatitur një terren të shëndetshëm për brezat e ardhshëm. Le ta lexojmë këtë studim në dritën e dëshirës për të lidhur martesë të shëndetshme me gra të drejta, në mënyrë që të ndërtojmë fole të sigurt për fëmijët tanë, larg stresit dhe vështirësive të jetës. Baballarë që me agjërime dhe namaz arrijnë të fitojnë paqen shpirtërore dhe të qëndrojnë larg stresit, do të jenë siguria që fëmijët të vazhdojnë të këndojnë këngën: “Ky burrë është babai im”...

Burimi:

Ali B. Rodgers et al. “Paternal Stress Exposure Alters Sperm MicroRNA Content and Reprograms Offspring HPA Stress Axis Regulation” Journal of Neuroscience. 22 Maj 2013

NJERIU NË HAPËSIRË

✧ Muaz Erdem ✧

Kalendarët shënonin vitin 1961. Kishin kaluar pothuajse 4 vite që prej kohës kur Bashkimi Sovjetik dërgoi në hapësirë satelitin e parë artificial Sputnik-1 (83,5 kg). Bashkimi Sovjetik pavarësisht epërsisë që kishte fituar në garën me SHBA-në vazhdonte të prodhonte projekte të reja. Projekti i ri do të hapte një fletë të re në historinë e njerëzimit. Këtë herë në hapësirë do të dërgohej “njeriu i parë”!

Pas qenit të parë të dërguar në hapësirë në datën 3 nëntor 1957, i kishte ardhur radha njeriut. Përgatitjet për dërgimin e njeriut të parë në hapësirë pothuajse kishin përfunduar. Por akoma nuk dihej se kush ishte njeriu që do e kryente këtë udhëtim mbresëlënës. Emri i tij qëndroi sekret deri një ditë përpara nisjes. Me datën 11 prill u tha se njeriu që do të shkonte në hapësirë ishte Juri Gagarin. Ai kishte lindur në Moskë, në vitin 1934. Përfundoi gjimnazin dhe u bë punëtor metal. Babai i tij ishte marangoz. Juri që në periudhën e shkollës ndjente kureshtje për avionët prandaj u regjistrua në Forcat Ajrore Sovjetike dhe u bë kozmonaut vullnetar. Në një farë mënyrë ai mori edhe edukim psikologjik.

Ishte data 12 prill 1961! Akrepat e orës tregonin: 09:07! Vostok-1 u nis drejt qiellit! Udhëtimi i Juri Gagarinit zgjati 108 minuta. Prej këtyre, 89 minuta dhe 34 sekonda i kaloi në orbitën e Tokës. Shpejtësia maksimale arriti në 28.269 km për orë. Lartësia maksimale u regjistrua si 327 km.

Kthimi i Vostokut në Tokë ishte mjaft i vështirë. Në lartësinë prej 7 km Gagarin u shkëput nga anija kozmike dhe bëri një zbritje të lehtë me ndihmën e parashutës. Juri Gagarin u bë njeriu i parë që udhëtoi në hapësirë dhe e shikoi Tokën nga lart! Ai u bë lajmi kryesor në gazetatat e gjithë botës. Ndërkohë ai u nderua me medaljen heroike të Bashkimit Sovjetik.

Më 7 Mars të vitit 1968 (pra 7 vite pas udhëtimit të tij në hapësirë) teksa po merrte pjesë në udhëtimin provë të një avioni i cili u rrëzua

në Tokë, Juri humbi jetën.

Një prej fjalive historike të tij gjatë udhëtimit hapësinor ishte: “Teksa po udhëtoja me anije kozmike rreth Tokës, shikova bukurinë e vërtetë të saj! Miqtë e mi, në vend që ta shkatërrojmë planetin tonë të bukur, le ta ruajmë dhe t’ia shtojmë bukurinë!”

Në këtë mënyrë u realizua udhëtimi i parë i njeriut në hapësirë. Në kujtim të 50-të vjetorit të daljes sonë në Hapësirë, në Youtube u transmetua një dokumentar prej 1 ore e 38 minutash.

“O xhinde dhe njerëz, nëse keni fuqi të përshkoni kufijtë e qiejve dhe të Tokës, atëherë përshkoni ato! Por nuk do të mund ta bëni këtë, përveçse me një fuqi të madhe (nga Allahu)!” (Rahman, 33)

VENDLINDJA E YJEVE: MJEGULLNAJA

Kur mendojmë për hapësirën na vjen në mendje pamja e mjegullnajave sepse ato janë të përbëra prej ngjyrash dhe formash që përkëdhelin syrin e njeriut. Por çfarë janë mjegullnajat dhe si formohen ato? Le të flasim pak më gjatë për këtë temë.

Ylli që e ka përmbushur jetëgjatësinë e vet, bën përpjekjet e veta të fundit dhe fillon që të rritet e të zmadhohet. Në këtë stad shtypja që ndodh tek ai bën të mundur përhapjen e gazeve në hapësirë. Në këtë mënyrë formohet një mjegullnajë.

Më pas këto gazra bashkohen dhe lind një yll i ri. Sigurisht që një proces i tillë kërkon kohën e vet, një

kohë që për ne është shumë e ngadaltë. Shembulli më i afërt është ai i mjegullnajës së Orionit. Në përfundim të vëzhgimeve mund të shikohen lehtësisht yjet e rinj.

Në një ambient shumë të errët, Mjegullnaja e Orionit mund të shikohet edhe me sy të lirë.

Marrja si referencë e kostelacionit të Orionit do ta bëjë më të lehtë gjetjen e mjegullnajës së Orionit. Këtë kostelacion ju mund ta shikoni menjëherë pas perëndimit të Diellit në pjesën lindore të horizontit. Vëzhgim të mbarë...

“Pas tyre, erdhi një brezni e cila e trashëgoi Librin (Teuratin),
por që merrnin gjërat e pavlefshme të kësaj bote
dhe duke thënë: «Do të na falet çdo gjë!»...”

(A'raf, 169)

SPROVA E VËSHTIRË E NJERËZVE TË FESË

Historianët flasin për degjenerimin e fesë. Në të njëjtën kohë, ky evidentim konsiderohet edhe si degjenerimi i njerëzve të fesë, të cilët në vend që t'i dorëzoheshin plotësisht vullnetit hyjnor të Zotit, me kalimin e kohës, ata i shndërruan në zota. (shih. Teube, 31.) Po ashtu, në vend që të pengonin shfrytëzimin e njeriut, klerikët fetarë u bënë aktorët kryesorë të shfrytëzimit. (shih. Teube, 34.) Kjo, sepse ata ishin rrëmbyer shumë keq prej luksit dhe bukurive të kësaj bote, gjë e cila i bëri të përjetonin procesin e konsumimit shpirtëror.

Kurani Fisnik, na ndriçon në lidhje me gjendjen e ithtarëve të librit¹, duke na tërhequr vëmendjen të gjithëve në meditimn serioz të këtyre ajeteve. Nuk mund të themi se një pjesë e sëmundjeve të tyre nuk na kanë prekur edhe ne. Nëse këto sëmundje nuk kurohen, është e sigurt se do të kthehen në vdekjeprurëse. Në nuk mund t'i konsiderojmë këto vetëm si tregime historike të rëndomta, ashtu siç bëjmë në përgjithësi. Nuk mund ta anashkalojmë këtë çështje duke thënë, “ata ishin hebrenj dhe të krishterë”. Përndryshe, vetëm sa do të mashtrojmë veten. Në fakt, lufta e Profetit (a.s.), ndaj ithtarëve të librit, ishte ndaj klerit fetar. Ata kishin vetëm një qëllim: Të mos u prishej rehatia dhe interesat e tyre. Ndërsa profetët kanë luftuar gjithmonë për ta zhdukur shfrytëzimin e njeriut. Mirëpo, trashëgimtarët e tyre kishin ardhur në atë pikë, sa e mbronin sistemin e shfrytëzimit.

Klerikët fetarë, kishin zënë vendin e Musait (a.s.), por nuk ishin të vetëdijshëm për përgjegjësitë që bartnin. Populli i respektonte ata në maksimum, por në aspektin e besimit dhe të moralit, ata nuk dallonin shumë prej popullit. Për rrjedhojë, ata jo vetëm që nuk arrinin t'i orientonin njerëzit drejt fesë, por i largonin edhe më shumë.

Në Kuran, thuhet se Teurati është dritë dhe ndriçim. (shih. Enbija, 48.) Mirëpo, kleri fetar ishte shumë larg nga reflektimi i kësaj drite, sepse kjo dritë pothuajse ishte shuar fare në zemrat e tyre. Për rrjedhojë, ata që nuk mund të ndriçojnë vetveten, si mund t'i ndriçonin të tjerët? Njerëzit e fesë i kishin rrëmbyer dëshira për famë dhe pushtet. Ata nuk kishin arritur t'i mbanin lart veprat dhe vizionet e tyre. Për këtë arsye, ata e kishin humbur dëshirën për arritjen e kënaqësive të larta shpirtërore dhe ishin kthyer në njerëz të thjeshtë, duke vepruar me moskokëçarje. Tashmë, ata nuk i shqetësonte më zhytja e popullit në harame. (shih. Maide, 63.) Sikur profetët e tyre të mos i kishin urdhëruar të luftonin ndaj padrejtësisë dhe amoralitetit.

Në Kuran, flitet për mosmarrëveshjet e bijve të Izraelit. (shih. Neml, 76.) Fanatizmi dhe mospërfillja, ishin shumë të përhapura. (shih. Bekare, 113.) Në fakt, këto ishin për shkak se ata nuk arrinin të mirëkuptoheshin në ndarjen e mundësive materiale dhe pushtetit. Dhe, me kalimin e kohës, mosmarrëveshjet kishin fituar ngjyra fetare. Klerikët e fesë, i kishin thelluar edhe më shumë këto mosmarrëveshje me anë të interpretimeve dhe mbështetjeve të tyre. Në vend që të bëheshin bashkues, ata u bënë përçarës. Madje, ata u bënë shkak i derdhjes së gjakut të shumë njerëzve të pafajshëm. (shih. Bekare, 84-85.) Një nga shkaqet e mosmarrëveshjes, ishte edhe qasja e tyre e gabuar ndaj shpalljes hyjnore. (shih. Maide, 13.) Një grup merrte për bazë një pjesë të librit, ndërsa një grup një pjesë tjetër. Për rrjedhojë, secili grup pretendonte se feja ishte sipas pjesës së librit që ata pranonin. (shih. Bekare, 85.)

Një pjesë e njerëzve të fesë ishin të virtytshëm dhe dëshironin të mirën. Mirëpo ata mjaftoheshin vetëm me kaq, duke mos u përpjekur aspak që e mira të mbi-zotëronte dhe e keqja të eliminohej. Kjo, sepse ata e kishin humbur vullnetin dhe u ishin fikur shpresat

1. - Hebrenjtë dhe të krishterët.

dhe entuziazmi. Allahu e di më mirë, por mbase edhe detyra e tyre në faltore, u ishte bërë kësomet në sajë të duave të nënave të tyre. (shih. Al-i Imran, 35.) Ata nuk e kishin kuptuar kurrë shenjtërinë dhe vlerën e asaj detyre. Tashmë, faltorja e shenjtë nuk ishte më qendra e dijes dhe kulturës për ta. Përkundrazi, ajo ishte kthyer në një lloj trampoline nga ku mund të kërceje drejt synimeve të kësaj bote.

Njerëzit e fesë, madhështinë duhej ta kërkonin nën çatinë e faltores. Mirëpo në fakt, shërbimi i tyre në faltore, ishte kthyer në një detyrë të dorës së dytë dhe e kishte humbur cilësinë e të qenit burim i frymëzimit dhe begatisë shpirtërore. Ata kishin filluar ta kërkonin nderin dhe dinjitetin në vende të tjera. Allahu i Madhëruar u dha mundësi të kryenin detyrë në faltore dhe t'i përdornin përpjekjet e tyre në rrugë të Allahut. Mirëpo, ata nuk e çmuan këtë mirësi. Ata u dhanë pas pazarit dhe tregtisë, sepse i kishte kapluar pasioni për të fituar. Ata e lanë tregtinë shpirtërore dhe u zhytën në tregtinë materiale. Statusin e “rabin-it” ata e përdornin si shkallë për këto synime, sepse bota e tyre shpirtërore ishte shkretuar. Ata kishin trashëguar fjalën hyjnore², por nuk kishin arritur të trashëgonin botën e saj të shërimit dhe mëshirës. Ashtu si Kurani, edhe Teurati ka ardhur për të ndarë të vërtetën nga e kota. (shih. Enbija, 48.) Por për fat të keq, ata që e trashëguan nuk arritën ta ndanin dot të vërtetën nga e kota. Madje, ata u përpoqën me sa kishin mundësi që njerëzit të mos e shohin diellin e ri profetik që po lindte. (shih. Al-i Imran, 71.)

Ata që trashëguan librin, a nuk duhet të kishin trashëguar edhe xhenetet? (Shu'ara, 85) Mirëpo, njerëzit e fesë, preferuan të ishin trashëgimtarë të pasurisë së kësaj bote. Ata lanë të përjetshmen dhe dëshiruan të përkohshmen. Lakmia që kishin për këtë botë, ua kishte verbuar mendjen. Ndërsa shejtani i kishte nxitur gjithmonë në rehati dhe dembelizëm. Ata ishin kapluar nga ideja se i kishin kryer të gjitha detyrat dhe, duke e mashtruar veten me iluzione, thoshin: **«Do të na falet çdo gjë!»** Sikur

atyre u ishte dhënë garancia e Xhenetit kur jetonin në këtë botë. Ata kujtonin se Xheneti ishte në pronësi të tyre. (Bekare, 111)

Sipas Rabinëve, ata nuk do t'i prekte Xhehenemi përveçse disa ditë të numëruara. (Bekare, 80.) A nuk ishin ata bijtë dhe të dashurit e Allahut? (Maide, 18.) Ata ishin të sigurt për botën tjetër, sepse lexonin librin e shenjtë dhe shërbenin në faltore. Madje prinin edhe në ritet fetare... ata këndonin edhe ilahi që u preknin zemrat njerëzve... a nuk janë të gjitha këto të mjaftueshme? Njerëzit e fesë dukeshin në krye të popullit, por në fakt kishin mbetur pas tij. Besimtarëve të sinqertë nuk u kishte mbetur asgjë për të marrë prej tyre në emër të moralit dhe virtyteve të larta. Gjoja ishin në kërkim të virtyteve, por në shpirtin e tyre s'kishte mbetur gjë. Atyre u mungonin përpjekjet për dije dhe kulturë. Ata e kishin humbur entuziazmin për të mësuar gjëra të reja dhe për të kaluar përtej diturive që zotëronin. Ata kishin humbur ndjenjën e shërbimit në mënyrë vullnetare dhe pa interes, që e karakterizon një njeri të fesë. E në fakt, a nuk kanë thirrur gjithmonë profetët në këtë çështje? A nuk i kanë refuzuar gjithmonë ata gjërat dhe mundësitë e çmuara për të cilat njerëzit jepnin jetën? Po, profetët kanë përsëritur gjithmonë shprehjet: **“...shpërblimi im është vetëm tek Allahu...”** (Sebe', 47)

Rregullat e fesë shkeleshin hapur. Sigurisht që njerëzit e fesë duhet t'u tregonin rrugën e drejtë njerëzve. (shih. Al-i Imran, 79.) Mirëpo, ata mbanin anën e egos dhe të shejtanit dhe nuk bënë gjë përveçse të shikonin ecurinë e keqe të punëve. (shih. Maide, 63, 79.) Njerëzit e fesë, nuk e tregonin shpalljen hyjnore. Prandaj edhe në ajete flitet për analfabetët që nuk dinin asgjë nga libri i shenjtë. Kjo, ishte bërë shkak i harrimit të kufijve hyjnorë. Tashmë, njerëzit kishin filluar të besonin tregime të pabaza në emër të fesë. (shih. Bekare, 78)

Feja ndizte zjarrin e pafundësisë në shpirtin e njerëzve dhe para së gjithash ajo ishte një pjekuri shpirtërore. Mirëpo tashmë, ajo konceptohej vetëm si një dëng me rregulla dhe ishte reduktuar në forma dhe rituale pa shpirt. (shih. A'raf, 157.)

2. - shih. A'raf, 169.

Sufjan bin Abdullah eth-Thekafi (r.a.), transmeton se Profeti (a.s.), ka thënë:

“Thuaj, besoj në Allahun, pastaj bëhu i drejtë!”

(Muslim, Iman, 62.)

SEKRETI I TË JETUARIT SI MYSLIMAN

Profeti (a.s.), ishte dërguar si mësues. Nga njëra anë shpallte urdhrat që merrte prej Zotit dhe nga ana tjetër bëhej shembull për njerëzit me jetën e vet, duke u përpjekur t’u mësonte atyre Islamën në mënyrën më të bukur me fjalët, veprat, lëvizjet dhe gjendjet e tij. Ndërsa sahabët fisnikë, të cilët dëgjonin me kujdes dhe ruanin çdo gjë që dilte prej gojës së tij, garonin me njëri-tjetrin për të vepruar ato që dëgjonin dhe nuk ngurronin ta pyesnin Profetin (a.s.), për çdo gjë që u vinte në mendje.

Pyetjet që bënin sahabët, reflektonin ndjenjat e të gjithë myslimanëve. Ndërsa përgjigjet që u jepeshin këtyre pyetjeve, u bënë kandila profetike që ndriçuan rrugën e umetit përgjatë gjithë brezave.

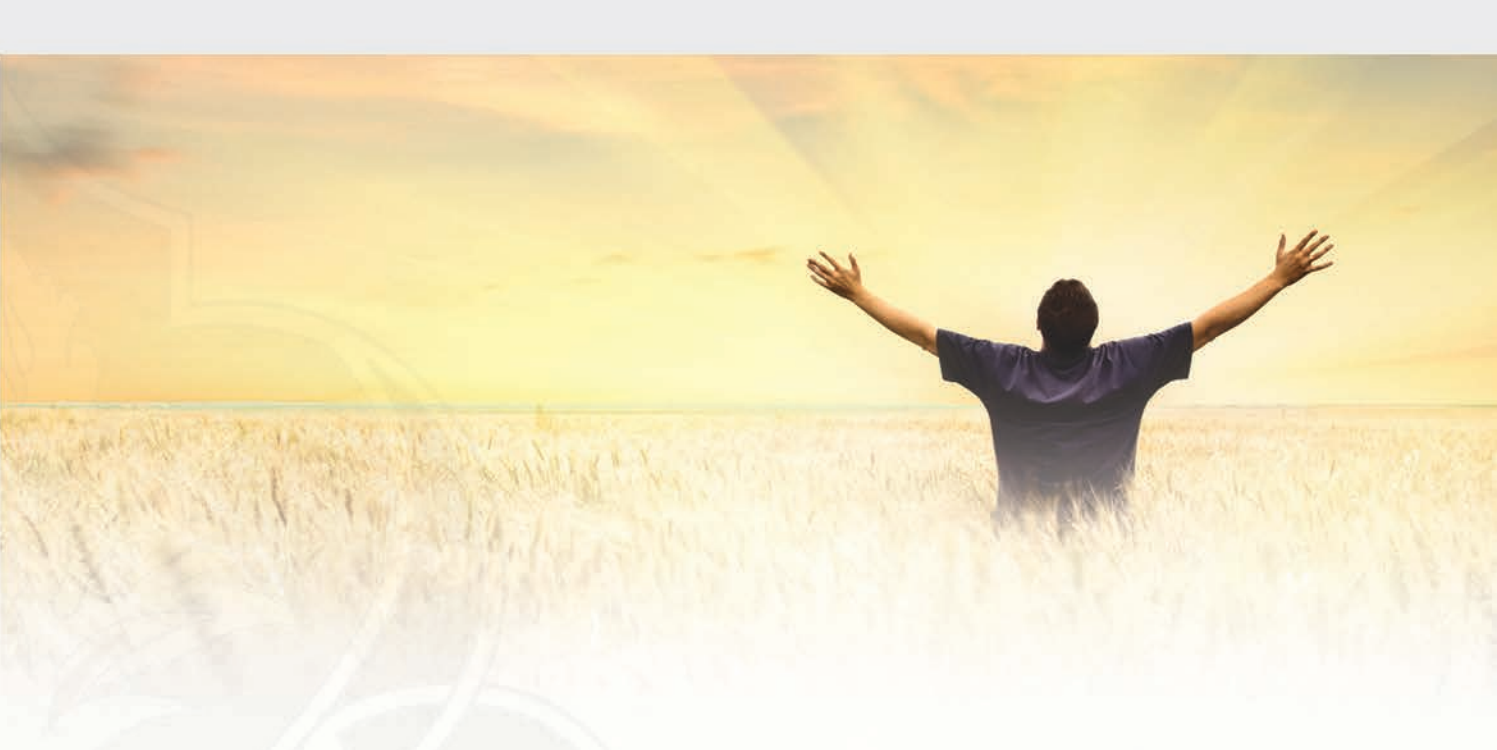
Një nga këto përgjigje, ishte edhe ajo që iu dha kërkesës së Sufjan bin Abdullah eth-Thekafiut (r.a.), i cili tha: “O i Dërguar i Allahut! Më thuaj diçka në lidhje me Islamën, që të mos kem nevojë të pyes dikë tjetër përveç teje!": *“Thuaj, besoj në Allahun, pastaj bëhu i drejtë!”* (Muslim, Iman, 62.)

Ky aforizëm, që është edhe një prej haditheve të Profetit tonë (a.s.), të cilët shprehin shumë kuptime me pak fjalë, u ofron besimtarëve një parim themelor në lidhje me jetimin e fesë Islame. Pra, të besosh dhe të ecësh në rrugë të drejtë. E shprehur ndryshe, të besosh Allahun si një Zot të vetëm dhe të bësh një jetë në rrugë të drejtë në bazë të këtij besimi.

“Të bëhesh i drejtë”, ose “të jesh në rrugë të drejtë”, do të thotë të veprosh drejt dhe në mënyrë të rregullt sipas parimeve Islame, duke bërë gjithçka në mënyrën më të mirë të mundshme dhe të ndjekësh një rrugë të drejtë, larg çdo devijimi dhe shtrembërimi.

Urdhri “Bëhu i drejtë!”, pikësëpari shpreh faktin se personi i cili thotë, “Besoj Allahun”, duhet të jetë plotësisht i vendosur dhe i qëndrueshëm në besimin monoteist. Njeriu që ndodhet në rrugë të drejtë në besimin e tij, ashtu siç është i vetëdijshëm kur është në gjendje të dobët dhe thotë, “Zoti im është i madh!”, ashtu është i aftë të deklarojë se “Nuk ka më të madh se Allahu!”, kur ai është i fuqishëm sa mund të sundojë edhe botën. Ai është i aftë të falënderojë dhe t’i drejtohet vazhdimisht Zotit të vet, si Sulejmani (a.s.), sundimi madhështor i të cilit është legjendar, duke i konsideruar këto mirësi si shkak i përkujtimit të Allahut. (shih. Sad, 30-32.) Ai falënderon gjithmonë, jo vetëm kur zotëron mirësi, por edhe kur privohet prej tyre, me vetëdijen se “Allahu është Ai që jep dhe që merr”. Për rrjedhojë, të jesh në rrugë të drejtë në besim, kërkon që njeriu ta ruajë të gjallë besimin e tij në çdo situatë të kësaj jete ku ai i nënshtrohet lloj-lloj sprove si frika, uria, humbja e pasurisë dhe e jetës. (shih. Bekare, 155.)

Hapi tjetër për të qenë në rrugë të drejtë, është të bësh një jetë të drejtë në bazë të besimit. Kur besimi që zë rrënjë në zemrën e njeriut mbizotëron të gjitha organet e tij, ai njeri arrin rrugën e drejtë. Për shembull, nëse gjuha e tij është e drejtë, ai bën një jetë larg gënjeshtërisë, hipokrizisë, mashtrimit dhe shpifjes. Ai e mban fjalën e dhënë, i ruan amanetet si sytë e ballit dhe bëhet shembull i “sigurisë” ashtu siç i ka hije një besimtari. Kur dora e tij bëhet e drejtë, ai nuk e zgjat dorën në haram. Kur këmba e tij bëhet e drejtë, ai nuk hedh asnjë hap drejt haramit. Kur syri i tij bëhet i drejtë, ai nuk ia hedh sytë haramit. Njeriu që është i drejtë në të gjithë mënyrën

e jetesës, edhe në marrëdhëniet e tij me njerëzit e tjerë mbizotëron drejtësia dhe singjeriteti. Për rrjedhojë, në jetën e tij nuk i mbetet vend elementeve që cenojnë singjeritetin, si thashethemet, mendimi i keq, hetimi i jetës private të të tjerëve, etj.

Njeriu që është në rrugë të drejtë në fe, zbaton në mënyrë të drejtë çdo urdhër të Allahut të Madhëruar, ashtu siç është urdhëruar, me maturi dhe pa anuar në ekstremite. Ai e fal namazin dhe e jep zekatin në mënyrë të drejtë dhe në të gjitha veprimet ka si parim singjeritetin. Për rrjedhojë, në çdo çast të jetë së tij, ai shfaq një qëndrim besnik ndaj fjalës “besoj Allahun”.

E vërteta që shprehu Profeti (a.s.), me pak fjalë, duke thënë: *“Thuaj, besoj në Allahun, pastaj bëhu i drejtë!”*, në fakt e ngarkon besimtarin me një përgjegjësi të madhe, sepse, “të jesh në rrugë të drejtë”, do të thotë të marrësh parasysh një jetë në përputhje të plotë me gjykimet e Islamit, duke vepruar me bindje dhe në mënyrë të ekuilibruar.

Të jesh në rrugë të drejtë, e bën të detyrueshme të mos largohesh kurrë nga e drejta edhe nëse është kundër teje, të mos largohesh prej drejtësisë për hir të interesave personale dhe t’i japësh të drejtën çdo njeriu që e meriton atë edhe nëse nuk e do me zemër. Gjithashtu, bën të domosdoshme të mos shpërdorosh në kamje ashtu siç nuk shpërdoron në skamje, të interesohesh për atë që nuk të vjen, po aq sa interesohesh për atë që të vjen, të ndash kafshatën në kohë varfërie, ashtu siç dhuron edhe në kohë pasurie, të kryesh adhurimet vazhdimisht, qofshin edhe pak, pra shkurtimisht, të mund të ecësh drejt pa u penguar në rrugën e jetës plot ulje

dhe ngritje. Dhe kjo, nuk është aspak e lehtë për njeriun i cili është i detyruar të luftojë me nxitjet e egos dhe të shejtanit të mallkuar.

Për shkak se ecja në rrugë të drejtë është shumë e vështirë, urdhri i Allahut **“qëndro i patundur në udhën e drejtë, ashtu siç je i urdhëruar!”**¹, zë vend ndër ajetet e Kuranit për të cilat Profeti (a.s.), ka thënë: *“Më ka plakur!”*. (shih. Tirmidhi, Tefsiru’l-Kuran, 56; Bejhaki, Shuabu’l-iman, IV, 82.) Mirëpo, e rëndësishme është të përpiqesh në këtë rrugë dhe të bësh kujdes të mos largohesh prej saj.

Ruga e drejtë që ka treguar Profeti (a.s.), si ruga për të jetuar si mysliman, është një mënyrë jetese të cilën Allahu i Madhëruar e pret prej nesh. Zoti i ka lavdëruar ata që qëndrojnë të patundur në rrugë të drejtë dhe ka njoftuar se nuk do të përjetojnë frikë dhe hidhërim², duke u dhënë këtë sihariq:

“Me të vërtetë, atyre që thonë: “Zoti ynë është Allahu”, e pastaj vazhdojnë të vendosur në rrugën e drejtë, do t’u zbresin engjëjt (para vdekjes) e do t’u thonë: “Mos u frikësoni dhe mos u pikëlloni! Dhe gëzojuni Xhenetit që ju është premtuar.” (Fussilet, 30)

Atëherë, ne që lexojmë në çdo namaz të paktën dyzetë herë në ditë në suren Fatiha ajetin **“Udhëzoni në rrugë të drejtë!”**, duke kërkuar prej Zotit tonë rrugën e drejtë, duhet të përpiqemi shumë për këtë rrugë dhe, gjatë gjithë jetës duhet t’i qëndrojmë besnik fjalës “besova”.

1. - shih. Hud, 112.

2. - shih. Ahkaf, 13.

SHKOLLA E UNIVERSIT

Gjithësia, Kurani dhe Njeriu – 1

TRE MREKULLI

Allahu i Madhëruar urdhëron:

“Në të vërtetë, Ne i kemi nderuar bijtë e Ademit: ua kemi bërë të mundur që të udhëtojnë në tokë dhe në det, u kemi dhënë ushqime të mira e të lejuara dhe i kemi ngritur lart mbi shumë prej atyre që kemi krijuar.” (Isra, 70)

Një nga çështjet ku njeriu është ngritur lart prej krijesave të tjera, është edhe fakti se njeriut i janë dhënë cilësitë si mendja, zemra, logjika, urtësia dhe shpirti. Në sajë të këtyre, njeriu përfiton prej tre mrekullive të veçanta që interpretojnë dhe shpjegojnë njëra-tjetrën:

1. Përbërja, thelbi, esenca e vet njeriut...

2. Shkolla e universit që është një Libër Gjithësie...

3. Fjala e Allahut, ajetet e Kuranit Fisnik...

Njeriut i është dhënë mendja që ai të mund të sodisë me ëndje dhe të meditojë këto mistere dhe urtësi hyjnore. Për këtë arsye, urdhri i parë i Kuranit Fisnik është:

“Lexo me emrin e Zotit tënd që krijon!..” (Alak, 1)

Kur i Dërguari i Allahut (a.s.), u përball me këtë urdhër hyjnor, ishte në gjendjen e meditimit dhe përkujtimit në Shpellën Hira. Domethënë, para se t'i jepej profecia, zemra e Muhamedit (a.s.), që ishte mërzhitur jashtë mase brenda mizorive dhe errësirës së injorancës, duke marrë pak ushqim me vete, u tërhoq në vetmi dhe qetësohej me meditime të gjata ndërkohë që sodiste Qaben nga lart.

Me urdhrin e parë hyjnor, **“Lexo me emrin e Zotit tënd që krijon!..”**, u bë e qartë edhe detyra e parë, që ishte meditimi. Kjo, sepse meditimi, është çelës i besimit, adhurimit, moralit dhe çdo gjëje tjetër...

MEDITIMI, ÇELËS I BESIMIT

Në fakt, qëllimi i krijimit të njeriut, është **“adhurimi i Allahut të Madhëruar”**, pra devotshmëria. Mirëpo, adhurimi është i pranueshëm vetëm nëse bëhet me një besim të vërtetë. Dhe, për të arritur një besim të vërtetë, është e domosdoshme të njohësh Allahun me zemër. Të njohësh Allahun e Lartëmadhëruar, i Cili është përtej çdo gjëje dhe është i pastër nga ngjashmëria me krijesat e Tij, është e mundur vetëm me anë të leximit me zemër të ajeteve në Fjalën e Tij (Kuranin) dhe të manifestimeve madhështore hyjnore që zbukurojnë gjithësinë.

Ky lexim, mund të arrihet vetëm në sajë të meditimit të një mendjeje të edukuar me shpalljen hyjnore dhe me ndjenjën e një zemre të shëndoshë, të pastruar prej gjendjeve dhe cilësive negative.

Një meditim i tillë, është çelësi i besimit. Ajeti që vjen menjëherë pas urdhrit **“Lexo!”**, i kujton njeriut veten dhe krijimin e tij:

“(Ai) e krijoi njeriun nga një droçkë gjaku (alaka)!” (Alak, 2)

Në të njëjtën mënyrë, edhe në shumë ajete të tjera njeriu ftohet të meditojë mbi përbërjen e vetes së tij:

“Le të meditojë njeriu se prej çfarë është krijuar!” (Tarik, 5)

Kush është Ai që e krijoi njeriun prej një uji paverë? Kush është Ai që i dha formën më të bukur, e furnizoi dhe i dha jetë?

“O njeri, ç’të mashtroni ty që nuk i besove Zotit tënd bujar, i Cili të krijoi ty, të dha përmasa të rregullta dhe të harmonizoi dhe, që të ka mbrujtur në çfarëdo forme që ka dashur?!” (Infitar, 6-8)

Biri i njeriut, e ndjen të nevojshme të falënderojë edhe atë që i jep qoftë edhe një gotë ujë. Për rrjedhojë, nëse ai nuk mediton mbi Krijuesin e vet dhe nuk falënderon për krijimin e vetes, kjo është një indiferencë dhe një injorancë e madhe!

Sa domethënëse janë këto fjalë të Burseviut të ndëruar:

“Sa i madh është Allahu, i Cili e bën të dëgjojë një copë delli si veshi, e bën të shohë një copë dhjami si kokërdhoku i syrit, e bën të flasë një copë mishi si gjuha... Ai që i ka pajisur bimët me fruta e fara, kafshët me mish e me dhjam, tokën me pemë e lumenj dhe qiellin me yje dhe dritën e tyre... Ai që e ka caktuar natën për të pushuar njerëzit dhe që dhuron aq sa dëshiron prej mirësive të panumërta të ditës!

*Megjithëse ti, nuk arrin të bëhesh rob i Tij i merituar, Ai, sikur nuk ka rob tjetër përveç teje, të vlerëson dhe të furnizon materialisht dhe shpirtërisht. Ndërsa ti, je aq indiferent ndaj adhurimit të Atij, sikur të kishe ndonjë tjetër (strehim, mbështetje) përveç Tij. (Sa injorancë e madhe dhe mosnjohje e vetes është kjo!)”*¹

Ajetet në vijim të sures Alak, tërheqin vëmendjen

në mirësitë e Allahut të Madhëruar ndaj njeriut:

“Lexo! Zoti yt është Bujari më i madh, i Cili, ia mëson njeriut penën dhe ato që nuk i dinte.” (Alak, 3-5)

Allahu i Madhëruar i ka dhënë njeriut duar me të cilat mund të mbajë lapsin, e të kryejë punë delikate dhe i ka dhuruar mendje të aftë me të cilën do t’i përdorë ato duar dhe do të zhvillojë mjete shkence dhe meditimi, si lapsi e të tjera të ngjashme.

Allahu i Madhëruar urdhëron:

“(Rahmani) i ka mësuar atij të folurit e qartë.” (Rahman, 4)

MISTERE DHE URTËSI

Fjala arabe, “bejan”, e cila përdoret në ajetin e mësipërm, ka kuptimin; të kuptosh fjalën e Allahut të Madhëruar, të mund ta shprehësh atë, ta flasësh, ta mendosh dhe të meditosh mbi të. Mësimi i bejanit/të folurës së qartë, do të thotë që njeriu të jetë i aftë për të gjitha këto fizikisht dhe shpirtërisht.

Njeriu i është dhënë mirësia e të folurit me një pasuri të madhe fjalësh dhe shprehjesh. Ndërsa hapi i parë i të folurit, është shndërrimi i mendimit në simbole, të cilat i quajmë fjalë. Këto simbole thirren prej thellësive të memories me anë të një mekanizmi, misterin e të cilit as nuk mund ta imagjinojmë dhe radhiten njëra pas tjetrës brenda një fjalie. E, fjalive u shtohen fjalë, kuptime dhe ndjenja.

Më pas, ajri që e ka përfunduar detyrën e vet në trup dhe del prej mushkërive si dyoksid karboni, kthehet në fjalë, në sajë të kordave të zërit, gjuhës, dhëmbëve dhe buzëve. Në momentin e veprimit të të folurit, lëvizin edhe 44 muskuj të fytyrës, duke i ardhur në ndihmë fjalëve që shprehin qëllimin, edhe

*-O biri i njeriut,
njihe dhe kuptoje
urtësinë e
ekzistencës!*

*- O biri i njeriut,
mendo se në pronën
e kujt po jeton dhe
eja në vete!*

*- O biri i njeriut, jeto
me një synim!*

1. - shih. Rûhu'l-Beyân Kur'ân Meâli ve Tefsiri, c. 1, s. 94-95, Erkam Yayınları.

me mimikën e fytyrës.

Ajri i merr këto fjalë dhe i transmeton në daullen e veshit të personave përreth në miliona kopje. Në një vend ku nuk ka ajër, nuk transmetohet as zëri. Po ashtu, edhe në trupin e dëgjuesit, në sajë të një udhëtimi po aq madhështor sa tek folësi, deshifrohet kuptimi i këtyre fjalive dhe fjalëve dhe kuptohet mendimi dhe ndjenja që përmbajnë ato. Shkurtimisht, edhe kuptimi i atyre që fliten, është një hallkë po aq e rëndësishme sa mrekullia e të folurës.²

Sigurisht që, kuptimi i fjalës “*bejan*”, nuk është thjesht, “*të flasësh*”. Në krye të sures Rrahman, pasi urdhërohet: “***I Gjithëmëshirshmi ua ka mësuar Kurandin (robërve të Tij). E ka krijuar njeriun!***”³, shprehet se njeriut i është mësuar edhe “*bejani/e folura*”. Kjo tregon se, ajo që Allahu dëshiron të thotë me fjalën “*bejan*”, është se në meditimn dhe botëkuptimin e njeriut gjendet aftësia për “*të kuptuar dhe shprehur*” Fjalën e Allahut dhe mesazhet hyjnore në gjithësi.

Allahu i madhëruar, i ka mësuar “emrat” babait të njerëzimit, Adem-it (a.s.). Krijesat e tjera veprojnë në bazë të instinkteve dhe nevojave që janë vendosur në natyrën e tyre dhe nuk mund të dalin jashtë rrethit që është përcaktuar për to. Një qen, nuk mund ta dijë përbërjen, emrin apo llojin e një maceje. Ai nuk mund të meditojë mbi urtësitë e saj. Ndërsa një mace, nuk e njeh as emrin e një mali, as kombinë e tij në sistemin ekologjik, sepse vullneti hyjnor, nuk ua ka mësuar atyre “*bejanin*”, por njerëzve.

Gjithashtu, “*bejan*”, nuk do të thotë vetëm njohje dhe shprehje e shkaqeve fizike. Por me ngritjen e nivelit shpirtëror të besimtarit, para syve të tij të zemrës hapen horizonte të gjera. Për rrjedhojë, i Dërguari i Allahut (a.s.), ka thënë:

“*Betohem në Allahun se, nëse do të dinit atë që di unë, do të qeshnit pak, e do të qanit shumë, do të derdheshit nëpër rrugë e shkretëtira dhe do t’i përgjëroheshit Allahut (që t’ju largonte fatkeqësitë).*” (Ibn Maxhe, Zuhd, 19; shih. Muslim, Fedail, 134.)

Domethënë se, “*bejani*” që na ka mësuar Allahu i Madhëruar, ndryshon sipas nivelit të çdo zemre.

Ky “*bejan*”, pra, aftësia e kuptimit të ajeteve dhe

mesazheve të Allahut dhe familjarizimi me misteret dhe urtësitë, ishte në kulmin e saj tek i Dërguari i Allahut (a.s.)... Tek njerëzit e mirë dhe të dashurit e Allahut, kjo manifestohet sipas nivelit të zemrës që zotërojnë. Ndërsa tek njerëzit e thjeshtë, është në nivelin e kuptimit të të dukshmes, të dëgjimit dhe të shprehjes.

Të gjithë ulen para një rahleje të Kuranit, shohin të njëjtën pamje dhe përballen me të njëjtat rreshta. Mirëpo, prej mesazheve në gjithësi dhe në Kuran, gjithkush përfiton sipas nivelit të zemrës që ka.

Këtu duhet të theksojmë edhe se:

Nëse mirësitë si mendja, kuptimi dhe e folura, të cilat Allahu ia ka falur dhe ia ka përsosur njeriut, përdoren për të kundërshtuar madhështinë hyjnore që i ka falur ato, kjo është një poshtërsi dhe paturpësi shumë e madhe!

Sot, njerëzit e devijuar që e refuzojnë krijimin dhe i besojnë “evolucionit” dhe “rastësisë”, e shohin njeriun si një gjallesë të dalluar për zgjuarsinë e tij të jashtëzakonshme ndër të gjitha kafshët. Dhe, duke ia atribuar këtë, jo Krijuesit, por natyrës, ata tregojnë një arrogancë dhe injorancë të tepruar.

Kur pyetet për evolucionin, i cili është thjesht një teori, se, “*pse nuk formohen më gjallesa të reja?*”, ata ia hedhin topin “kohës”, duke thënë: “*Gjithçka u bë vetvetiu dalëngadalë brenda miliona viteve!*”.

Kështu thoshin edhe ata që kishin të njëjtën logjikë shterpë në periudhën e injorancës:

“**Ata thonë:**

«***Nuk ka tjetër veç jetës së kësaj bote, vdesim e jetojmë dhe vetëm koha na shkatërron!***» Ndërsa Allahu i Madhëruar, u përgjigjet:

“**Ata nuk kanë kurrfarë dijenie për këtë, ata vetëm hamendësojnë ashtu!**” (Xhathije, 24)

PYETJE PËR DARVINISTËT

Meqenëse njeriu paska dalë në ekzistencë në sajë të evolucionit, -siç thonë ata-... Sot ekzistojnë shumë lloje majmunësh, prej llojit më të vogël, e deri tek më të mëdhenjtë si gorillat dhe orangutangët. Sikur ata të gjejnë majmunin më të afërt me njeriun -sipas pretendimit të tyre-, e t’i japin atij majmuni prej gjeneve njerëzore me anë të mundësive të avancua-

2. - shih. Kandemir ve diğçerleri, Meal, II, 1831.

3. - Rrahman, 1-3.

ra të mjekësisë dhe ta shndërrojnë atë në njeri!.. A është e mundur?

Ose t'i japin njeriut prej gjeneve të majmunit, e ta kthejnë në majmun!.. E pamundur!

Ja pra kjo është rrënoja e mendimit që solli filozofia e broçkullave!..

Për fat të keq, sot, për shkak të armiqësisë ndaj fesë, me miliona njerëz shkojnë pas një rryme negative dhe injorante që quhet “evolucion”.

Përveçse tregohen fanatikë, si njerëzit në kohën e injorancës, të cilët thoshin, “*kjo është tradita e të parëve tanë*”, ata lidhen edhe verbërisht pas ideve të tyre.

Ata përpiqen vazhdimisht të mohojnë faktin se, gjallesat janë krijuar nga Allahu para miliona viteve dhe ta lidhin këtë krijim me shkaqe rastësore. Ata shpikin lloj-lloj skenarësh me anë të forcës së imagjinatës dhe vizatimeve të rreme, duke abuzuar me respektin që kanë njerëzit e thjeshtë ndaj shkencave pozitive.

Mirëpo, këtyre pyetjeve nuk mund t'u japin përgjigje:

Meqenëse evolucioni është baza, atëherë përse ekzistojnë gjallesa, të cilat janë vërtetuar me anë të fosileve, që nuk kanë ndryshuar, por janë të njëjta prej mijëra vitesh? Përse këto gjallesa nuk ndryshojnë?

Meqenëse evolucioni do të thotë të ndryshosh drejt së përsosurës dhe në përputhje me kushtet, atëherë përse krijesat ekzistojnë në forma të llojllojshme? Përse të njëjtat kushte shfaqin me miliona ndryshime, ku tek njëri dalin krahë, tek një tjetër këmbë, e tek një tjetër brirë?

Meqenëse evolucioni vazhdon në një formë shumë të ngadaltë, a nuk do të duhej të dukej dhe të provohej qoftë edhe në formë mikroskopike?

Gjithashtu, po sipas këtij botëkuptimi, çdo genie duhet të ishte “gjysmë”, pra ende e paplotësuar, në gjendje zhvillimi të vazhdueshme.

Mirëpo, mekanizmi i cilësdo gjallesë të analizohet, vihet re se është në formë të përsosur dhe nuk shihet asnjë mangësi, e metë apo kotësi në të.

E kur edhe ky zhvillim i ngadaltë nuk është arritur të vërtetohet, nxirren teori të pabaza, të cilat pretendojnë se gjallesat e reja krijohen përnjëherësh.

Mirëpo, edhe kjo nuk arrihet të vërtetohet, sepse gënjeshtër s'mund të vërtetohet.

Kur Allahu i Madhëruar dëshiron të bëjë diçka, Ai thotë “**Kun/Bëhu!**” dhe ajo bëhet.

Ndërkohë që asnjë sistem rastësie që është produkt njerëzor, nuk rezulton i mirë, i saktë, me domethënie dhe dobi, atëherë si mund të besohet se në natyrë kanë ndodhur herë pas here me trilionat rastësi të suksesshme?

Shkaku i besimit të këtyre pallavrave është mohimi i një Krijuesi. Dhe mohimi është një besim negativ dhe jorealit. Një zemër besimtare, beson në ekzistencën e Krijuesit të vet dhe, çelësin e meditimit e përdor në shërbim të besimit të vet. Ndërsa mohuesi, për të mbështetur besimin e tij të “mohimit”, shpëputet prej së vërtetës dhe çdo gjë e sheh me iluzion dhe dyshim.

Të gjitha këto përçartje evolucioniste, janë për të mohuar “**Autorin e Vërtetë**”! Për të mohuar “**Autorin e Vërtetë**” me dituri të pakufishme, pretendohet se çdo gjallesë, madje çdo qelizë është e pajisur me një mendje të përsosur dhe një aftësi përshtatjeje të jashtëzakonshme.

Nga ana tjetër, Allahu i Madhëruar, në aspektin biologjik e ka krijuar njeriun të ngjashëm me kafshët në disa pika. Mirëpo, këto ngjashmëri kanë urtësitë e tyre:

1. Egoja njerëzore është frymëzuar me gjynah dhe me devotshmëri. Tek njeriu gjendet edhe aftësia për të rënë në “*esfel-i safilin/ më të ulët*in e të ulëtëve”, edhe mundësia për t'u ngritur në “*ahsen-i takuim/krijesën më të mirë*”. Domethënë, që të arrijë miqësinë e afërt me Allahun e Madhëruar. Për këtë arsye, nga mesi i njerëzimit kanë ardhur edhe profetë, edhe njerëz të mirë, e të dashur të Zotit, por edhe njerëz shumë të ulët, të egër, tiranë e të poshtër. Ja pra, në këtë kuptim, krijesat e tjera janë shembull domethënës për njeriun. Kjo, sepse bota e brendshme e njerëzve që nuk janë edukuar dhe bota e zemrës së të cilëve nuk ka arritur paqen, ngjan si një pyll me kafshë të egra. Sipas karakterit, tek çdo njeri prej tyre fshihet natyra e një kafshe. Dikush është dinak si dhelbër, dikush grabitqar si hienë, dikush ambicioz dhe grumbullues si milingonë, dikush të

- O biri
i njeriut, përse është
ardhja dhe ikja nga
kjo botë? Për ku shkon
kjo rrjedhë?

- O biri i njeriut, mendoji
thellë të gjitha ajetet e
shkruara e të pashkruara
në gjithësi, në vete dhe
në Kuran dhe lexoji
ato duke medituar
hollësisht!

thith gjakun si shushunjë, e dikush të qesh përball por të bën gropën nga pas. Të gjitha këto një nga një, janë cilësi të natyrës së kafshëve.

2. Një urtësi tjetër e ngjashmërisë së njeriut me krijesat e tjera në aspektin e jashtëm, fshihet në faktin se ai ka marrë përsipër detyrën e të qenit halifja/mëkëmbësi i Allahut në tokë. Për rrjedhojë, në fillim, edhe melekët të cilët janë krijuar prej dritës, e kanë pritur me habi faktin që Allahu i Madhëruar ia dha detyrën e halifes një qenieje që e krijoi nga toka (dhe nga ana e jashtme ngjan me kafshët). Ndërsa Iblisi (shejtani) as që nuk mundi ta pranonte një gjë të tillë.

Allahu i Madhëruar, njeriun, i cili është më i ndëruari prej krijesave, nga një aspekt e krijoi me cilësi të njëjta me ato të krijesave më të ulëta. Mirëpo, Ai i dha atij edhe cilësi me të cilat mund t'i arrijë, e madje edhe mund t'i kalojë qeniet më të larta (si melekët). Ashtu si Iblisi, i cili nuk arriti ta kuptonte vlerën e njeriut, edhe evolucionistët dhe mohuesit e tjerë, nuk arrijnë ta ndajnë njeriun nga kafsha. Ata nuk arrijnë ta pranojnë aftësinë shpirtërore të njeriut.

3. Fakti që njeriu ngjan në një farë mase me krijesat e tjera në aspektin e ardhjes në jetë, nevojës për ushqim, vazhdimësisë së llojit dhe kthimit në dhe pas vdekjes, është një e vërtetë që do ta pengojë atë nga krenaria e tepërt. Ana "tokësore" e njeriut, ia lehtëson atij të jetë modest, shërbyes dhe të pendohet prej gabimeve.

Ata që e refuzojnë faktin se njeriu është halifja/mëkëmbësi i Allahut të Madhëruar dhe i besojnë pallavrave të evolucionit, e tregojnë njeriun si gjallesën me nivelin më të lartë të zgjuarsisë, duke u kapluar nga mendjemadhësia. Ata tregohen aq arrogantë, sa që përsosmërinë në krijimin e tyre, nuk ia atribuojnë Krijuesit, por zgjuarsisë së tyre.

4. Krijesat e tjera janë vënë në shërbim të njeriut dhe janë përgatitur për të. Sot zhvillohen eksperimente mjekësore mbi gjallesa të ndryshme që i ngajnë njeriut për nga struktura gjenetike, me qëllim që të vëzhgohen reagimet e trupit. Në këtë mënyrë, mund të zhvillohen shumë ilaçe dhe kura pa e kthyer njeriun në objekt eksperimentesh.

Për shkak se Allahu është i Lartëmadhëruar dhe për shkak të sprovës së besimit, tek krijesat ekziston një perde e "jashtme". Mirëpo, të ngecësh në

perden e "jashtme" pa kaluar kurrë në brendësi, është një mangësi e madhe e të kuptuarit. E megjithatë, edhe në aspektin e "jashtëm" shihet qartë vula e artit madhështor të Allahut. Për rrjedhojë, të thuash që, gjithësia, e cila është një ekspozitë e jashtëzakonshme e artit hyjnor, është krijuar vetvetiu, do të thotë të braktisësh Krijuesin dhe të adhurosh krijesën e Tij.

Si rezultat i kësaj, filozofia materialiste është bërë shkak që ateizmi të përhapet në të gjithë botën.

Ky botëkuptim i helmatisur:

- Në biologji lindi Darwinizmin. Një ideologji e mangët, e cila u përpoq ta mohojë krijimin me anë të evolucionit.

- Në psikologji lindi Frojdizmin, i cili e prezantoi njeriun vetëm si një qenie materiale dhe rob i ndjenjave të tij të ulëta.

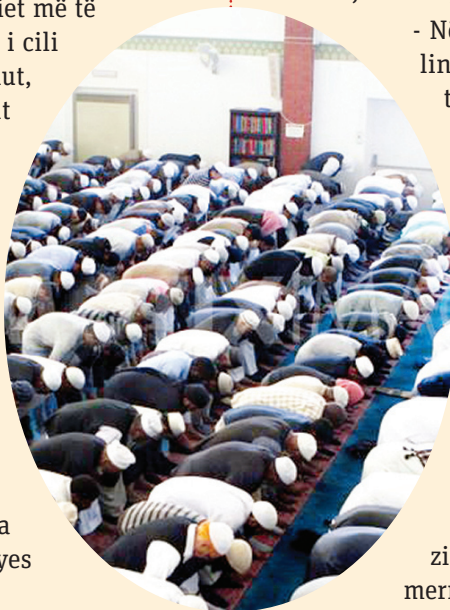
- Në fushën ekonomike dhe politike lindi kapitalizmin dhe komunizmin, të cilat e shndërruan njeriun në një Karun i cili rend vetëm pas materiale.

Qytetërimi perëndimor, ku mbizotëron ky botëkuptim, është bërë shkaktari i shkatërrimit të miliona njerëzve këto dy shekujt e fundit.

Në ditët tona, edhe një filozofi mohuese e quajtur "Scientism", e ka transformuar shkencën nga një instrument, në një qëllim më vete, duke adhuruar shkencat pozitive. Ky botëkuptim i pabazë, i cili merr shkas prej mizorive që kanë bërë të krishterët fanatikë në mesjetë ndaj njerëzve të shkencës, i konsideron fetë si ide të shpikura nga njerëzit dhe se rruga e vetme që do të udhëzojë njerëzimin, është shkenca, pra "mendja".

Mirëpo, mendja mund t'i bëjë dobi njerëzimit vetëm nëse përdoret në përputhje me shpalljen hyjnore, sepse mendja është një instrument si një thikë me dy presa. Ajo mund të përdoret edhe për dobi, edhe për dëm. Për shembull, me një thikë të mprehtë mund të kryhet një operacion që shpëton jetë, por mund të kryhet edhe një vrasje makabre.

Energjia nukleare është e dobishme për ndriçimin e njerëzimit, ngrohjen e tij dhe dobi të tjera të ngjashme. Mirëpo, nëse prej saj bëhet bombë atomike, ajo kthehet në një monstër që zhduk të gjitha gjallesat dhe shkakton probleme gjenetike edhe tek brezat e mëvonshëm.

Grumbullimi i Mallit

Sadik Dana

Ebu Hurejre (r.a.), transmeton se i Dërguari i Allahut (a.s.), ka thënë:

“Çdo ditë, një prej melekëve lutet, «atij që shpërndan mallin jepi tjetër», ndërsa një tjetër lutet, «atij që e grumbullon mallin shkatërroja!»” (Muslim, Zekat.)

Ndërsa në një transmetim tjetër të Ebu Hurejres, thuhet:

Një ditë, i Dërguari i Allahut (a.s.), shkoi tek Bilali (r.a.) dhe vuri re se ai kishte grumbulluar një sasi hurmash. I Dërguari i Allahut (a.s.), pyeti:

“Ç’janë këto o Bilal!” Bilali (r.a.), u përgjigj:

“Po i grumbulloj për dimër, o i Dërguar i Allahut!” Sapo dëgjoi këto fjalë, Profeti (a.s.), tha:

“A nuk i frikësohesh Allahut për shkak se po grumbullon? Ndaji këto, o Bilal! Mos ki frikë se do të pakësohet pasuria e Sunduesit të Arshit!” (Taberani)

Kjo botë, për miqtë e Allahut është një vend kurbeti. Ata nuk mendojnë të grumbullojnë dhe të shtojnë mallin. I Dërguari i Allahut (a.s.), ka thënë:

“Nëse do të ishit mbështetur ashtu siç duhet tek Allahu, Ai do t’ju furnizonte ashtu siç furnizon zogjtë!” (Ibn Maxhe, ibn Hanbel.)

Aliu (r.a.), shprehet kështu për Profetin (a.s.):

“Ai ishte më dorëhapuri ndër njerëzit, u vinte gjoksin vështirësive si askush tjetër, ishte më fjalëdrejti dhe punën që merrte përsipër e bënte më mirë se kushdo tjetër. Ai ishte më i bukur, më i buti, e më i ëmbli ndër të gjithë dhe më bujari me të afërmit e vet. Kush e shihte për herë të parë, ndjente madhështi prej tij, ndërsa ata që merrnin pjesë në bisedat e tij, e donin shumë. Kush tregonte për cilësitë e tij, thoshte: “Nuk kam parë si ai, as më parë, e as më

pas”. Nëse e kishte diçka që i kërkohej, e jepte, nëse kishte mundësi ta gjente, premtonte dhe kur nuk kishte mundësi, heshte.

Një ditë, një person i kërkoj diçka. Ndërsa i Dërguari i Allahut (a.s.), i fali atij një tufë me dele. Kur ky person u kthye tek fisi i vet, tha: “Ejani bëhuni myslimanë! I Dërguari i Zotit është një njeri që dhuron si dikush që nuk ka frikë nga varfëria.”

Nuk ka ndodhur qoftë edhe një herë që ai të ketë thënë “s’kam” për diçka që i është kërkuar. Një herë, Profetit i kanë takuar nëntëdhjetë mijë dirhem, të cilat ai i derdhi mbi një hasër dhe ia shpërndau çdonjërit që vinte. Kur i mbaroi të gjitha, u ngrit dhe iku.

Njëherë tjetër, kur një person erdhi dhe i kërkoj diçka Profetit (a.s.), ai i tha:

“Nuk kam me vete, por prit pak! Nëse vjen ndonjë gjë do të të jap.” Omeri (r.a.), i cili gjendej aty, tha:

“O i Dërguar i Allahut! Allahu nuk ju ka urdhëruar për të vuajtur. Ju po e sforconi veten.” Personi që kishte ardhur për të kërkuar, u drejtua nga Omeri (r.a.) dhe i tha:

“Jep dhe mos ki frikë se harxhohet Sunduesi i Arshit!” Këto fjalë i pëlqyen Profetit (a.s.), i cili buzëqeshi dhe u gëzua.

Gjatë kthimit nga beteja e Hunejnit, beduinët arabë dolën në rrugë dhe e rrethuan të Dërguarin e Allahut (a.s.), duke kërkuar me ngulm ndonjë gjë prej tij. Madje, për shkak të kësaj, i Dërguari i Allahut (a.s.), u detyruar të strehohej nën një pemë. Atë moment, roba që kishte mbi supë i ngeci në një degë. Profeti (a.s.), ndaloi dhe tha:

“Më jepni rrobën! Nëse do të kisha dele sa numri i pemëve të Ummu Gajlanit, patjetër që do t’jua ndaja juve!..” (Buhari)

Natyra

MES KULTIT DHE DHUNËS

Edison Çeraj

Raporti i njeriut me natyrën mbetet një nga çështjet më të rëndësishme që prej agut të kohës e deri në ditët tona. Kjo çështje i takon rrafshit horizontal (këtu dhe tani), por që, ashtu si çdo çështje tjetër e këtij rrafshi, ka lidhje me rrafshin vertikal (këtu dhe përtej).

Sot dominojnë dy qëndrime përballë natyrës, që e përjashtojnë njëri-tjetrin, ku njëri na bën thirrje ta adhurim atë, ndërsa tjetri praktikisht po e shkatërron, pavarësisht se nuk bën thirrje për këtë. Te qëndrimi i fundit bën pjesë ajo kategori që në emër të përfitimeve personale po cenon ekuilibrin të caktuar të natyrës që kanë të bëjnë me të gjithë, natyrisht pa lënë mënjanë gjallesat që na rrethojnë.

Kemi edhe një qëndrim të tretë, që shënon rrugën e ndërmjetme, sipas të cilit natyra nuk është as e shenjtë dhe as pronë personale e dikujt, në kurrrizin e së cilës kërkon të përmbushë atë që nuk përmbushet kurrë: prirjen për të zotëruar sa më shumë.

Ata që përkrahin këtë qëndrim të ndërmjetëm, në fakt, janë vazhdimisht nën trysinë e njërit prej dy qëndrime që përmendëm¹, pasi, me sa duket, dy qëndrimet në fjalë, duke qenë se janë në luftë me njëri-tjetrin, pikërisht lufta i ka forcuar pozitat e tyre në shumë forma, dhe kjo ka bërë që pushteti i tyre të vijë duke u rritur.

Prandaj, sipas secilit prej këtyre dy qëndrimeve, atij që e adhuron natyrën dhe atij që kërkon ta shfrytëzojë pa asnjë kriter për përfitime të ngushta, ose je në anën e tyre, ose kundër tyre. Kemi të bëjmë me dy qëndrime ekskluziviste, që do të thotë se çdo lloj interpretimi tjetër mbi natyrën që nuk përputhet apo nuk përshtatet me qëndrimin e tyre është i përjashtuar *a priori*.

Thuhet se natyra është shtëpia jonë, por shumë vetë harrojnë ose e anashkalojnë faktin se është një shtëpi e përkohshme, gjë që shënon një dallim kyç, sepse nëse mbajmë parasysh këtë fakt, pra që ne jemi të përkohshëm në gjirin e natyrës, atëherë hapet shtegu që ajo të shihet si stacion. Së këndejmi, kjo na bën të kuptojmë se natyra nuk mund të shndërrohet në kult. Është natyra ajo që duhet t'i nënshtrohet njeriut dhe jo e kundërta. Nënshtimi këtu nuk nënkupton as "ha, merr

dhe ik" e as "bjeri t'i biem", por faktin e thjeshtë se ajo çfarë ne gjejmë në natyrë është në kuadër të udhëtimit tonë në këtë botë, domethënë për të na ndihur teksa kalojmë këndeypari.

Nëse kemi në vëmendje vështrimin se natyra është vetëm një stacion për ne, atëherë gjasat janë të çlirohemi prej saj, në kuptimin që do të jemi të mbrojtur sa nga kulti po aq edhe nga arroganca karshi saj.

Nëse natyra do të ishte shtëpia e njeriut, atëherë si shpjegohet ndjenja e frikës? Po ndjenja e të qenurit i huaj? Po udhëtimi, si shpjegohet që nuk duam të ketë një fund?

Përjetime të kësaj natyre janë shenja që tejkalojnë çdo provë të ashtuquajtur shkencore. "Universi është plot me shenja që ne nuk i kuptojmë", shkruante Kafka.

Mbase alfabetizimi ynë sistematik na ka lënë anal-fabetë përballë shenjave të universit/natyrës, ose të shurdhër përballë melodisë kozmike.

Intermezzo

Na është bërë zakon ta mbajmë kokën poshtë. Lla-mbat e ndryshme që na rrethojnë nuk na lënë kollaj të miqësohemi me vjet. Qyteti na ka bërë ta ngatërrojmë zhurmën me gjallërinë. Shtohemi gjithnjë e më shumë në numër, por ndihemi përherë e më të vetmuar. Ndjehet një shpëputje e njeriut nga poezia. Vërtet "nuk ka edhe aq vend" (Muhiq), por për ata që janë mjafton. Është koha e luleve artificiale, por këto lule janë një lajm i keq. Janë një shpëputje e papërballueshme nga kujtesa e brendashkruar në çdo farë.

Edhe fotografia është e tepërt mes njeriut dhe natyrës, sepse na bën të admirojmë kopjen në kurrriz të shpëputjes nga origjinali. E gjithë vëmendja përqendrohet te: "Sa bukur paska dalë!" Fotografia është kufiri mes sipërfaqes dhe brendisë. Çdo aromë e çdo ngjyrë në natyrë na kujton diçka, diçka që e kemi humbur dhe e kërkojmë. Me këtë ka të bëjë gjendja e nostalgjisë.

Sfida e madhe e njeriut në marrëdhënie me natyrën është të kuptojë ndryshimin mes përdorimit dhe keq-përdorimit të saj. Natyra është e farkëtueshme, përshtatet me nevojat tona, por jo me babazinë tonë. Ne duhet ta shfrytëzojmë atë me ndjeshmëri, që në fund ta lëmë më të mirë nga sa e gjetëm.

1. Duke pasur parasysh qëndrimin e ndërmjetëm, dy qëndrimet e para rezultojnë ekstreme.

El- Adl; i drejtë, i mëshirshëm, që e bën çdo gjë ashtu si duhet.

PLAKU I URTË

Një sundimtar së bashku me shoqëruesit e vet, doli për shëtitje. Gjatë rrugës kaloi nga një fshat ku shikoi një plak, i cili po punonte me shumë zellë kopshtin e vet. E thirri burrin nga larg:

- Baba, përse po mbjell fidanë? Qenke thinjur e të paska ecur goxha mosha, ndoshta nuk do të arrish që të shijosh frytet e këtyre fidanëve.

- Biri im, nuk është e thënë që të korr frytet e asaj që mbjell. Ashtu si kemi ngrënë frutat e të parëve tanë, ashtu do të hanë edhe të rinjtë frutat e punëve tona.

Sundimtarit i pëlqeu shumë kjo përgjigje dhe dha urdhër që t'i jepnin plakut një qese me florinj. Plaku duke komentuar tha:

- E shikove, biri im? Fidanët e mi i dhanë menjëherë frytet.

Edhe kjo përgjigje u pëlqye nga sundimtari, i cili urdhëroi sërish që t'i jepet plakut të urtë edhe një qese tjetër me florinj. Plaku i mençur në vazhdim tha:

- Biri im, fidanët e njerëzve të tjerë japin fryte vetëm një herë në vit ndërsa këta tanë dhanë dy herë në vit.

Edhe kjo përgjigje i pëlqeu shumë sundimtarit dhe urdhëroi që t'i jepet një qese e tretë. Por këtë herë ndërhyri veziri i cili i tha:

- Të lutem o mbreti im, hajde të largohemi prej këtu se kështu si po vete puna, plakut po mbjellë fidanë në arë dhe po korrë thesarin e shtetit!

NJË LUTJE

*"O Allahu im!
Më ushqe dashurinë Tënde,
dashurinë ndaj atyre që të
duan Ty dhe ndaj punëve që
më afrojnë tek Ti."*

(Tirmidhiu, "Dua", 73)

NJË PERLË

*"Besimtari është si dielli.
Perëndon duke u zverdhur
e duke u zbehur por kur lind
(në ahiret) t'i merr sytë me
shkëlqimin e tij."*

Ebubekik Shibli

ARGUMENTI i Dëshirës

Disa mendimtarë teistë besojnë se brenda njeriut ekziston një “dëshirë” e drejtpërdrejtë ndaj Zotit. Por shumë pak prej tyre e kanë vlerësuar këtë si një argument të ekzistencës së Zotit, sepse shumica e tyre nuk e kanë paraqitur këtë si pjesë e një argumenti. Megjithatë, disa prej teistëve kanë tërhequr vëmendjen në ekzistencën e një dëshire të tillë brenda njeriut dhe janë munduar ta mbështesin këtë mendim me anë të teksteve të shenjta. Në librin “The Confessions”, të Shën Augustinit, lidhur me pretendimin se dëshira ndaj Zotit ekziston tek të gjithë njerëzit, thuhet:

“Kjo dëshirë nuk është e kufizuar me mua ose me disa persona të tjerë bashkë me mua. Në mënyrë absolute, të gjithë dëshirojmë të jemi të lumtur... Ata të adhurojnë pa pritur asnjë shpërblim, sepse Ti je gëzimi i tyre. Vetëm kjo është jeta e lumtur. Të kesh kënaqësi prej Teje, në lidhje me Ty dhe për shkakun Tënd. Kjo është lumturia e jetës dhe kjo nuk gjendet askund tjetër përveçse tek Ti. Jetë e lumtur, është të jesh i gëzuar për shkak të vërtetës. Dhe kjo është tek Ti. Pra, të gëzohesh tek ajo që është e vërtetë... Të gjithë duan këtë jetë të lumtur, këtë jetë, e cila vetëm ajo meriton të cilësohet e lumtur...”¹

Një qasje të ngjashme e hasim edhe tek Paskali. Ai shprehet se edhe ata që arrijnë të kënaqin çdo dëshirë të tyre të kësaj bote, siç janë princërit, nuk arrijnë të jenë plotësisht të kënaqur. Po ashtu, ai thotë se shumë prej dëshirave që kemi, nuk janë në lidhje me këtë botë dhe se këto dëshira mund t'i plotësojë vetëm Zoti, tek i Cili drejtohen këto dëshira:

“Të gjithë njerëzit kërkojnë lumturinë. Në këtë pikë nuk ka asnjë përjashtim... Të gjithë njerëzit ankohen: princat, shërbyesit, aristokratët, populli, të moshuarit, të rinjtë, të fortët, të dobët, të arsimuarit, të paditurit, të shëndetshmit, të sëmurët, në çdo vend, në çdo kohë, në çdo periudhë, e në çdo

situatë... Ata mundohen më së koti të mbyllin me çdo gjë që kanë mundësi zbrazëtitë përreth tyre, por asnjë prej atyre gjërave nuk u vjen në ndihmë, sepse kjo zbrazëti e pafundme, mund të mbyllet vetëm me diçka të pafundme dhe të pandryshueshme, pra me Zotin.”²

Ata që ndjekin traditën Judeo-Krishtere, lidhur me idenë se njerëzit kanë dëshirë të lindur ndaj Zotit, mund të japin si shembull këto pjesë të Psalmeve (Zeburit), që lexohen më shumë në Besëlidhjen e Vjetër:

“Sikurse dreri i dëshiron burimet e ujërave të gjalla, po ashtu shpirti im të dëshiron Ty, o Hyj! Shpirti im ka etje për Hyjin, për Hyjin e gjallë: oh, e kur do të shkoj e do të dal para fytyrës së Hyjit?!”³

Ndërsa myslimanët, lidhur me faktin se njeriu ka prirje të lindur për t'u orientuar dhe për të kërkuar Allahun, mund të japin si shembull këtë ajet të Kuranit:

“Këta janë ata që besojnë dhe zemrat e të cilëve qetësohen kur përmendet Allahu. Vërtet, zemrat qetësohen me përmendjen e Allahut!”⁴

Si shprehjet në Besëlidhjen e Vjetër e të Re, ashtu edhe shprehjet në Kuranin Fisnik, mund të diskutohen, nëse kanë apo jo kuptimin se njeriu ka një dëshirë të natyrshme ndaj Zotit. Por, një gjë është e qartë, se edhe nëse njerëzit kanë një dëshirë të tillë të lindur, besimtarët që i drejtohen Zotit, mund të thonë: “Tu drejtova Zotit dhe mu plotësuan dëshirat e shpirtit. Pra Allahu qenka objektivi i dëshirave të mia që nuk arrija t'i kënaqja!”. Mirëpo, duket e pamundur që besimtarët t'i kthejnë në argumente objektive këto përvoja personale dhe t'ua paraqesin jobesimtarëve. Për rrjedhojë, shumë ateistë dhe agnostikë, mohojnë të kenë një dëshirë të tillë. Për she-

2. - Blaise Pascal, Pensees, Penguin Classics.

3. - Besëlidhja e Vjetër, Psalmet, 42/ 1-2.

4. - Surja, Ra'd, 13/28.

1. - Saint Augustine, The Confessions.

mbull, John Beversluis, kur kritikon këtë qasje për të cilën bëhet fjalë, shprehet se është e pamundur të pretendohet ekzistenca e një dëshire të tillë.⁵

CILËSITË E NATYRSHME TË NJERIUT

Për të ndërtuar një argument objektiv dhe bindës për ekzistencën e Allahut duke u nisur prej dëshirave, pikësëpari mendoj se dëshirat “e natyrshme” dhe “themelore”, të cilat çdokush mund t’i evidentojë lehtësisht tek vetja, duhen konsideruar si një pikënisje. Për këtë arsye, mendoj që si pikënisje të marr gjashtë lloje dëshirash, ekzistencën e të cilave do ta pranojnë edhe shumë ateistë dhe agnostikë. Këto janë:

- 1- Dëshira për të jetuar.
- 2- Dëshira për të hequr frikat.
- 3- Dëshira për lumturi.
- 4- Dëshira për synime.
- 5- Dëshira për dije (absolute) larg dyshimit.
- 6- Dëshira që të tjerët të sillen mirë karshi teje.

Disa filozofë, antropologë, biologë dhe psikologë, kanë lista të gjata në lidhje me cilësitë universale që gjenden tek të gjithë njerëzit. Për shembull, antropologu Donald Brown, ndërkohë që kundërshton qasjet në lidhje me relativitetin kulturor, i konsideron si elemente të përbashkëta rreth dyqind elemente ndërkulturore të evidentuara nga etnografët, ndër të cilat janë edhe muzika, vallëzimi, thashethemnaja, modelet e flokëve, shakatë dhe bërja e dhuratave.⁶

Edward Wilson, i cili pranohet edhe si babai disiplinës hibride të sociobiologjisë, shprehet se në themel të sjelljeve sociale, qëndron struktura jonë biologjike. Nëse një mashkull dhe një femër, të cilët nuk kanë dijeni për të gjitha elementet kulturore,

lihen të izoluar në një vend larg të gjithë njerëzve, ata do të shpikin nga e para shumë elemente kulturore që ekzistojnë sot.⁷ Padyshim se ka edhe një pjesë studiuesish, si Stephen Jay Gould, që nuk e pranojnë këtë ide. Ata mendojnë se është e pamundur të pretendohet, se nëse ndërtohet një shoqëri së cilës i janë fshirë të gjitha elementet e mëparshme kulturore, brenda një kohe të caktuar tek ajo do të formohen përsëri elementet e sotme kulturore, si muzika, vallja, ligjet e pronës etj.

Por edhe këta studiues që nuk e pranojnë listën e gjatë në lidhje me cilësitë universale të njerëzve, duke i konsideruar ato si relative dhe të lidhura me kulturën, do t’i pranojnë cilësitë e përbashkëta njerëzore si, urinë, etjen, dëshirën seksuale, etj. dhe faktin se këto luajnë rolin e një kufiri në formimin e kulturave. Shkaku që po i theksoj këto, është se këto dëshira që i kam konsideruar si pikënisje, janë të atilla, sa nuk mund të refuzohen edhe nga ata që refuzojnë listat e gjata të cilësive universale të njerëzve.

Mendimi se fenomenet si vallja, muzika, etj., janë cilësi të natyrshme njerëzore dhe rezultati i pashmangshëm i biologjisë sonë, mund të refuzohet nga shumë shkencëtarë. Mirëpo, edhe këta shkencëtarë që i refuzojnë këto, do të pranojnë lehtësisht se dëshira për të jetuar, dëshira për të larguar frikën, ose dëshira për të zotëruar dije absolute, janë cilësitë natyrore-universale të njerëzve.

Padyshim se ka edhe njerëz që nuk kanë ndjenja urie, etjeje apo dëshira seksuale. Mirëpo, ata janë vetëm disa përjashtime midis të gjithë njerëzve. Këto lloj përjashtimesh, janë gjendje anomalie të cilat nuk mund t’i bëjnë të gabuara përgjithësimet se njerëzit ndiejnë dëshirë për të ngrënë, për të pirë dhe për të kryer marrëdhënie seksuale. Po ashtu, mund të ketë edhe nga ata që mund të mos i ndiejnë edhe një nga këto gjashtë dëshira për të cilat po flasim. Por, edhe këta ashtu si të tjerët më sipër, tregojnë vetëm një gjendje anomalie, gjë e cila nuk e ndryshon dot faktin se ato janë dëshira “të natyrshme” dhe “themelore”, të cilat mund të plotësohen vetëm nga Ai që na ka krijuar ne dhe këto dëshira universale brenda nesh.

5. - John Beversluis, C. S. Lewis and the Search for Rational Religion, Prometheus Books, New York, 2007, ss. 56-57.

6. - Donald Brown, Human Universals, McGraw-Hill, New York, 1991.

7. - shih. Edward O. Wilson, On Human Nature, Harvard University Press, Massachusetts, 1978; Edward O.

Wilson, Sociobiology: The New Synthesis, Harvard University Press, Massachusetts, 2000.

ZHVILLIMI DHE RENDI GLOBAL

NJË KËNDVËSHTRIM MORAL

✧ Ibrahim Kallën ✧

Problemet e varfërisë dhe të zhvillimit të pamjaftueshëm ekonomik mbeten kujtesë e fuqishme e përsosurisë së rendit ekzistues global, ndërsa hyjmë në dekadën e dytë të shekullit të njëzet e një. Niveli i zhvillimit ekonomik dhe sofistikimi teknologjik ka sjellë pasuri dhe begati në pjesë të ndryshme të botës. Modernizmi në të cilin jetojmë e ka shndërruar mënyrën se si ne ndërveprojmë me botën natyrore në njërën anë, dhe me krijesat e tjera njerëzore në anën tjetër. Ai e ka ndryshuar mënyrën në të cilën e shohim veten në univers dhe pretendojmë pronësinë mbi të.

Por kjo botë është larg të qenit e drejtë. Madje nuk mund të thuhet se funksionon ashtu siç duhet. Rendi aktual global prodhon më shumë çrregullim dhe kaos se rregull e harmoni. Ai lejon një përqendrim ekstrem të pushtetit në duart e një grupi të vogël vendesh me fuqi hegjemonike dhe e privon nga të drejtat pjesën tjetër të botës. Dikotomia “Perëndimi” dhe “Pjesa Tjetër e Botës” po bëhet shpejt një nga elementët përcaktues të rendit ekzistues global, një rend i bazuar ende në një botëkuptim eurocentrik.

KAPËRCIMI I EUROCENTRIZMIT

Mbështetja politike dhe ekonomike e këtij rendi prodhon lloje të ndryshme çekuilibresh dhe padrejtësish. Nga dështimi për ta ndarë pasurinë të mungesa e përfaqësimit politik, ai krijon një ndjenjë shpronësimi dhe tëhuajtjeje nga ana e shumicës së gjerë së botës joperëndimore. Nacionet eurocentrike të historisë, kulturës, politikës, mjeteve të informimit dhe marrëdhënieve ndërkombëtare e shtynë pjesën tjetër të botës në cep të historisë, duke i privuar nga një ndjenjë identiteti dhe veprimi të vetëdijshëm. Ai i bën ata në shkallë të ndryshme skllevër të rendit global.

Ne jemi zhgënjyer tashmë me dy premtime të modernizmit, të shpjeguara pothuajse një shekull më parë në mënyrë elokumente nga Maks Veberi: individ i lirë dhe shoqëria racionale. Ideja se bota do të bëhej një hapësirë globale që funksionon në mënyrë racionale, me individë të lirë dhe vetëpërmbyshës, është zëvendësuar me kohë nga hierarkitë mizore dhe mungesa e barazisë së modernizimit klasik.

Zhvillimi dhe modernizimi për botën joeuropiane nënkuptoi adoptimin e modernizmit perëndimor.

Por kjo ngjau shumë më shpesh në mënyrat më të kushtueshme dhe jo të efektshme, për të mos folur për dhunën dhe brutalitetin që i shoqëroi fund e krye politikat e modernizimit në botën në zhvillim.

Ne hyjmë në një terren të ri ndërsa lëvizim nga modernizimi klasik te globalizimi. Modernizimi ishte i bazuar pak a shumë në një model eurocentrik, të kontrolluar nga një qendër e vetme pushteti, dhe pretenduar të jetë i parashikueshëm në proceset dhe rezultatet e tij. Globalizimi paraqet mundësi të reja. Ai lëviz në drejtime të shumta, është i hapur ndaj interpretimeve të larmishme, dhe u jep mundësi të luajnë një rol aktorëve gjithfarësojesh, me shkallë të ndryshme pushteti dhe ndikimi. Për definicion, globalizimi nuk mund të jetë eurocentrik apo të ketë një qendër tjetër të vetme në botën konfuciane apo islame.

Por ky nuk është një proces aq në vaj, sa ç'mendojnë mbrojtësit e globalizimit. Edhe globalizimi, ashtu si modernizimi klasik, paraqet sfida dhe krijon hierarki pushteti, pasurie dhe ndikimi. Arsyeja për këtë është e thjeshtë, por fundamentale: bota si një e tërë nuk funksionon kurrë si një njësi. Globalizimi ka krijuar hapësira mundësish të reja për popujt më pak të avantazhuar të botës. Vendet e varfra kanë përfitime të caktuara nga programet ndërkombëtare. Por sistemi ekonomik dhe poli-

tik global u jep gjithashtu mundësi vendeve më të fuqishme ta ushtrojnë ndikimin e tyre në përpjesëtime më të mëdha, duke çuar në lloje të ndryshme padrejtësish dhe çekuilibrimesh. Edhe programet më të suksesshme të ndihmës krijojnë forma të reja varësie. Kjo ka të bëjë deri diku me natyrën e rendit global në të cilin jetojmë.

NJË REND I RI GLOBAL?

Rendi aktual ndërkombëtar po funksionon pa një qendër, apo me qendra të ndryshme, gjë e cila është e barabartë me të njëjtën gjë. Diskutimi për një “botë postamerikane” po kthehet gjithnjë e më tepër në një debat mbi një “Amerikë postimperiale” në njërën anë, e mbi “ngritjen e pjesës tjetër të botës” në anën tjetër. Mbetet për t’u parë se si kanë për t’u shfrytëzuar në politikën botërore përkufizimet e reja të fuqisë amerikane, veçanërisht pas vrasjes hollivudiane të Osama bin Ladenit. Megjithatë, një gjë është e qartë: kanë ikur kohët kur ne e shihnim botën nga një këndvështrim vetëm amerikan, apo europian, apo rus. Filozofi gjerman Jurgen Habermas ka të drejtë kur thotë se “kundërshtitë empirike ndaj mundësisë së përmbushjes realiste të vizionit amerikan [për dominim global] përkojnë me tezën se shoqëria globale është bërë tejet komplekse për t’u kontrolluar nga një qendër, përmes një politike të mbështetur nga fuqia ushtarake.”

*Modernizmi në të cilin jetojmë
e ka shndërruar mënyrën se si ne ndërveprojmë
me botën natyrore në njërën anë, dhe me krijesat
e tjera njerëzore në anën tjetër. Ai e ka ndryshuar
mënyrën në të cilën e shohim veten në univers dhe
pretendojmë pronësinë mbi të.*

Habermasi argumenton më tej se “vetëkuptimi i modernizmit ... është trajtësuar nga një universalizëm barazimtar, që kërkon një shfoksim të këndvështrimit. Ai kërkon relativizimin e pikëpamjeve ndaj këndvështrimeve interpretuese të të tjerëve njëlloj të pozicionuar dhe njëlloj të ngarkuar.” Esh-të e diskutueshme nëse modernizmi perëndimor e ka zbatuar këtë parim në mënyrë të njëmendtë dhe koherente në sferat kryesore të politikës dhe kulturës moderne. Por fakti i njohjes së ekzistencës së të tjerëve është bërë gjithnjë e më shumë një realitet i ngutshëm dhe një imperativ politik. Kjo vlen për fuqinë amerikane, si dhe për të tjerët që mund të ëndërrojnë t’i zëvendësojnë SHBA-të si superfuqia e ardhshme e botës, nëse mund të ndeshet përsëri në histori diçka e ngjashme me fuqinë e SHBA-ve në shekullin e njëzetë.

Rënia e besimit në një fuqi të vetme globale shkon krah për krah me një kërkim për një shpërndarje të re të pushtetit, për një bosht të ri të rendit global dhe një seri të re vlerash, për të mbështetur dhe mbajtur në këmbë një sistem të tillë. Ne mund ta shohim veten si “realistë hobesianë” apo “idealistë kantianë”: ndërsa të fundit e afirmojnë nocionin e Kantit mbi “paqen e përhershme” dhe “gjendjen kozmopolitane”, që bën thirrje për multilateralizëm, diplomaci dhe ligj ndërkombëtar, të parët operojnë, për të cituar Robert Kagan-in, “në një botë arkaike hobesiane, ku nuk mund t’u zësh besë rregullave dhe ligjeve ndërkombëtare, dhe ku siguria e vërtetë, mbrojtja dhe promovimi i një rendi liberal varet ende në posedimin dhe përdorimin e fuqisë ushtarake.”

Parashikimi i parakohshëm i Fransis Fukujamës se kërkimi i njeriut për sistemin më të mirë moral dhe politik ka ardhur në fund me shtrirjen globale dhe komandimin e kapitalizmit liberal, demokratik (teza e “Fundit të Historisë”) ka rezultuar i gabuar nga dinamika e globalizimit në njërën anë, e nga realitetet e reja të ngritjes së feve në anën tjetër. Ata të cilët mbrojnë idenë se “bota është e rrafshët” paraqesin argumente kundër përballueshmërisë së një superfuqie të vetme apo hegjemonike. Por kjo është një analizë e tejthjeshtëzuar e mënyrës se si janë gjeneruar dhe shpërndarë globalisht pushteti dhe pasuria. Hendeku në zgjerim midis të pasurve dhe të varfërve sugjeron dëshmi të bollshme të mungesës së vazhdueshme të barazisë së botës.

KOZMOPOLITANIZMI MORAL

Korrigjimi i të metave fundamentale të sistemit ndërkombëtar ekzistues kërkon më shumë se ekonomi të efektshme dhe programe ndihme. Ai kërkon

asgjë më pak se një rishikim të hamendësimeve dhe premisave tona bazë se si mund të bëhet i mundur një rend i drejtë global. Një nga tundimet më të mëdha të historisë moderne është të përpiqet të ndërtojë një rend ndërkombëtar nëpërmjet inxhinierisë sociale dhe të pretendojë se planifikimi më i mirë mund të japë zgjidhje për çdo problem. Një sistem botëror njëmend barazimtar dhe kozmopolitan mund të lindë vetëm kur ne t’i vëmë poshtë hierarkitë e pushtetit që përcaktojnë parametrat bazë të marrëdhënieve ndërkombëtare sot. Me këtë domethënie të përgjithshme, edhe ndryshimi i përbërjes së Këshillit të Sigurimit të Kombeve të Bashkuara dhe pranimi i dy apo tre vendeve të tjera synon përqendrimin në çështjet më fundamentale, që pengojnë një rend global kozmopolitan.

Çështjet e zhvillimit, varfërisë dhe të drejtësisë ekonomike, nuk janë thjesht të karakterit teknik apo burokratik. Ato janë para së gjithash çështje morale, me nënkuptime të thella për humanitetin tonë. Çështja fundamentale nuk është nëse ne mund t’u japim ndihmë vendeve të varfra, por nëse të gjitha qeniet njerëzore kanë të drejtën e asaj që Aristoteli e quajti “jetë e mirë.” Shkalla në të cilën ne kemi mundësi t’u qasemi përbërësve bazë të një jete të mirë përcakton gjithashtu nivelin e qytetërimit dhe humanitetit tonë. Ky është dallimi midis njerëzve të menduar se jetojnë një jetë të mirë dhe qenieve të tjera të gjalla që thjesht jetojnë një “jetë”.

Pra, çfarë është jeta e mirë? Aristoteli e përkufizoi atë si përmbushjen maksimale të një aftësie unike për njerëzit. Ajo është aftësia për të arsytuar, por për të arsytuar mirë, d.m.th., në mënyrë të saktë dhe të duhur. Njerëzit, si kafshë racionale, pritet të jetojnë si qenie racionale. Aristoteli argumentoi më tej se synimi përfundimtar i arsytimit njerëzor është të mësojë se si të jetojë në përputhje me vërtetësinë. Ne e disjelojmë mendjen tonë për të njohur dallimin së vërtetës dhe së rreme, por po ashtu midis së drejtës dhe së gabuarës.

Një mendimi racional që nuk ka lidhje me realitetin i mungon diçka fundamentale, dhe kjo është ajo ku arsyeja dhe moraliteti bëhen bashkë. Vërtetë janë mënyra në të cilën ne veprojmë në përputhje me natyrën e gjërave. Kjo do të thotë që ne të njohim vetveten, por gjithashtu realitetin e gjërave, si janë ato dhe si ne vendosim lidhje me to. Të bashkuara, arsyeja dhe virtyti na japin urtësi në kuptimin më të gjerë të fjalës, pra, aftësinë për ta kuptuar botën dhe për t’u marrë me të nëpërmjet syve të arsyes dhe virtytit në të njëjtën kohë.

Çdo rendi, rajonal apo global, i duhet t'i përmbushë këto kriterë bazë që të meritojë të quhet human dhe i përshtatshëm për humanitetin tonë. Jeta e mirë është e drejtë e të gjitha krijesave njerëzore, pavarësisht nga feja, kultura, etniciteti apo shtetësia e tyre. Kjo është baza e kozmopolitanizmit moral, dhe sfidon paradigmen ekzistuese të sistemit të kombit.

JETË E MIRË, QYTET I VIRTUTSHËM

Filozofi musliman i shekullit të nëntë, Ebu Nasër el-Farabiu, duke punuar mbi këtë çështje, shqiptoi nocionin e “qytetit të virtutshëm”, si baza e një rendi politik të drejtë dhe human. Ai paraqet te “Pikëpamjet e banorëve të qytetit të virtutshëm” një diskutim të shtjelluar mbi atë se si lind nga një metafizikë dhe kozmologji e gjithmbarshme një rend politik i bazuar në arsyen dhe virtutin. Synimi i rendit politik është t'u mundësojë njerëzve të çojnë një jetë të virtutshme, dhe ky është një kusht thelbësor për lumturinë tonë. Ai është një rend i bazuar në parimet e arsyes, drejtësisë, virtutit dhe përgjegjshmërisë. Është një sistem socio-politik në të cilin mbizotëron etika e bashkekzistencës, dhe që u jep mundësi bashkësive të ndryshme njerëzore të jetojnë së bashku, për të punuar për të mirën e përgjithshme.

Arsyeja se pse i vura në dukje Aristotelin dhe Farabiun është ngaqë rendit ekzistues global i mungon diçka fundamentale, aq shumë sa miliarda njerëz po jetojnë në kushte që lëndojnë dinjitetin njerëzor, e në disa raste i privojnë ata nga humaniteti i tyre. Ne po trajtojmë diçka që shkon përtej ndihmës apo programeve teknike, qoftë kur flasim mbi trafikimin e qenieve njerëzore, mbi meritë e bazuara në identitetin, apo mbi varfërinë ekstreme.

Një tregues alarmues i kësaj është hendeku në rritje midis të pasurve dhe të varfërve në botë. Çështjet për të cilat mund të japim shpjegime alternative janë ato se çka krijon pasuri dhe çka çon në varfëri. Mënyra në të cilën e shfrytëzojmë botën ka të bëjë deri diku me mënyrën në të cilën duam të arrijmë

një nivel pasurie dhe mirëqenie materiale. Gara për zhvillim dhe tejzhvillim është një nga elementët përcaktues të epokës sonë. Qeveritë, korporatat ndërkombëtare, tregjet e lira, kompanitë e mëdha, dhe miliona njerëz, të cilët i bëjnë ato të punojnë, janë pjesë e asaj që ne tashmë e quajmë ekonomi globale.

Por një pyetje morale fundamentale është ajo se ç'duhet të bëjmë me pasurinë që kemi. Pa mohuar ekzistencën e programeve të suksesshme të zhvillimit ekonomik dhe shpërndarjes së barabartë të pasurisë, ne na mungon ende etika e ndarjes, e cila do ta zvogëlonte e jo ta thellonte hendekun midis të pasurve dhe të varfërve. Ky është një parim moral që nënvizon humanitetin tonë të përbashkët dhe na sjell në mendje se për ekzistencën tonë në botë ka më shumë se sa një garë të pamëshirshme për përfitime dhe interesa. Theksohet se ne jemi të tërë bij të Ademit dhe Havasë, dhe se të tërë e ndajmë botën, sepse askush prej nesh nuk është zot i saj. Ne na bashkon një parim më i lartë moral se gjeografia, ekonomia, apo politika.

Etika e bashkekzistencës dhe etika e ndarjes janë dy shtyllat mbi të cilat mund të funksionojë një rend i ri global, i bazuar në drejtësinë, barazinë dhe dinjitetin njerëzor. Ndërsa i hedhim sytë në dekadën tjetër, gjatë së cilës kërkojmë ta zvogëlojmë numrin e vendeve më pak të zhvilluara, nevojitet që të bëjmë ndryshime të mëdha në rendin ekzistues ndërkombëtar dhe të zhvillojmë një këndvështrim të ri mbi pasurinë, varfërinë dhe ndërvlerësinë. Ndërkohë që bota jonë bëhet gjithnjë e më shumë e globalizuar dhe e ndërvleruar, nuk mund të pretendojmë t'i shpërfillim këto probleme, me idenë se nuk na përkasin ne, dhe të përqendrohemi thjesht në përparësitë tona kombëtare. Etika e ndarjes nuk është vetëm një ideal i lartë moral. Ajo ka pasoja reale në jetë dhe mund të ndryshojë mënyrën se si ne jetojmë në botë dhe si i trajtojmë çështjet e zhvillimit dhe varfërisë.

Nderi

✦ *Shefika Kaja Meriç* ✦

Le ta fillojmë shkrimin tonë me këtë hadith të bukur:

“Allahu im! Më jep mua udhëzim, devocion, nder dhe zemërgjerësi.” (Muslim, Dhiker, 72.)

Pejgamberi ynë i dashur i ka kërkuar Allahut, cilësitë më të mira që një njeri mund të ketë...

“Udhëzimi” është çështja më e rëndësishme në jetën e një njeriu. Gjetja e rrugës së drejtë është vetëm një etapë; vështirësia më e madhe është të vazhdosh të qëndrosh në këtë rrugë deri në momentin kur dorëzon shpirtin.

“Devocioni” është një cilësi e cila tregon formimin si besimtar. Nuk mjafton të jesh besimtar, Allahu dëshiron që ne të jemi besimtarë të devotshëm.

“Nderi” është një nga përbërësit kryesorë të besimtarit. Njeriu besimtar e ka për detyrë të jetë i ndershëm dhe i moralshëm në marrëdhëniet me njerëzit e tjerë.

Si përfundim, le të flasim për **“zemërgjerësinë”**; ajo është një nga virtytet më të larta të njeriut.

Edukata është e bukur. Edukata te një femër është edhe më e bukur. Modestia dhe edukata janë dy nga virtytet që duhet t'i ketë një femër myslimane.

Edukata, modestia dhe nderi janë disa terma që e kanë burimin nga Kurani dhe hadithet; ato janë virtyte që e shtojnë bukurinë e njeriut.

Edukata përfshin kuptime si: ftesë, delikatesë dhe mirësjellje. Si term fjala edukatë do të thotë: “sjellje dhe veprime të njerëzishme dhe bazohen në rregullat dhe zakonet e popullit”.

Nderi ka kuptimin: “qëndrimi larg haramit dhe ruajtja prej gjërave të shëmtuara.” Në qoftë se do ta shohim nga ana shpirtërore do të nxjerrim këtë kuptim: “virtyti që e ruan trupin nga dhënia pas kënaqësive materiale.”

Në Kuran fjala **“nder”** nuk përmendet, por janë përmendur fjalë të tjera me kuptime të ngjashme të cilat vlerësohen si veprime të ndershme. (Shiko: El-Bakara, 273). Në suren Nur Allahu i urdhëron njerëzit beqarë që të martohen, në qoftë se kanë mundësi, në mënyrë që të ruajnë nderin e tyre.

Resulullahu (a.s.), i ka këshilluar njerëzit të jenë të ndershëm me fjalët:

“Allahu e do robin i cili e ruan nderin e vet, edhe pse është i varfër.” (Ibn Maxhe, Zuhd, 5.)

Besimtari duhet ta ruajë nderin e vet gjatë gjithë jetës. Nuk mund të imagjinohet një veprim i gabuar nga një njeri i cili është gjatë gjithë kohës me Zotin e vet në zemër. Nga të gjitha këto kuptojmë se ndershmëria është një nga gurët themelorë të

bashkësisë njerëzore.

Në Kuran, veprimet e ndershme janë lavdëruar vazhdimisht. Merjem, që është një nga shembujt më të mirë të gjinisë femërore, është bekuar nga Allahu për shkak të dëlirësisë që ka shfaqur:

“Edhe Merjemen, të bijën e Imranit, e cila ruajti virgjërinë e saj; Ne frymë brenda saj nga shpirti Ynë (shpirtin e Isait a.s.). Ajo u besoi fjalëve të Zotit të saj dhe librave të Tij e ishte nga të devotshmit!”
(Tahrim, 12)

Në historinë islame ka shumë gra të cilat janë bërë të njohura me ndershmërinë e tyre. Një pjesë e tyre janë përmendur në Kuran dhe janë bërë shembull për të gjithë njerëzit. Disa nga gratë më të bekuara të historisë islame janë: Merjem, Asije, Haxher, Hatixhe, Aishe dhe Fatma. Secila prej tyre është monument morali dhe edukate.

Nëna jonë e nderuar, Aishe është një nga gratë që ka pësuar vuajtjet më të mëdha; edhe vetë Pejgamberi ynë i dashur e kishte mbyllur zemrën e vet ndaj Aishes në pritje të një vahji në lidhje me këtë çështje. Allahu (xh.sh.), me anë të një ajeti e mbrojti pastërtinë e Aishes. Shpifja është një nga sprovat më të mëdha për një grua të ndershme.

Principet e gruas myslimane duhet të bazohen te Kurani dhe jo tek shoqëria që e rrethon. Me keqardhje duhet të pranojmë se virtytet më të mira janë duke humbur me kalimin e kohës dhe po zhvillohet një veprimtari sistematike për t'i zhdukur krejtësisht. Media është një nga faktorët më të dëmshëm të shoqërisë sonë. Ne nuk mund të bëjmë asgjë tjetër veçse të krijojmë një rreth mbrojtës për veten, familjen dhe të gjithë të njohurit tanë; me aq sa kemi mundësi.

Në vendin tonë është rritur shumë numri i televizioneve dhe paralelisht me to po vërehet edhe rritja e interesit ndaj internetit. Brezat e rinj janë duke pësuar shumë dëme nga i gjithë ky zhvillim i pakontrolluar.

Për qëndrimin në këmbë të familjes është e nevojshme që virtyte si morali dhe turpi të ringjallen. Kjo është diçka që kërkohet si nga tradita jonë, ashtu edhe nga feja.

CILA ËSHTË ZGJIDHJA?

A nuk do të bëjmë gjë tjetër veçse do të ankoemi?! Sigurisht që jo. Zgjidhja është shumë e qartë. Do të mundohemi të marrim të gjitha masat për të mbrojtur veten dhe shoqërinë tonë.

Në qoftë se morali i grave të një vendi prishet,

atij vendi i vjen fundi. Nëna është Xhenet. Nënat janë arkitekta të shoqërisë, kujdestare të popullit. Prishja e moralit të grave është gjendja më e mjerë e një populli, prandaj edukimi i vajzave në mënyrën më të mirë të mundshme është gjëja më primare.

Një grua e cila dëshiron ta mbrojë nderin, edukatën dhe moralin e saj duhet të bëjë kujdes dhe të sillet sipas principeve të fesë islame.

Kur prishen ndjenjat prishen mendimet, kur prishen mendimet prishen veprimet dhe kur prishen veprimet ndryshojnë edhe zakonet. Le t'i shikojmë programet televizive dhe filmat e telenovelat me këtë sy. Në qoftë se shikojmë diçka e cila na mëson gjëra të bukura dhe të dobishme, mund të themi që jemi në rrugë të drejtë. Po në qoftë se këto programe na zgjojnë ndjenja negative dhe dëshira të paarsyeshme; çfarë duhet të bëjmë?! Në të tilla raste duhet të largohemi prej atyre ashtu siç largohemi nga gjarpri.

Kur ndodhemi jashtë shtëpisë duhet të mundohemi sa më shumë që të qëndrojmë larg ambienteve ku vajzat dhe djemtë qëndrojnë me njëri-tjetrin.

Mos të nxjerrim justifikime si: “Unë kam nevojë që të jem e lirë” apo “Çfarë ndryshimi kam unë nga filania?” Gruaja duhet të jetë e matur në harxhimet që bën dhe të mos i shpenzojë paratë e familjes pa arsye. Në qoftë se ka diçka në dorë, duhet të bëjë përpjekje për ta harxhuar në rrugën e Allahut.

Njerëzit që thonë: “Në fillim le t'i japim lirinë gruas!”, le të shikojnë se në çfarë gjendjeje ndodhet femra e sotme; sa poshtë ka rënë dinjiteti dhe nderi i saj...

Nuk mund ta lartësoni njeriun vetëm duke i dhënë liri të tepërt. Njeriu është një krijesë, natyra e të cilit është bërë për të jetuar brenda disa kornizave të caktuara; sikur të mos ishte kështu, të gjitha shtetet do të ekzistonin në mënyrë kaotike, pa ligje për t'u drejtuar. Liria e njeriut dhe fisnikëria e tij duhet të jetë brenda kufijve që ka vendosur Krijuesi ynë.

Shkurtimisht, mund të themi se grua e ndershme e lartëson shoqërinë. Ajo luan një rol kryesor në rritjen e brezave me karakter të bukur. Në qoftë se shqetësohemi për atë se çfarë do të na presë në botën e përtejme, në qoftë se mundohemi të ecim në rrugën e drejtë, në qoftë se dëshirojmë të shikojmë në Xhenet; le ta jetojmë jetën tonë brenda kufijve që ka vendosur feja islame.

LEXOJMË BASHKË ME FAMILJEN

Dr. Fatma Karahan

Mënyra më e mirë për të transmetuar, ruajtur dhe fiksuar dijen, lajmin, mendimin dhe ndjenjën është duke e shkruar atë... Leximi më i mirë arrihet kur kapim shenjat e vogla të fshehura mes rreshtave...

Në kohën kur njerëzit nuk dinin shkrim e këndim, ishte shumë i përhapur komunikimi verbal. Ndjenjat, mendimet, besimet, lidhjet dhe rregullat ruheshin në mendje dhe transmetoheshin me anë të fjalës, gjuhës dhe zërit. Kujtesa ishte burimi i dijes. Njerëzit regjistronin në mendje të gjitha ato që dëgjonin dhe ngjarjet në të cilat kishin qenë dëshmitarë e më pas ua përcillnin edhe të tjerëve. Më pas u zbulua shkrimi. Fjala është e dobët, ndërsa shkrimi është i fuqishëm. Njerëzimi kish-te gjetur mënyrën për ta përjetësuar mendimin duke ua transmetuar brezave të ardhshëm. Fjalët u kthyen në fjali; fjalitë në paragrafë dhe paragrafët në libra.

Teksa librat, banesat e mendimeve dhe ndjenja-ve, u shumëfishuan, u rrit edhe niveli i diturisë së shoqërive, aftësia artistike dhe fuqia shpirtërore e materiale. Qytetërimet filluan të përmendeshin me bibliotekat, shtëpitë e librave...

Bibliotekat e Bagdatit, Egjiptit dhe Kordobës u kthyen në djepe kulture.

QYTETËRIMI I LIBRIT

Nuk ka asnjë dyshim se libri i shkruar merr vlerë nga lexuesi. Në momentin kur libri nuk takohet me lexuesin, ai e humb qëllimin e vet. Për këtë arsye, qytetërimi nuk formohet nga libri, por nga leximi. Njeriu që lexon nuk fiton vetëm njohuri të reja; përtej diturisë, ai fiton veçanti dhe perspektivë të re. Njeriu mëson duke lexuar, dallon duke lexuar dhe ripërtërihet duke lexuar. Pikërisht kjo përtëritje bën të mundur fitimin e një këndvështrimi të ri. Ai shikon gjëra që nuk i ka shikuar më përpara,

gjëra që nuk i ka dëgjuar dhe ndjenja që nuk i ka provuar. Ai arrin të fitojë eksperiencë të reja pa i jetuar ato. Mbase për këtë arsye urdhri i parë ka lidhje me leximin... Mos të harrojmë se urdhri “lexo” i erdhi një populli në të cilin komunikimi verbal kishte mundur komunikimin e shkruar. (Razi, et-Tesfirul Kebir, XVII/94). Për më tepër që historianët nxjerrin në pah faktin se para Islamit, arabët nuk kishin asnjë vepër të shkruar. (Hami-dullah, Historia e Kuranit Kerim, 56) Eksperti i Çështjeve Fetare në Këshillin e Lartë, Dr. Bahattin Akbash, në lidhje me urdhrin e parë (“Lexo!”) thotë: Allahu i Lartësuar na shfaq qëllimin e krijimit tonë duke thënë: “lexo”. Leximi është një detyrë dhe përgjegjësi e rëndësishme. Njeriu duhet të lexojë veten, njerëzit që e rrethojnë, ajetet Kuranore dhe gjëra të dobishme.”

PËRFITIMET E LEXIMIT

Akbash thotë: “Njeriu mëson duke lexuar dhe zhvillohet duke mësuar; në këtë mënyrë fiton lumturinë e kësaj bote dhe të Ahiretit.” Jo më kot, specialistët e fushës kanë arritur në përfundimin se leximi e zhvillon zgjuarsinë dhe tregojnë se aftësia për të kuptuar dhe për të perceptuar është 60% më e madhe tek njeriu që lexon, krahasuar me atë të njeriut që nuk lexon. Kjo ndodh sepse gjatë leximit truri fillon të krijojë lidhje mes dy lobeve dhe kjo lidhje ka rol të rëndësishëm në zhvillimin e trurit. Leximi nuk zhvillon vetëm aftësitë logjike të njeriut, por edhe aftësitë sociale. Sipas Dr. Bahattin Akbash: “Ne jemi përgjegjës për mësimin e gjërave të reja çdo ditë dhe transmetimin e këtyre njohurive tek njerëzit e tjerë. Ne duhet t’i lexojmë mirë vlerat tona në mënyrë që të kuptojmë të shkuarën, historinë dhe më pas t’i japim formë të ardhmes.”

LEXIMI I DUHUR

Leximi na është bërë farz nga Allahu dhe në të njëjtën kohë është një veprimtari prej të cilës kemi përfitime të mendjes e të shpirtit. Por lind pyetja: “Cila është mënyra e duhur e leximit?”. Pikat më të rëndësishme janë: zgjedhja me kujdes e materialit të leximit, kuptimi i asaj që lexojmë, thellimi në brendësinë e shkrimit, meditimi në lidhje me vërtetësinë e asaj që lexojmë dhe kthimi në vepra i dijes së re të fituar. Libri ynë i shenjtë, Kurani Kerim, në lidhje me leximin e duhur e vë theksin pikërisht në këto pika: lexim i kujdesshëm, i ndërgjegjshëm, duke kuptuar dhe duke vepruar. Në ajetin e 121-të të sures Bekare thuhet: “Ata, të cilëve u kemi dhënë Librin dhe e lexojnë ashtu siç është shpallur, besojnë vërtet në të. Kurse ata që nuk besojnë në të, pa dyshim, janë të humbur.” Sipas komentimit të Fahreddin er- Razi, fjala: “tilavet / lexim” ka kuptimin: “duke zbatuar detyrat, pa hequr asgjë prej saj”. (Mefatihul Gajb, I, 703) Mos të harrojmë se leximi që mbetet abstrakt dhe nuk kthehet në vepra çon tek krahasimi: “si një gomar që mbi shpinë mban vëllime të tëra me libra”. Për këtë arsye duhet t’i japim leximit atë që i takon.

LEXOJMË BASHKË ME FAMILJEN

Kur mënyra e leximit është ajo e duhura, të fituar dalin individët, shoqëritë si dhe familjet. Leximet e bëra së bashku me familjen ndikojnë në forcimin e komunikimit dhe transmetimin e diturisë dhe eksperiencës. Dihet se dallimet gjuhësore mes brezave të ndryshme sjellin diferenca shoqërore dhe në mënyrën e jetesës. Leximi është mënyra më e mirë për t’i përcjellë fjalët nga një brez në tjetrin.

Ndodh shumë herë që fjalët e përdorura nga prindërit janë të pakuptueshme nga fëmijët. Nga ana tjetër këto të fundit përdorin fjalë të huazuara nga gjuhët e tjera, të cilat janë të huaja për prindërit. Pasurimi i “thesarit të fjalëve” do të bëjë të mundur përdorimin e një gjuhe të përbashkët për të gjithë familjen. Ja pra, në këtë pikë vjen në ndihmë “leximi”, i cili pasuron fjalorin e pjesëtarëve të familjes dhe forcon lidhjet shpirtërore mes tyre.

Fatkeqësisht, në ditët e sotme, “leximi” është shumë larg nga të qenit një aktivitet i përbashkët familjar. Familjet lexojnë shumë pak. Tashmë televizioni dhe interneti ka zënë pjesën më të madhe të kohës sonë. Libri po përballët me konkurrentët e vet. Rrjetet sociale janë përhapur aq shumë dhe na

kanë sjellë instrumente të reja komunikimi. Tashmë ne mund ta shprehim mendimin tonë duke përdorur vetëm 140 karaktere. Në të kundërt me atë që mund të mendohet, kjo nuk na ka dhënë aftësinë për të folur pak dhe saktë. Thjesht, jemi kthyer në njerëz që mund t’i kuptojmë edhe çështjet më të rëndësishme me 140 karaktere dhe në këtë mënyrë na është zbehur durimi për të lexuar shkrime të gjata. As perceptimi i kësaj të vërtete nuk ndryshon asgjë. Për shkak të të gjitha këtyre që thamë më sipër, ne duhet ta zbatojmë urdhrin e Allahut të Lartësuar (lexo!) në familjet tona; duhet t’i mundësojmë fëmijëve dhe të rinjve tanë kushtet për ta shijuar këtë aktivitet. Dr. Bahattin Akbash thotë: “myslimanët që duan të kenë një familje të bërë një me leximin dhe me librat nuk mund ta kufizojnë leximin vetëm në disa fusha. Mos të harrojmë se urdhri “lexo” përfshin të gjitha fushat fetare dhe njerëzore. Prandaj është shumë e rëndësishme që individit të fitojë zakonin e të lexuarit që në strehën familjare, që në periudhën e edukimit. Familja ka një rol shumë të rëndësishëm në përvetësimin e këtij zakoni. Prindërit, para se të këshillojnë fëmijët për të lexuar, duhet të bëhen vetë nëna dhe baballarë që lexojnë. Këshilla më e mirë jepet me vepra. Zakoni ynë i bukur dhe i rëndësishëm i leximit, do të ketë efekt pozitiv tek fëmija. Gjithashtu mund të caktohet një orar leximi për familjen. Në këtë kohë të paracaktuar mund të zhvillohen lexime individuale ose në grup. Kjo ndihmon njeriun për të fituar zakonin e të lexuarit. Unë besoj se regjistrimi në biblioteka dhe vajtja atje së bashku me fëmijën ose vizitimi i panairëve të librit, do të jetën shumë të dobishëm.”

Fëmijët takohen me librat nën drejtimin dhe vëzhgimin e të rriturve. Prindërit që e kryejnë me sukses këtë detyrë, do t’u mësojnë fëmijëve nevojën për lexim. Në fakt leximi nuk është detyrë, por nevojë. Nevojë për të kryer urdhrin e parë dhe për të dalë faqebardhë në Ditën e Gjykimit me librat që kemi shkruar dhe ato që kemi lexuar...

A lexojmë së bashku me familjen?

- A merrni libra të përshtatshëm për moshën e fëmijës tuaj?
- A i keni lexuar librat që ia keni këshilluar fëmijës tuaj?
- A keni një orar të caktuar për leximin me familjen?
- A keni bibliotekë në shtëpinë tuaj?
- A janë pjesëtarët e familjes anëtarë të bibliotekës së qytetit?
- A flisni me familjen tuaj në lidhje me librat e lexuar?

Shembuj të moralit të lartë në Kuran

✦ *Fatma Nur Xhihan* ✦

Kurani Kerim është libri i jetës. Ai trajton të gjithë temat që kanë të bëjnë me jetën e njeriut. Ai është dritë për njerëzimin. Na mëson për adhuret që duhet të bëjmë dhe na flet për marrëdhëniet që duhet të krijojmë me njerëzit. Kurani është një dhuratë hyjnore dhe një burim i pashtershëm mëshire dhe drite.

Në këtë mrekulli të dërguar nga Allahu (xh.sh.), gjejmë edhe shembujt e bukur të edukatës dhe të moralit të shumë njerëzve të lartë. Duke qenë se nuk është e mundur të flas me hollësi për secilin nga ato, jam munduar të tregoj pjesë të vogla nga jeta e tyre.

ZONJA E TË GJITHË GRAVE TË KËSAJ BOTE, MERJEMI

Zonja e Imranit (Hanne) fëmijën që mbante në bark ia kishte kushtuar Allahut që para se të lindte. Ajo u çudit shumë kur shikoi se fëmija që erdhi në jetë ishte vajzë dhe jo djalë, sepse në atë kohë nuk ishte e zakonshme që një vajzë ta kalonte jetën e vet duke qëndruar në tempull dhe duke bërë

adhurime. Ajo donte ta mbante premtimin e bërë dhe i vendosi foshnjës emrin Merjem, që ka kuptimin: “Shërbëtore e Allahut, dikush që adhuron Allahun”, dhe e la në tempull nën përkujdesjen e kushëritit të saj të afërt, Zekerjasë, alejhi selam. Merjem, fëmijërinë dhe rininë e kaloi në këtë xhami, ajo iu përkushtua krejtësisht adhurimeve. Në vendin ku ajo qëndronte mund të futej dhe të dilte vetëm Zekerija, alejhi selam. Ai habitej shumë kur shkonte tek Merjemi dhe shikonte pranë saj fruta nga më të ndryshmet, të cilat ia kishte sjellë Allahu. Për më tepër, ato nuk ishin nga frutat e stinës; në dimër pranë Merjemit kishte fruta të verës, kurse në verë të dimrit... Kur e pyeste Merjemin se nga erdhën këto fruta, ajo i përgjigjej që ishin dërguar nga Allahu (xh.sh.).

Një ditë Merjemi shikoi një djalë në mesxhid dhe u tremb nga kjo gjë, ngjarja vijoi në këtë mënyrë:

“Ajo i tha: “Unë kërkoj që të më mbrojë i Gjithë-mëshirshmi prej teje, nëse i frikësohesh Allahut.

Ai tha: “Në të vërtetë, unë jam vetëm një i dërguar

i Zotit tënd, që të të dhuroj ty një djalë të pastër.”

Ajo tha: “Si mund të kem unë djalë, kur asnjë mashkull nuk më ka prekur e nuk jam as e picipë?!”

Iu përgjigj: “Kështu është! Zoti yt ka thënë: ‘Kjo për Mua është e lehtë. Ne do ta bëjmë atë shenjë për njerëzit dhe mëshirë nga ana Jonë’. Dhe kjo është punë e kryer.” (Merjem, 17-21)

Pas kësaj ngjarjeje, Merjem mbeti shtatzënë. Kur u afrua momenti i lindjes, ajo shkoi në një vend larg njerëzve. Një dite ishte nën hijen e një hurme dhe po ndjehej shumë e turpëruar, mendoj:

“Ah, sikur të kisha vdekur para kësaj (ngjarjeje) dhe të isha harruar krejt!” (Merjem, 23)

Allahu e ngushëlloi atë duke e bërë të gjelbëronte hurmën e thatë nën të cilën ndodhej.

Një zë e thirri nga poshtë: “Mos u pikëll, se Zoti yt të ka bërë një burim uji poshtë teje!”

Shkunde trungun e palmës, që të bien mbi ty hurma të freskëta!

Ha, pi dhe qetësohu. Nëse vëren ndonjë njeri, i

thua: “Unë jam betuar në të Gjithëmëshirshmin se do të agjëroj, prandaj sot nuk do të flas me askënd.” (Merjem, 24-27)

Njerëzit që e shikuan Merjem me foshnjën e vogël në krahë filluan që ta fyenin:

“O Merjem! Ti ke bërë një gjë shumë të shëmtuar! O motra e Harunit! Babai yt nuk kishte grua të pandershme.”

Merjemi bëri me shenjë nga fëmija që kishte në krahë. Të gjithë u habitën:

“Do të flasim me foshnjën e vogël?!”

Pas këtyre fjalëve, foshnja në kondak tha:

“Unë jam rob i Allahut. Ai më ka dhënë Librin (Ungjillin), më ka bërë profet dhe më ka bërë të bekuar kudo që të jem. Ai më ka porositur që të falem e të jap zekat sa të jem gjallë dhe që të jem i mirë ndaj nënës sime dhe nuk më ka bërë të ashpër dhe të padëgjueshëm. Le të jetë paqja e shpëtimit mbi mua, në ditën që kam lindur, në ditën që do të vdes dhe në ditën që do të ringjallet!” (Merjem, 27-33)

Kështu ka ardhur në jetë Isa. Populli çifut është përpjekur që të shpifë mbi ndershmërinë e Merjemit, kurse të krishterët, duke thënë se Isa ka lindur si një mrekulli pretendojnë se Ai është Perëndi.

Allahu (xh.sh.), i ka përgënjeshtruar të dyja këto teza.

Merjemi ishte një grua e virgjër, e ndershme dhe e përkushtuar vetëm ndaj Allahut (xh.sh.). Ajo është një nga gratë më të larta të të gjitha kohërave. Ajo i ka kërkuar ndihmë vetëm Allahut kur ka shikuar në mesxhidin e vet një djalë të panjohur.

Me këtë ngjarje Allahu (xh.sh.), ka dashur të tregojë madhësitinë e Tij të pafund dhe të provojë besimin e njerëzve.

Lindja e Isait pa baba i ngjan krijimit të Ademit, i cili ishte pa nënë dhe pa baba. Kjo është diçka e lehtë për Allahun (xh.sh.). **“Allahu nuk ka mbetur të marrë dikë për bir. Qoftë i lavdëruar Ai! Kur vendos diçka, Ai vetëm thotë për të ‘Bëhu!’ dhe ajo bëhet.” (Merjem, 35)**

Në shumë ajete të Kuranit bëhet e qartë se Isai është rob dhe jo perëndi. (shiko: Merjem, 34-36; El-Maide, 116-119; Al-Imran, 47-51; 60-61.) Fatkeqësisht, njerëzit kanë hapur debate në lidhje me këtë çështje dhe të gjitha këto probleme do të zbardhen në Ditën e Gjykimit.

“E megjithatë, sektet u përçanë në lidhje me atë. Mjerë ata që nuk besojnë për takimin e një Dite të madhe (Ditës së Kiametit)! (Merjem, 37)

HISTORIA MË E BUKUR E TË GJITHË HISTORIVE DHE JUSUF

Historia e treguar në Kuran për Jusufin është një nga më të bukurat e historive.

Ajo është një histori mjaft e gjatë, por ne do të mjaftohemi duke përmendur pjesët që kanë lidhje me temën tonë:

Jakupi kishte dymbëdhjetë fëmijë. Jusufi dhe Benjamini kishin një nënë, kurse të tjerët kishin një nënë tjetër. Jakup ndjente një dashuri të veçantë për djalin e vet, Jusufin, për shkak të bukurisë që kishte dhe faktit që e kishte kuptuar që në të ardhmen do të bëhej një profet si vetë ai. Dashuria e babait për Jusufin nuk u kishte shpëtuar kujdesit të vëllezërve të tjerë. Një ditë vëllezërit ranë pre e mashtrimit të shejtanit dhe u përpoqën ta vrisnin vëllanë e tyre. I morën leje babait për ta marrë Jusufin me vete në një vend të largët dhe pastaj e hollën në një pus. Allahu (xh.sh.), nuk e braktisi Jusufin. Ai bëri që një karvan që kalonte andej ta nxirrte nga pusi dhe pastaj ta dërgonte në Egjipt. Atje sundimtari i Egjiptit e bleu me një çmim shumë të ulët në një nga pazaret e vendit. Pas kësaj, Jusufi filloi të punonte si shërbëtor në pallatin e mbretit. Me kalimin e ditëve, bukuria e tij dilte gjithmonë e më shumë në pah dhe tendenca e grave për t’u tërhequr nga ai rritej. Një ditë gruaja e sundimtarit (Zulejhaja) nuk i bëri dot më ballë kësaj dëshire dhe e ftoi në zina duke qenë se ai ishte një rob. Vijimin e kësaj historie le ta kujtojmë me anë të ajeteve kuranore:

“Por ajo, në shtëpinë e së cilës gjendej ai, nisi ta joshë në kundërshtim me dëshirën e tij. Ajo ia mbylli të gjitha dyert dhe tha: “Jam e gatshme për ty!” Kurse ai tha: “Allahu më ruajtë! Me të vërtetë, Zoti im ka treguar kujdes për mua dhe, pa dyshim, keqbërësit nuk do të shpëtojnë kurrë”.

Ajo e dëshiroi atë; por edhe Jusufi do ta kishte dëshiruar atë, sikur të mos kishte parë provën e Zotit të vet. Kështu e larguam nga e keqja dhe vepra e shëmtuar, sepse ai, në të vërtetë, ishte nga robërit Tanë të singertë.” (Jusuf, 24-25)

Jusufi (a.s.), u ka bërë ballë të gjitha shqetësimeve të kësaj bote dhe ka zgjedhur rrugën e nënshtrimit ndaj urdhrave të Allahut. Ai me bindje të plotë ka thënë:

“Unë kam frikë nga Allahu!..”

Jusufi zgjodhi të kalbej në burg dhe nuk ra pre e bukurisë së gruas dhe Allahu e shpërbleu duke e shpëtuar nga burgu për ta bërë sundimtar të Egjiptit.

Rolet e kësaj historie mund të ndryshojnë në varësi të kohës dhe të kushteve. Nganjëherë është gruaja ajo që përpiket të tërheqë mashkullin e nganjëherë ndodh e kundërta. Detyra e besimtares dhe besimtarit është që të mos bëhet pre e këtyre mashtrimeve dhe të mos frikësohet, sepse Allahu nuk e lë pa ndihmë njeriun që zbaton rregullat e fesë së drejtë. Pejgamberi ynë i nderuar ka thënë:

“Njeriut që dëshiron të jetë i dëlirë Allahu i dhuron dëlirësi.” (Buhari, Rikak, 20.)

NJË ÇËSHTJE KUPTOHET KUR E KRAHASON ME TË KUNDËRTËN E SAJ

Rregulli i përdorur në Kuran, me qëllimin e shpjegimit sa më të kuptueshëm të një çështjeje është vendosja e të bardhës pranë të zezës, e Xhenetit pranë Xhehenemit dhe e ndershmërisë pranë veseve të këqija. Një popull që është dhënë si shembull i veseve të këqija të njerëzve është populli i Lutit. Ata kanë filluar një veprim që nuk e kishte bërë askush para tyre. (Araf, 80; Ankebut, 27.) Pjesëtarët e popullit të Lutit i kishin lënë bashkëshortët e tyre dhe kishin filluar marrëdhëniet me njerëzit e të njëjtës gjini. Ata kishin ecur aq përpara në paturpësinë e tyre, sa u kishin kërkuar që të largoheshin njerëzve të cilët nuk ishin si ata. (shiko: En-Neml, 56.)

Në Kuran përmenden edhe dy gra të tjera si shembull i besimit të dobët dhe moralit të ulët: gruaja e Nuhut dhe gruaja e Lutit. (Shiko: Et- Tahrim, 10; En-Neml, 57.)

O Zoti ynë!..

Dua ta mbyll këtë shkrim me një dua të Pejgamberit tonë të nderuar:

“O Allah! Kërkoj nga Ti: shpëtim, moral të lartë dhe dëlirësi.” (Muslim, Zikir, 72.)

MODELI FAMILJAR

në edukimin e fëmijëve

Aishe Baj

Në familjet ku mbizotëron autoriteti, mund të jetë e vështirë të gjenden dashuria, butësia dhe ndjenjat e ngrohta të cilat janë shumë të rëndësishme për një fëmijë. Në këto lloj familjesh, fëmija vlerësohet dhe i ofrohet interesim vetëm nëse ai është plotësisht i dëgjueshëm dhe i bindur. Ndjenjat, mendimet dhe sjelljet e të rinjve shtypen më shpesh dhe nuk ka liri shprehjeje. Në këtë rast, ata mbeten të detyruar t'i përfetojnë brenda vetes shumë gjera. Për rrjedhojë, këta fëmijë bëhen njerëz pasiv, frikacakë dhe të mbyllur.

Ndërsa në qëndrimet e prindërve që janë tepër mbrojtës ndaj fëmijëve, toleranca dhe sakrificat nuk para kanë kufij. Fëmijët që rriten në këto lloj familjesh, shpesh bëhen njerëz që u ikin përgjegjësisë dhe janë më tepër kërkues nga të tjerët. Pra, kërkesat e tyre janë të pafundme dhe mëshirën e familjes mund ta përdorin për interesat e veta. Këta individë janë pa përvojë në jetë dhe nuk janë të guximshëm, nuk ndërmarrin iniciativa dhe nuk

mund të luftojnë të vetëm kundër vështirësive të jetës. Si alternativë ndaj këtyre qëndrimeve, prindërit duhet të sillen në mënyrë më të përshtatshme duke kërkuar prej fëmijës të sillet më i pavarur, duke i njohur të drejta të barabarta, duke i përgatitur terrenin që ai të shprehet në mënyrë të hapur dhe duke vepruar me maturi në dashuri dhe tolerancë ndaj tij.

Maturia dhe ekuilibri në ndjenja gjatë edukimit të fëmijëve, u përgatit atyre terrenin për t'u bërë njerëz me besim në vetvete dhe socialë me të tjerët. Kjo lloj qasjeje ndaj fëmijës, është shumë e rëndësishme për zhvillimin e personalitetit të tij. Individët e edukuar në mënyrë të shëndoshë në çdo aspekt, janë vetë shoqëria e shëndoshë. Psikologjia e rrethit ku jeton fëmija, ndikon shumë në zhvillimin e personalitetit të tij. Asnjëherë nuk duhet ta harrojmë se fëmija na merr ne si model. Çdonjëri prej nesh, është edukuesi i fëmijës së vet.

Prindërit duhet të jenë të sigurtë në marrëdhëniet me fëmijët e tyre. Ata nuk duhet t'u drejtohen atyre me fjalë fyese dhe cenuese të personalitetit të tyre. Fjalët e rënda dhe ulëse ndonjëherë janë më

fyese se sa dënimet fizike. Kur i flasim fëmijës për ndjenjat tona ndaj ngjarjeve, duhet t'i tregojmë atij se cili është problemi. Nëse ne ia tregojmë fëmijës ndikimin që ka tek ne ai problem, pra nëse i ndajmë ndjenjat tona me fëmijën, tek ai mund të lindë edhe dëshira për të ndryshuar sjellje.

Edukata në xhami

Xhamitë janë shtëpitë e Zotit në tokë. Në to është vendi, ku mësohet praktikisht vëllazëria, vendi ku aplikohet të pakten pesë herë në ditë barazia përpara Krijuesit tonë, vendi ku mësohet se besimtari i mirë është ai, që do për tjetrin atë që do për vete.

Pejgamberi (a.s.) ka thënë: *“Vendet më të dashura tek Allahu janë xhamite.”* (Muslimi) Xhamitë janë vendet më të dashura tek Zoti, sepse ato janë burim drite dhe udhëzimi. Për të treguar rëndësinë e xhamisë mjafton të themi se nga gjërat e para, për të cilat u interesua i Dërguari i Allahut, sapo mbërriti në Medinë, ishte ndërtimi i xhamisë. Pejgamberi (a.s.) ka thënë: *“Ai që merr abdes në shtëpinë e tij siç duhet dhe shkon në xhami, është mik i Allahut.”* (Taberani në Kebir (6139,6145) dhe Bejhakui në Shuabul iman (2682))

EEDUKATEN NË XHAMI
MUND TA NDAJMË NË TRI PJESË:

EDUKATA NGA SHTËPIA DERI NË XHAMI

Besimtari para se me ardhë në xhami duhet të kujdesët për pastërtinë e rrobave dhe trupit. Nëse ke një rrobë të bukur e të hijshme, dije se e meriton të vishet në xhami. Allahu (xh.sh) thotë:

“O bijtë e Ademit! Vishuni bukur kur shkoni në xhami.” (A'raf, 31) Kij kujdes mos të të vijë erë e keqe nga goja, nga trupi apo nga rroba jote. Pejgamberi (a.s.) ka thënë: *“Nëse dikush prej jush ha hudhra ose qepë, apo i vjen erë nga trupi, është më mirë për të, që të falet në shtëpi. Mos t'i bëjë keq atyre që ka majtas e djathta dhe le ta dijë, se melekët e Zotit ndihen keq, kur dëgjojnë erëra të këqija.”* (Buhariu, Muslimi)

Ecja për në xhami duhet të jetë e qetë dhe pa shpejtuar. Pejgamberi (a.s) ka thënë: *“Kur të vini në namaz, ruani qetësinë; çfarë të arrini (nga namazi) faleni dhe, çfarë t’ju ikë, plotësojeni!”* (Buhariu) *“Kur ta dëgjoni ikametin, ecni (hajdeni) për në namaz duke ruajtur qetësinë dhe seriozitetin, mos shpejtoni. Çfarë të mbërrini faleni dhe, çfarë t’ju ikë, plotësojeni!”* (Buhariu)

Hyrja në xhami. Është e pëlqyeshme që muslimani të hyjë në xhami me këmbën e djathtë duke thënë: *“Bismilah, Allahumme sal-li ala Muhammed, Rabbigfirli dhunubi, Allahummeftah li ebvabe rahmetike!”*, që do të thotë: *“Me emrin e Allahut. O Allah, dërgo salavate mbi Pejgamberin! O Allah, m’i fal gjynahet e mia! O Allah, m’i hap dyret e mëshirës Tënde!”*

Përsëhendetja e xhamisë (Tehijetul-mesxhid) Është praktikë e Profetit (a.s) falja e dy rekatëve namaz nga besimtari, i cili hyn në xhami, në shenjë respekti dhe nderimi për xhaminë.

Pejgamberi (a.s) ka thënë: *“Nëse hyni dikush nga ju në xhami, le t’i falë dy rekatë namaz para se të ulet.”* (Buhariu) Shumica e dijetarëve të islamit thonë se këto dy rekatë janë sunnet nuk janë të detyrueshme.

Besimtari duhet të ulet aty ku gjënjë vend të lirë. Nëse safat janë të mbushur, nuk duhet të hidhemi mbi supet e të tjerëve që kanë arritur përpara në safe. (Ebu Davud)

RUAJTJA E QETËSISË NË XHAMI

Nuk lejohet zhurma apo biseda me zë të lartë në xhami pa qenë e nevojshme, aq më tepër kur dikush është duke u falur. Në xhami, besimtari është në komunikim me Allahun, prandaj nuk lejohet shqetësimi i askujt. Omeri (r.a) dëgjoi njëherë dy burra, që po ziheshin në xhami. Pasi mbaroi namazi, nuk i pa dhe pyeti: *“Ku janë ata, që po ngrinin zërin në xhami?”* i thanë: *“Kanë dalë”*. Omeri (r.a) tha: *“M’i sillni këtu ata”*. Ia sollën dhe ai i pyeti: *“Prej nga jeni ju?”* Ata iu përgjigjën: *“Jemi nga qyteti i Taifit”*. Taifi ishte larg Medines. Atëherë Omeri (r.a) u tha: *“Betohem në Zotin, se sikur të ishit nga banorët e Medines, do t’ju jepja një mësim, që kurrë s’do ta harronit në jetën tuaj. A nuk e keni frikë Zotin, që bëni zhurmë në xhaminë e Tij, por bërtisni dhe ngrinin zërin tuaj në xhami?”*

Kjo kritikë e Omerit ndaj këtyre dy personave nuk është e veçantë vetëm për xhaminë e Profetit, sepse

zhurma ndalohet në të gjitha xhamitë. Abdullah ibn Abasi tregon: *“Ngritja e zërit me dhikër, pas përfundimit të namazit farz, është praktikuar në kohën e Profetit (a.s).”* (Buhariu)

T’i japim përparsi tjetrit mos të zihemi me askend për asgjë. Nuk lejohet shitblerja në xhami. Profeti (a.s.) ka ndaluar shitblerjen në xhami dhe ka thënë: *“Nëse e shikoni një person që shet apo blen në xhami, thuajini atij: “Mos të dhëntë Allahu bereqet në shitblerje!”* (Tirmidhiu)

Leximi i sures Kehf ditën e xhuma. Kjo sure ka 110 ajete dhe ka zbritur në Meke. Pejgamberi (a.s) ka thënë: *“Kush e lexon suren El-Kehf ditën e xhuma, e mbulon drita prej këmbëve e deri në kupën qiellore, dritë që do të ndriçojë në Ditën e Gjykimit, dhe i falen të gjitha gjynahet (e vogla) midis dy xhumave.”* (Hakimi)

Shtimi i lutjeve sa më shumë në ditën e xhuma.

Pejgamberi (a.s) ka thënë: *“Me të vërtetë, në ditën e xhuma është një kohë në të cilën, nëse muslimanët e kalojnë duke iu lutur Allahut, Allahu me të vërtetë do t’u përgjigjet atyre.”* (Buhariu, Muslimi)

Dërgimi i salavateve për Pejgamberin (a.s). Profeti (a.s) ka thënë: *“Shtojini salavatet për mua gjatë ditës së xhuma dhe gjatë natës së xhuma. Kush dërgon për mua një salavat, Allahu i dërgon atij dhjetë salavate.”* (Behjakiu në es-Sunen el-Kubra,3/353)

DALJA NGA XHAMIA ME EDUKATË

Është e pëlqyeshme që muslimani të dalë nga xhamia me këmbën e majtë duke thënë: *“Bismilahi, Allahumme sal-li ala Muhammed, Rabbigfirli dhunubi, Allahumme inni es-eluke min fadlike!”* që do të thotë: *“Me emrin e Allahut. O Allah, dërgo salavate mbi Pejgamberin! O Allah m’i fal gjynahet e mia! O Allah, kërkoj nga mirësitë Tuaja!”*

Besimtari pasi të dalë nga xhamia duhet të sillet më mirë se sa është sjellur përpara se të vinte në xhami.

Një kundërshtar i islamit, i cili e ka studiuar thellë islamin, ka thënë: *“O njerëzit e kësaj bote! Për sa kohë të ketë xhami dhe Kuran në duart e muslimanëve, ata njerëz kurrë nuk do të dorëzohen edhe sikur të shkojnë deri në fijen e fundit të perit”*.

Hidet

FRUTI I VJESHTËS QË BËN MREKULLI PËR SHËNDETIN

Hidet! Ky frut interesant me origjinë nga Kina e largët ka mbi 4.000 vjet që kultivohet në të gjithë botën me më shumë se 400 varietete.

Në fjalorin e gjuhës shqipe ky frut quhet hide, ndërsa në gjuhën e përditshme popullore i referohemi me ide, në jug të vendit xinxife kurse shkodranët dhe kryesisht pjesa e veriut e quan kimça. Duket se çdo qytet dhe zonë ka dashur t'i japë ngjyrat e autenticitetit këtij fruti, duke i vënë një emër unik. Por ide, hide apo kimça, më e rëndësishmja është që po flasim gjithnjë për të njëjtin frut, që vjen nga ajo pema e vogël imcake dhe që gjatë këtyre ditëve të para të shtatorit e gjeni në tezgat e tregtarëve të fruta perimeve.

Edhe në vendin tonë, idet apo hidet rriten nga jugu në veri. Ato i gjen në Tiranë, Durrës, Krujë, Lezhë, Shkodër, Lushnjë, Fier dhe Berat, por në vitet e fundit kanë nisur të kultivohen edhe në disa zona të Fushë Krujës, ku mund ta gjesht të mbjellë në masë këtë dru frutor. Sa për emrin ide, mund të kemi shumë kontestime.

E dalloni fare lehtë. Ajo e vogla dhe me ngjyra më të forta, është e jona e vendit, e cila konkurren bindshëm me idet e tjera turke e greke. Edhe për nga çmimi, pasi produkti vendas është shumë më i lirë se i huaji.

Klima mesdhetare e Shqipërisë e bën akoma më të favorshme kultivimin e këtij fruti, i cili ka poten-

cialin për të qenë një biznes fitimprurës në sektorin bujqësor, për të përmbushur kërkesat në rritje të tregut vendas dhe për të kërkuar tregje të reja ndërkombëtare.

FRUTI I VOGËL ME POTENCIAL TË MADH

Çdo kulturë në vendin tonë ka potencialin për t'u kthyer në një mundësi për biznes. Duke qenë një produkt organik, idja mund të ketë potencial në aspektin ekonomik. Duke qenë se idja rritet në shumë në klima, ku vera është e gjatë dhe e thatë dhe shoqërohet me reshje shiu në fillim të sezonit dhe temperaturave të ulëta gjatë kohës së maturimit të frutit, e bën atë perfekte për tu kultivuar në Shqipëri, duke qenë se kemi një klimë shumë miqësore ndaj këtij fruti. "Klima jonë është perfekte dhe mund të rritet nga Saranda në Mirditë. I ka të gjitha kushtet për t'u rritur e për të na dhënë fruta të shkëlqyera. Frut, për të cilat ka një kërkesë të madhe, duke qenë se prodhimi i ides në vend nuk arrin të mbulojë kërkesat e tregut.

VLERAT E SHKËLQYERA USHQYESE

Shumë pak e dinë, por ky frut është përdorur për 4.000 vjet në mjekësinë tradicionale kineze, për shkak dhe të përbërësve kurues. Idja përmban magnez, potas, kalcium, manganez, fosfor dhe hekur. Ato përmbajnë 20 herë më shumë vitaminë C se çdo agrume tjetër, që forcon sistemin imunitar dhe lufton infeksionet duke u përdorur si ilaç mjekësor për mijëra vjet në shumë kultura në botë në formën e çajit për shembull, për të qetësuar fytyrën.

Frutat e ides kanë gjithashtu aftësinë për të ulur presionin e gjakut, ndihmojnë kundër sëmundjes së mëlçisë, për të trajtuar aneminë, dhe pengojnë rritjen e qelizave të tumorit që mund të çojnë në leuçemi. Ekstraktet e ides janë përdorur edhe në produktet e kujdesit të lëkurës për të zvogëluar rrudhat, hidratimin e lëkurës së thatë, dhe për të trajtuar dhimbjet e djegies nga dielli.

Fakti që ky frut ka kaq shumë benefite, ka të bëjë

jo vetëm me një kombinim të vetëm, por me kompleksitetin e fito-ushqyesve. Shkencëtarët kanë identifikuar tetë flavanole tek fruti i ides, të cilat kanë aftësi qetësuese-jo me kot farat e ides janë përdorur për të trajtuar pagjumësinë në mjekësinë tradicionale kineze.

Radikalet e lira tek idja ndihmojnë për të mbajtur në nivele normale kolesterolin, duke ulur rrezikun ndaj sëmundjeve kardiovaskulare. Ndërkohë që flavanoli apigenin (që gjithashtu gjendet tek kamomili) përmbajnë antioksidantë që ndihmojnë në uljen e

rrezikut të kancerit si dhe ndihmon në tretje dhe alergji. Idja është e armatosur me 18 nga aminoacidet më të rëndësishme, që ndihmojnë në formimin e më shumë se 50.000 proteinave në trup.

Po, të gjithë këto veti të ngjizura tek ky frut i vogël me të cilin skemi të ngopur. Por, si të gjithë gjërat e mira edhe idet zgjasin vetëm një sezon. Por nëse shihet si një potencial për të bërë biznes, të mirat e këtij fruti do të zgjasin më shumë se shpejtësia me të cilën i përpjmë.

UTHULLA E MOLLËS SI SHPËTIM NDAJ SINOZITIT

Uthulla e mollës përdoret për shumë qëllime të ndryshme shëndetësore dhe një nga trajtimet më të këshilluara është inflamacioni i sinusit i njohur edhe si sinoziti. Për trajtimin e këtij problemi mjekësor, njerëzit përdorin ilaçe të ndryshme, por asnjë nga barnat farmaceutikë nuk është natyrisht efektiv dhe mund të kenë disa efekte anësore serioze. Uthulla e mollës është fantastike për trajtimin e sinozitit për shkak të vetive që eliminojnë infeksionin dhe parandalojnë shfaqjen e infeksionit të ri. Uthulla e mollës pastron rrugët e frymëmarrjes sepse përmban shumë vitaminë E, A dhe B1, kalcium dhe magnez. Uthulla e mollës gjithashtu përmban acid që ndalon rritjen e infeksionit dhe eliminon bakteret. Konsumimi i drejtpërdrejtë Kjo është mënyra më e thjeshtë për të trajtuar sinozitin. Nëse doni përmirësim të menjëhershëm dhe lehtësim të problemit duhet të konsumoni 1 lugë gjelle me uthull molle 3 herë në ditë. Nëse e vazhdoni këtë trajtim rregullisht, ju do të eliminoni sinozitin. Ju gjithashtu mund të përzieni 2 lugë

uthull molle në 250 ml ujë dhe ta pini rregullisht një herë në ditë. Kur sinoziti është i rënduar Uthulla e mollës në kombinim me përbërës të tjerë arrin të eliminojë bllokimet në hundë dhe në mushkëri dhe kjo ndihmon shumë në rastet e bllokimeve të forta të frymëmarrjes. Për këtë rast do t'ju duhen: uthull molle, spec djegës, xhenxhefil, lëng limoni dhe mjaltë. Përzieni çerek filxhan kafeje lëng limoni, çerek filxhan çaji me uthull molle, 3 lugë mjaltë, gjysëm lugë kafeje spec djegës të bluar hollë dhe një lugë çaji xhenxhefil pluhur.

Së pari përzieni lëngjet në një enë metalike dhe ngrohini ato për disa minuta derisa të vlojnë. Hiqeni nga zjarri dhe pas një minute shtoni mjaltin dhe përbërësit e tjerë dhe trazojini mirë. Vendoseni përzierjen në një kavanoz xhami dhe ruajeni në një vend të errët dhe të freskët. Mund të merrni 2 lugë çaji në ditë derisa të keni përmirësim të plotë. Këto trajtime natyrale do të kurojnë sinozitin dhe do të eliminojnë shenjat e tjera problematike si teshtitje, lodhje, dobësi, dhimbje të fytyrës deri në eliminimin e infeksioneve.

PROGRAMI KOMPJUTERIK THOTË: Bibla është shumë më e dhunshme se Kurani!

Një prej shkencëtarëve dhe inxhinierëve të interesuar në sasinë e dhunës në Bibël dhe Kuran, ka krijuar softuerin ku ka futur tekstet e të dy librave. Edhe pse inxhinieri Tom Anderson nuk u nis me supozimin se Kurani ka më shumë fjalë të dhunshme në faqet e saj, hulumtimi nisi pasi mediati cekin myslimanët, xhihadistët dhe luftëtarët e ISIS-it që bëjnë krime në emër të Kuranit. Duke përdorur softuerin që iu deshën dy minuta për të analizuar tekstin dhe për të kategorizuar fjalët, Anderson shikonte se sa herë në njërin apo tjetrin libër ishin fjalët “lumturia”, “parandjenja”, “zemërimi”, “urrejtja”, “pikëllimi”, “befasia”, “frika” dhe “mirëbesimi”, raporton Independent.

Gjatë analizës ai përdori Dhiatën e Vjetër, Dhiatën e re dhe Kuranin, që të tri këto të botuara në anglisht më 1957.

Analizë e detajuar tregoi se Dhiata e Vjetër ishte shumë më ‘e dhunshme’ se Dhiata e Re dhe dy herë më ‘e dhunshme’ se Kurani.

“Nga të tre librat, përmbajtja e Dhiatës së Vjetër është padyshim më e dhunshme. Vrasjet dhe shkatërrimi përmenden më shumë në Dhiatën e Re. Ato aty janë me 2.8 për qind, derisa në Kuran me 2.1 për qind. Por, Dhiata e Vjetër ka sasi më të madhe të dhunës”, tha Anderson.

Është interesante që mirëbesimi është më i pranishëm në Kuran, ndërsa zemërimi është një nga fjalët kyçe që vazhdimisht përmendet në Bibël.

ARSYEJA PSE BEBET ME KOKË TË MADHE janë më inteligjente

Normalisht, të pasurit një të ashtuquajtur “kokë të madhe” nuk konsiderohet gjë e mirë. Por, sipas hulumtimeve të reja të kryera në Britani të Madhe, gjëja më e mirë për bebet tuaja mund të jetë lindja me kokë të madhe.

Kjo sepse bebet me koka të mëdha kanë tendencë të bëhen më inteligjentë.

Shkencëtarët ndërkombëtarë të përfshirë në këtë studim, i cili është publikuar në revistën ‘Molecular Psychiatry’, kishin hulumtuar ndërlidhjet mes gjeneve, nivelit të inteligjencës dhe shëndetit të përgjithshëm kur e kishin bërë këtë zbulim të ri, shkruan telegrafi. Ata kishin mbledhur mostra të gjakut, urinës dhe pështymës nga 100,000 britanikë dhe kishin analizuar të dhënat për çdo shenjë të ndërlidhjeve.

Gjatë analizave të tyre, hulumtuesit kishin zbuluar se personat e lindur me kokë të madhe kishin qenë shumë më të prirë ta përfundojnë universitetin dhe kishin shënuar pikë më të larta në teste të ndryshme.

Kjo do të thotë, sipas hulumtuesve, se bebet e lindura me kokë më të madhe sesa mesatarja prej 13.5 – 14 inçëve janë më të prira të gëzojnë inteligjencë më të lartë gjatë jetës së tyre.

NDOTJA E AJRIT PO SHKAKTON MILIONA LINDJE të parakohshme në të gjithë botën

Një nga sfidat e shekullit të 21-të është ndotja e ajrit e cila ndikon në mënyrë të drejtpërdrejtë në cilësinë e jetës dhe jo vetëm. Sipas një studimi të bërë nga kërkuesit suedezë të Stockholm Environment Institute, ndotja e ajrit mund të jetë shkaktare e 3.4 milionë lindjeve të parakohshme në të gjithë botën që nga viti 2010 e deri më sot. Në raportin e tyre konfirmohet se ndotësit toksikë, të ardhur nga përpunimi i naftës dhe produktet bujqësore, përfundojnë tek mushkëritë e grave shtatzëna dhe më pas tek fetsi.

Shkencëtarët suedezë zbuluan se kjo formë e ndotjes së ajrit ishte më e rrezikshme në Afrikën Veriore,

në Sahara dhe Azinë Juglindore. Këto tre rajone përbëjnë 60% të të gjitha lindjeve të parakohshme në të gjithë botën. Por jo më pak i rrezikuar paraqitet edhe kontinenti evropian.

Gati 15 milionë foshnje në të gjithë botën lindin çdo vit para javës së 37-të të shtatzënisë. Gati 1 në 13 fëmijë në Britani dhe 1 në 10 fëmijë në Amerikë kanë lindur para kohe. Sipas Organizatës Botërore të Shëndetësisë (OBSh) lindja e parakohshme është shkaktari kryesor i vdekjeve së fëmijëve nën moshën 5-vjeç.

NJERËZIT SHKËMBEJNË ENERGJI ME NJËRI TJETRIN

Një grup biologësh të Universitetit Bielefeld, kanë bërë një zbulim mjaft të rëndësishëm, duke treguar se, për bimët, mund të jetë një burim alternativ energjie, edhe bima tjetër. Ky zbulim mund të ketë ndikim të rëndësishëm në të ardhmen e bioenergjisë, duke siguruar kështu se edhe njerëzit mund të marrin e japin energji nga njëri tjetri, në të njëjtën mënyrë!

Lulet duan dritë dhe ujë që të rriten dhe njerëzit nuk funksionojnë shumë ndryshe nga to! Trupat tanë janë si sfungjeri: “Është pikërisht kjo arsyeja pse disa njerëz nuk ndihen rehat në grupe të caktuara ku ka një ngatërrim energjish dhe emocionesh” – ka thënë psikologja Dr. Olivia Bader.

Sot, studimi është bërë te bimët. Nga eksperimenti me kultivimin e një alge jeshile, u pa se rritja e saj mund të vazhdonte edhe e ndikuar nga energjia e

fqinjëve të saj, bimëve të tjera. Kjo është hera e parë që konfirmohet diçka e tillë në organizmin e bimës dhe profesorët janë të sigurt që, disa vite më vonë, kur studimet mbi energjinë të përparojnë, do të shihet diçka e ngjashme edhe për qeniet njerëzore.

Të gjithë mbahuni
fort për litarin
e Allahut dhe
mos u përçani!..

(Ali Imran, 103)